BARIŞ DÜNYASI

AYLIK SİYASÎ
FİKİR MECMUASI

İDEOLOJİ:

Huzur ve
Sükûnun
Korunması

●

Orman Dâvası
Bir Millî
Felâket Halinde
Devam Etmektedir

●

Değişen
Komünist Dünyası

●

HATIRALAR:

Meşrutiyet'ten
Cumhuriyet'e

AÇIK OTURUM:

Devlet Makinası Nasıl Düzelir?

●

Hurucu Alessultan!

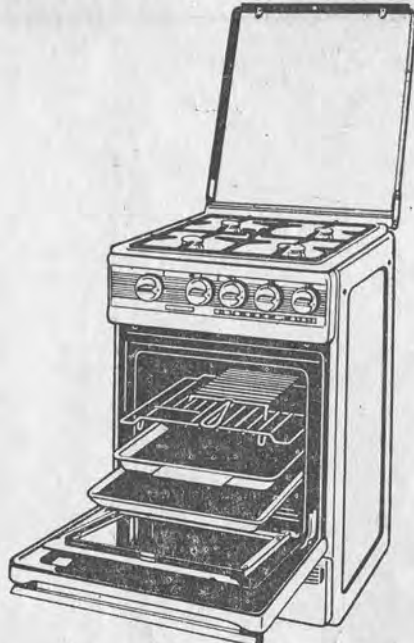
Halk Partisindeki isyan ve muhtemel sonuçları

Sayı : 61 Haziran 1967 2 Lira

JUNKER+RUH

Piyasada satın alabileceğiniz

YEGÂNE TAM EMNİYETLİ FIRIN

Bütün dünyanın zarafet ve güzelliğine hayran kaldığı JUNKER-RUH Havagazı ve Bütangazı Fırınlarının bazı özellikleri:

- Ani parlamaya karşı TAM ALEV EMNİYET TERTİBATI
- İstenilen sıcaklığa ayar sağlayan HAKİKİ TERMOSTAT
- Kapağı açmadan kontrolu mümkün kılan ateşe dayanıklı, kırılmaz, Pyrex İLÂVE CAM KAPAK
- Infraruj ışınlarıyla çalışan IZGARA
- Fırın içinde LÂMBA

TÜRK DEMİR DÖKÜM FABRİKALARI A.Ş.

Silâhtar - İstanbul

(Barış :   )

(Basın: 15092)

Barış
DÜNYASI

AYLIK SIYASI
FIKIR MECMUASI

Sahibi ve Başyazarı
**Ahmet Hamdi
BAŞAR**

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Günay ALOK

İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN

Dış münasebetler Şefi:
Raif BALCI

Ankara Temsilcisi :
Niyazi ACUN
Basın Sitesi, E - 8
Çankaya
TEL : 12 48 91

İdare yeri: Cağaloğlu
Himayei Etfâl Sokak,
Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi :
P.K. 478 — İstanbul

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

İlân: Tam sayfa:
600 TL. santimi 15 TL.

Basıldığı tarih:
2 Haziran 1967

Basıldığı Yer :
Türkiye Basımevi

Sayı: 61 — Cilt: 6
Haziran 1967

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

Olaylar - Yorumlar

MAYIS AYI BAYRAMLARI VE 27 MAYIS

TÜRKİYE'DE belki dünyanın çok az yerinde olduğu kadar fazla bayram var. Bu yüzden yılda 30 — 40 gün çalışmıyoruz. Ekonomik kalkınma içinde bir memleket için — bayramlarda personele ve işçilere çift yevmiye ödemek zorunluğu da düşünülürse — bunun bize neye mâl olduğu kolay hesaplanır.

Mayıs ayındaki bayramlardan biri, 1 Mayıs Bahar Bayramı, ikincisi 19 Mayıs Gençlik ve Spor, üçüncüsü de 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı'dır. Demokrat Partiyi iktidara getiren 14 Mayıs da millî bayramlarımız arasında sayılabilirdi. Fakat bu iktidarın 27 Mayıs ihtilâliyle tasfiyesinden sonra 14 Mayıs'ı kimsenin kutlamaya gücü ve cesareti yoktur. Oysa ki, milletin gerçek iradesiyle bir hükümetin kurulması, tarihimizin müstesna olaylarından biri olmak bakımından hiç olmazsa hatırlanması gerekirdi.

GAZİ'nin Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs gününün bayram olarak kutlanması millî geleneklerimiz haline gelmiştir. Yeni yetişen çocuklarımız ve gençlerimizle birlikte hepimiz bu mutlu günü kutlama vesilesiyle Büyük Kurtarıcımızı bir daha saygı ile anmak fırsatını buluyoruz.

27 Mayıs'a gelince şerefli bir askerî ihtilâlin yıldönümü olarak her zaman saygiyle anılacak olan bu günün bir millî bayram olarak devamlı kutlanabileceğinden ve şimdi de bütün vatandaşlar tarafından kutlandığından şüphe etmekteyiz. Sebebi, bunun 23 Nisan, 30 Ağustos, 29 Ekim gibi yüzde yüz millî bir hareket olmamasıdır. İhtilâlin yeni Anayasayı getirmiş olduğu düşünülüyorsa buna yüzde 30 kadar seçmenin «Hayır» dediğini unuttmamakla beraber, Türkiye'de Anayasanın bu ihtilâlden sonra yapılmadığını da düşünmek gerekir.

B i r A n a y a s a m ı z vardı ve o çiğnendiği için ihtilâl yapıldı. Bundan sonra Anayasanın çiğnenemez olduğu da iddia edilemez. Yunanistan'da olduğu gibi Türkiye'de de birgün, Anayasayı çiğneyenlere karşı değil, Anayasaya karşı bir i h t i l â l i n olamıyacağını düşünmek, tarihsel akışın içinde hiç bir tarafı ögrmemek ya da başı kuma sokmak gibi bir şeydir. Bütün bunların söylenmesi, 27 Mayıs'a karşı saygı beslenmesine ve bu tarihin yıldönümlerinin hatırlanarak gerekli toplantılar ve yayınlar yapılmasının istenmesine mâni değildir. Lozan zaferini, İnönü Meydan muharebesini andığımız gibi 27 Mayıs'ı da anabiliriz. Fakat neye bayram yapıyoruz? Bunu anlamak ve kavramak mümkün değildir.

OYSA ki, halkımızın önemli bir kısmı, 27 Mayıs'la tasfiye edilen dönemin hâlâ özlemi içinde olduğunu bilmekteyiz. Esefle belirtelim ki, bu dönemin hiç bir muhasebesi, muhakemesi yapılmadı. Yassıada Mahkemesi, Balmumcu ve Tahkikat komisyonları hikâyeleri, bir tarihî devrin muhakemesi ve muhasebesi olmaktan ziyade, suçlu olanları kanunlar karşısında olmasa bile, âmme vicdanında beraet ettirici nitelikte sonuçlandı. Halkın gözünü boyamak, muicze yaratıldığı intibaını vermek ve böylece onu peşinde sürüklemek için enflâsyon çukuruna memleketi düşürmenin kimse hesabını sormadı. Fakat Bebek ve Köpek dâvası Mahkemenin baş işi oldu. Anayasayı çiğnediği için cezalandırılanları hâlâ masum tanıyan bir kısım halk 27 Mayıs Bayramını için için nasıl kutladığını Millî Birlikçilerin de bildiğine ve sezdiğine eminiz.

Oysa ki, 1960 da alaşağı edilen iktidar,

birçok bakımlardan suçlu ve hem de çok suçluydu. Fakat 27 Mayıs ihtilâlini yapan Millî Birlikçilerin tarihsel gidiş içinde yüklendikleri fonksiyonu ve neden dolayı ihtilâl yaptıklarını sezememeleri ve temiz heyecan ve duyguları dolayısiyle, bu suçlardan hiç biri görülememiş, ortaya atılamamış, takip edilememiş ve millete anlatılamamıştır. Bu durum karşısında artık 27 Mayısı; güzel hâtıraları ve yarattığı eserlerle anma vesilesi olarak bırakmak ve millî bayramlar arasından çıkarmak en doğru yol olacaktır.

Bizi bu düşünceye sürükliyen ikinci bir sebep, bayramların bizde aşırı derecede fazla oluşudur. Cumhuriyet ve dinî bayramlarla Yılbaşı'ndan başka günlerde resmî tatil zorunluğu kalkmalıdır. Böylece 27 Mayıs'ı millî bayramlar arasından çıkarmak, İhtilâle karşı bir saygısızlık anlamı taşımamış olur.

*

ANAYASA SOSYALİZME KAPALI MIDIR ?..

CUMHURBAŞKANI sayın Cevdet Sunay, 27 Mayıs Bayramı dolayısiyle yayınladığı mesajda, Anayasamızın sosyalizme, faşizme ve komünizme kapalı olduğunu söylemiş ve siyasî partileri Anayasa ile kurulu sosyal devlet anlayışına dayanan rejimi korumaya dâvet etmiştir.

Cumhurbaşkanımızın bu uyarısını, TİP Genel Başkanı, derhal verdiği demeçle karşılamış ve *«Türkiye Büyük Millet Meclisinde bir sosyalist parti bulunurken, sayın Cumhurbaşkanının Anayasamızın sosyalizme kapalı olduğu yolundaki beyanları çok partili siyasî hayatımızın inkârı anlamına gelen esef verici bir müdahaledir»* demiştir.

Sayın Sunay'ın mesajı bir kısım basında da tepki yaratmıştır. *«Anayasa komünizme ve faşizme kapalı denseydi doğru olurdu, ama sosyalizme açıktır»* diye yazılar çıkmakta ve Cumhurbaşkanının tarafsızlığı bozduğu ve Anayasayı tefsire hakkı olmadığı ileri sürülmektedir.

Ancak, gerek TİP Genel Başkanının ve gerekse bu yazıları yazanların unuttukları önemli nokta, bizde maalesef sosyalizm maskesi altında komünizm propagandası yapıldığı ve bu bakımdan bu terimin kötüye kullanılmakta olduğudur.

Mesele şu: Anayasa özel mülkiyet ve teşebbüs rejimini korumakta mıdır, değil midir? Kendilerine sosyalist diyenlere göre, Anayasa kamu mülkiyetine dayanan, yâni adına her yerde komünizm denen bir rejime açıktır. Sayın Sunay, mesajında bu noktayı belirtmek istemiştir. Yoksa sosyal devleti temel ilke olarak kabul etmiş demokratik bir rejimde sosyal hedef her şeyin başında gelir. Nitekim sayın Başbakan Demirel, İkinci Beş Yıllık Plan dolayısiyle verdiği demeçte iktisadî kalkınmanın sosyal hedeflere varmak için ancak bir vasıtadan ibaret olduğunu kesinlikle belirtmiştir. Özel mülkiyete dayanan Batı sosyalizmine bizim solcularımız sosyalizm demiyorlar. İsveç'te sosyalizmin değil, kapitalizmin yaşadığı kanaatindedirler. Eğer İsveç'teki sosyalizm değil de Rusya'daki sosyalizm ise, sayın Cumhurbaşkanımız bu sosyalizme Anayasanın kapalı olduğunu belirtmekle yerinde bir uyarı yapmıştır.

SUNAY'IN MESAJI :

ANAYASAMIZIN, *«ırk, sınıf; din ve mezhep çatışmalarının siyasî partiler mücadelesi kisvesi altında yürütülmesine imkân vermeyen bir ruh ve yapıda olduğunu»* belirten Sunay, *«yaşama ve yürütme organları arasında dengeli işbirliğini sağlayan parlâmenter hükûmet sisteminin Anayasaca kabul edildiğine»* de değinmiştir.

*«1961 Anayasamızın siyasî partilerin memlekete zararlı faaliyetlerde bulunmalarını önlemek için gerekli tedbirlerle donatıldığını»*da belirten Cumhurbaşkanı, *«Anayasa kurumlarının verecekleri kararların tam zamanında uygulanmak şurteiyle bu kurumların yıpratılmaması zorunluğunu»* da hatırlatmış ve şunları eklemiştir:

«Rejimimiz lâiklik niteliği ile dinsizliği değil, devletimizi aşırı sağa götürebilecek olan geriliciliğe ve irticaa meydan vermemeği hedef tutmuştur.

Sosyal hukuk devleti niteliği ise, aşırı solu reddetmek, kişi hak ve hürriyetlerini emniyete almak ve devletin kişi ve topluma karşı olan vecibelerini sağlamak için benimsenmiştir. Vatandaşın kişi, aile, mülkiyet ve miras gibi temel haklarını tanıyan ve bütün hürriyetlerini koruyan bir A-

nayasa'nın aşırı sol ile ilgisi yoktur. Buna mukabil Anayasamızın temel haklar ve ödevlere müteallik esasları, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal hukuk devleti niteliğini, kimsenin kendi görüşüne göre aşırı sola veya aşırı sağa yorumlayamıyacağını tam bir açıklıkla belirtmektedir. Siyasî partilerin bu konudaki anlayış ve tutumları, ancak, Anayasamızdaki esasların ortaya koyduğu hedefler ve sınırlar aşılmadan, tatbikatta izleyecekleri yollar ve programlarını gerçekleştirmede kullanacakları usuller ve vasıtalar bakımından farklı olabilir.

Sosyal hukuk devleti, insan haysiyetine yaraşır bir hayatın şartlarını ve kolaylıklarını sağlamakla mükelleftir. Bu sebeple, sosyal devlet kavramının sınırlarını öncelikle kişinin hakları ve hürriyetleri çizer, bu anlam sosyalist devleti öngörmez. Çünkü Anayasamızda sosyalist devletin muhtevası yoktur.

Yeni Anayasamız, görüldüğü üzere, kişiyi toplum içersindeki her türlü durumu ile, yani müstahsil veya müstehlik bir vatandaş olarak içinde bulunduğu meselelerle birlikte kavrayan, hayatın yeni ve güç şartları karşısında onun yetersizliklerine çare bulmak isteyen sosyal ve toplumcu bir zihniyeti de haizdir. Anayasamız, Atatürk'ün devrim ve ilkelerine dayanan temeli ve hürriyetçi, toplumcu, reformcu ve dinamik karakteriyle kutsiyetine inandığı insan varlığının şu veya bu mülâhaza ile devlete veya topluma feda edilmesini önlemektedir. Ayrıca ve bilhassa millet hayatında bir zümrenin veya bir sınıfın hâkimiyet ve iktidarını öngören aşırı akımlara, yani sosyalizme, komünizme ve faşizme karşı devletimizin kapılarını kapamış bulunmaktadır ve memleketimizde huzur ve refahın teminatıdır. Sağladığı ortam ve teşkilâta bağlıayrak harekete geçirdiği plânlı kalkınma gayretleri, iktisadî, sosyal ve kültürel alanlardaki başarılarımızı yükseltmiş bulunmaktadır.»

Cumhurbaşkanı daha sonra huzurla ilgili bazı sorulara değinerek şunları söylemiştir:

«27 Mayıs devrim idaresinin sadece yapanlara atfedilebilecek bazı kusurları öne sürülerek ve basında istismar edilerek kül halinde yerilmesi uygun değildir. Bazı müesseselerimizi ilzam ve rencide eden beyanlar ve yayınlar, millî birlik ve beraberliğimiz için mahzurludur. Devrim idaresinin görevlilerinden şikâyetçi olanlar varsa bunların başvuracakları yerler gazeteler değil, yetkili ve tarafsız mahkemelerdir. Bu konularda ısrarlı bir şekilde faaliyet gösterenleri ve devamlı yayın yapanları en iyi niyetlerle bir daha uyarırım.»

Devrim idaresinin tasarrufları ile Silâhlı Kuvvetlerden ayrılmış bulunan emekli subaylarımızın toplum içindeki hassas durumlarını çok iyi biliyor ve kaderlerinin tecellisini sarsılmaz vatanperverlikleri ve mensup oldukları kuvvetlerde muvazzaf hizmette bulunan ve kendilerinin değerlerini ve hâtıralarını daima saygı ile anan silâh arkadaşlarına karşı olan sevgi ve bağlılıkları ile karşılaşmalarını ve teselli bulmalarını temenni ediyorum.

Sırası gelmişken, bütün emekli subay ve assubaylarımız ile sivil emeklilerin ve hepsinin dul ve yetimleri arasındaki maddî ve manevî farkların statülerine uygun olarak giderilmesini dilemek, iş hayatında ve cemiyet içinde hor görülmemelerini istemek benim için haçınılmaz bir vazifedir. Hükûmetimizin bu konular üzerindeki çalışmaları memleketin imkânlarına göre neticelendireceğini ümit ediyorum.»

"Hurucü Âlessultan"

HALK PARTİSİNDEKİ İSYAN VE MUHTEMEL SONUÇLARI

CHP ikiye bölündü. Başlarında Turhan Feyzioğlu'nun bulunduğu Parti Meclisinin 8 üyesi, Ortanın solu sloganiyle Partilerini aşırı sosyalizme sürüklemeye çalışan ve yönetimi ellerine geçirmiş bulunan Ecevit takımına karşı aylardan beri savaşmaktaydılar. Parti Meclis ve Senato Gruplarının çoğunluk desteğini de kazanmışlardı. Fakat 28 Nisan'da olagan üstü toplantıya çağırılan Kurultayda yenilgiye uğramaları üzerine arkalarına Senatör, Milletvekili olarak daha 40 arka-

daş da takarak Partilerinden istifa ettiler. Sonra 52'e yükselen istifa edenler «GÜVEN» adiyle yeni bir parti kurdular. Bu suretle CHP gerçek anlamda ikiye bölünmüş oldu.

Memleket Hızla Sola Kayıyordu

SAYIN İnönü'nün açıklamasına göre, Parti içindeki buhran 1965'lerde, seçimlerden önce başlamıştır. Ortanın solu deyimiyle Partisine yeni bir yön vermeye çalışan Genel Başkana daha Mayıs 1965 de toplanan Parti Meclisinde önemli uyarmalar yapılmış ve oy kaybına yol açacak bu yeni yönde direnmemesi rica olunmuştu. İnönü: «Ben dönmiyeceğim; lüzumuna kesin kanaatim vardır. Çünkü memleket hızla sola doğru kayıyor; sola geçmekle komünizmi önleyeceğim» diye direnmiş ve Ortanın Solu ekibinin Parti yönetimini ellerine almalarını sağlamıştı.

İnönü'nün «memleket hızla sola doğru kayıyor» teşhisinin de, yaptığı bir çok teşhisler gibi, gerçeklere uymadığı açıktı. C, memleketi sol fikir ve eğilimlerden yararlanma peşinde olan bazı genç ve maceracı politikacılarla bunların tahrik ettiği öğrenci gösterileri ve sosyalizm öğücüleri ve savunucuların yarattığı havanın etkisi altında kalmıştı. Memleketin hızla sola doğru kaydığı kanısına kapılması, profesyonel bir politikacı olarak İnönü'yü bu akımdan yararlanma fikrine sürükledi. Devrimci gücünü ve heyecanını kaybetmiş olan Partiyi canlandırmak için, kendisine göre, bundan başka çare yoktu. Ortanın Solu'na geçerek bir taşla iki kuş vurmuş olacaktı: Hem Partisini kurtaracak, hem de komünizmi önleyecekti.

Bundan dolayı 1965 de H. Partisi İnönü'nün açtığı bu yeni yolda mutlaka kazanacağı ümidiyle seçimlere girdi. 1946, 1950, 1957 ve nihayet 1961 seçimlerine de çeşitli nedenlerden beslenmiş kazanma ümidiyle girilmişti. 1950 de İnönü'nün en kötümser tahmini muhaliflerinin Meclise 120 kadar mebus sokabilecekleriydi. 1961 seçimlerinin ise ezici bir çoğunlukla (tulum halinde) kazanılacağına yüzde yüz güvenilmekteydi. Bu seçimlerde ümitlerin aksi çıkması nedenleri üzerinde inceden inceye durduğu anlaşılan sayın İnönü, nihayet yenilge sebebini keşfetmişti: Memleket hızla sola doğru kayıyordu. Halk Partisi yerinde kaldığı ve bu kayışa uymadığı için seçimleri kaybetmişti. Ortanın Soliyle seçimlere girilince mutlaka kazanılacaktı.

Neydi Bu Ortanın Solu ?

FAKAT bu ümitle girilen 1965 seçimlerinde yenilge, bundan öncekilerden daha büyük oldu. Seçimlerden sonra Partinin lider kadrosu arasında geniş ölçüde çatışmalar başladı, ve birçokları yenilgenin sebebini «Ortanın Solu» sloganının bayrak yapılmış olmasında aradı. İşte ancak o zaman, sayın İnönü'nün, hızını çoğaltan sol akımdan yararlanma için sarıldığı ortanın solunun ne olduğu araştırılmaya başlandı: Neydi bu ortanın solu? Sosyalizm mi? Halk Partisi sosyalist mi oluyordu?

İnönü bu soruya şöyle cevap verdi: Halk Partisi sosyalist olmuyordu; kırk yıldan beri programı, geçmiş faaliyeti ve reformcu tutumuyle ortanın solundaydı. Buna karşı: «Madem ki 40 yıldır ortanın solundaydık da niye bunu şimdiye kadar millete ilân etmedik? Tam seçim sırasında söyleyerek seçmeni bizden uzaklaştırdık?» dendiği zaman, Parti içindeki solcular açıkça: «Parti bir yön değiştiriyor; sosyalist oluyor» demeye başladılar.

İşte CHP yi fiilen ikiye parçalayan tartışma böyle başladı. Solcu takımın Parti içinde idareyi ele almalarından sonra, yaydıkları fikirler Ortanın Soluna sosyalizm, hattâ aşırı sol etiketini takmaktaydı. Bu akımı durdurmak ve Partiyi Atatürk'ün kurduğu temeller üzerine oturtmak çabası içinde 8'lerin Halk Partisi Parlamento Gruplarının çoğunluk desteğiyle yaptıkları mücadelede İnönü, bütün ağırlığını koyarak Ortanın solcularını tuttu. Çünkü bu mücadelenin fikir planında bir görüş ayrılığından öteye, şahsına karşı olduğu kanısına kapılmıştı. 8'lerin çıkışını «Hurucü alessultan» olarak görüyordu. Bu bir isyan hareketiydi ve isyancıların mutlaka cezalandırılması gerekiyordu.

İsyancılar Mutlaka Cezalarını Görmeli...

YENİ bir güç kazanmak ve cezanın meşruluğunu sağlamak üzere Ekim 1966 da Kurultay toplandı. Fakat toplanan

18. Kurultayda 8'ler ve onların lideri durumunda olan Feyzioğlu'nun yenilemiyeceği görülünce, «Halk Partisi Ortanın Solundadır ama, sosyalist değildir» denerek iş tatlıya bağlandı.

Bu tarihten sonra Ortanın Solu ekibi teşkilâta elkomak, Atatürkçü ilkeleri savunan 8'leri her yanlariyle çürüterek kovulmalarına ortam hazırlamak için bütün güçlerini harcadılar ve her çareye baş vurdular: Feyzioğulları satılmış adamlardı. İsyanları AP nin, Demirel'i iktidara getiren Amerikalıların bir düzeni, bir oyunuydu. Partinin resmî ve yarı resmî bütün yayın organlariyle birlikte hızla geliştiğini sandıkları sol akımlara çıkarları veya duyguları bakımından katılmış olan bağımsız bazı yayın organlarının da yardımlarını sağlayarak, dürüst olduğu söylenemiyecek isnad ve iftiralar bol bol yapıldı. Onlar çoğunluk teşkil etmelerine ve Grupların yönetimini ellerinde tutmalarına rağmen, Parlamentoda bile çalışamıyacak duruma sokuldu. Bütçe konuşmalarında Grup adına ağızlarını bile açtırmadılar. Nihayet sürüp giden çatışmaların kesin bir surette sonuca varmasından, yani 8'lerin Partiden kovulmasından başka çare bulunamadı. Ekim 1965 de Kurultay toplanmış iken, aradan altı ay bile geçmeden bir olağanüstü Kurultay toplantıya çağırıldı. Nisan başında toplanacak olan Kurultay İnönü'nün önemli bir rahatsızlık geçirmesi yüzünden 28 Nisan'a bırakıldı.

Kurultay'da 8'lerin konuşamamaları, yuhalanmaları, h a k a r e t görmeleri ve tası tarağı toplayıp gitmeleri için her tertip hazırlanmıştı. Kurultaydan önce Partinin bu 8 Meclis üyesi dâvalarını teşkilâta duyurmak için bir yurt gezisine çıkmışlardı. İzmir'e geldikleri zaman Partinin kapısını kilitleyip onları teşkilâtla temastan bir çeteci taktikiyle alıkomuş olan İzmir İl Başkanının başkanlık ettiği ve üç bin kadar yuhalamak için hazırlanmış bir dinleyici kütlesinin izlediği kongrede 8'lere söz hakkı bile tanınmadan, sırf onları Partiden atmayı sağlayan Tüzük tadili yapıldı; ve ortanın solunu destekleyen karar alındı. Artık 8'ler için istifadan ve yeniden bir siyasî örgüt meydana getirerek partileri içinde başarıya ulaştıramadıkları mücadeleyi yeni partilerinde devam ettirmeye çalışmaktan başka yol kalmamıştı. İstifa ettiler ve İnönü'nün onları tutan parlamento üyeleri için af ilân etmesine rağmen, beraberlerinde Halk Partisinin en kalbur üstü, en değerli elemanlarından 44 parlamento üyesini de götürdüler. Daha kimlerin gideceği de belli değildir.

İnönü, İşin Bu Hâle Geleceğini Ummamış Olmalıdır. Yoksa...

SAYIN İnönü, Sultana karşı isyanım böyle bir sonuç alacağını asla düşünmemiş olmalıdırlar. Parti, aralarından 8 kişiyi atar, ya da onlar çekilirse gerisinin sus pus olacağı inancında olmasaydı, başında bulunduğu orduyu böylesine parçalar mıydı? Vakıa İnönü, kendisinin söylediği gibi, kızdığı zaman herşeyi yapabilecek adamdır. Fakat parti ikiye bölündükten sonra «Oh, ferahladım, neşe içindeyim» dediğine göre kızmamış olması lâzımdır. Şu halde olayları akıl çerçevesi içinde değerlendirmek gerekecektir.

İnönü, bir kütle partisi içinde her çeşit sağ-sol akımları temsil eden grupların bulunabileceğini, lider olarak vazifesinin tarafsız kalarak bu akımları telife çalışmak olduğunu nasıl düşünemez? Fakat yapılacak değerlendirmelerde, davranışları incelenen kişinin daha önceki tutumlarını ve tarihini de göz önüne getirmek gerekir. Böyle yapınca değiştirmeye gücü yetmiyeceği anlaşılan yaradılışının, bunalım zamanlarında İnönü'yü akıl çerçevesi içinde izahı mümkün olamayacak kararlara götürdüğü yargısına varmak yanlış olmasa gerektir.

Meselâ 1930 larda, karşısına rakibi Fethi Okyar'ın kurduğu Serbest Fırka çıkınca, uğradığı buhrandan Atatürk sayesinde kurtulmuştu. Ama, 1945 de ilân ettiği çok partili rejimin doğurduğu bütün buhranlardan kendisini kurtaracak bir üstün adam olmadığı ve kendinden üstün adamın da hayatta bulunamayacağı inancına saplandığı için, İnönü daima aklın alamıyacağı kararlar vermiştir. İnönü bu yanlış kararların herkes için yıkıcı olacak sonuçlarından fazla sarsılmamış olarak kurtulabilmişse, bunu sahibi olduğu tarihî mirasa borçludur. Ancak bu mirasın artık sonu gelmiş olduğundan korkulabilir.

İnönü Son Kozunu Oynamıştır...

1946 da Demokrat Parti çıktığı zaman o vakte kadar «Millî Şef» olarak milletin başında olan İnönü'ye, «Çok partili dönemde, bir partinin başında kalmayın; Halk Partisinden çekilerek milletin başı olun» dendiği vakit:

«— Hayır, hem Halk Partisinin, hem de devletin başkanı olacağım» diye direnmesi, aklın kabul edeceği bir davranış olamazdı. İnönü hakikaten partiler üstü kalabilseydi, bugün hâlâ Cumhurbaşkanı olarak başımızda bulunurdu.

Ne oldu? 1950 de hem Partisi iktidardan, hem de kendileri Cumhurbaşkanlığından oldu. O tarihten bu yana sayın İnönü, Halk Partisi Başkanlığını millî şef idaresi zamanındaki kavrayış ve anlayışı içinde yapmaktadır. Partisinin içinde doğan bir fikir ayrılığı veya anlaşmazlık karşısında neye bir tarafı tuttu? 1946 da tarihî misyonu bakımından milletin başı olduğunu kavrayamadığı gibi, şimdi de b ü t ü n

Halk Partisinin başı olması gerekliğini düşünmedi.

Yaradılışı böyle olduğuna göre olaylara «mukadderdir» demekten başka diyecek söz yoktur...

Şimdi bu parçalanmadan sonra ikiye bölünen Halk Partisinin hangi kanatta kendini toparlayacağı ve genişleyeceği merakla beklenmektedir. Çünkü bu Partinin parçalanarak denge bozmasını ve bir kanadı ile de olsa ana muhalefet partisi durumunu muhafaza edememesinin rejim için bir tehlike olduğuna inananlardanız.

Ormanların Eski Sahiplerine İadesi Söz Konusu Olamaz, Ama Orman Dâvası Bir Millî Facia Halinde Devam Etmektedir

SAYIN Başbakan Süleyman Demirel, 9 Mayıs'ta Batı Almanya gezisine çıkmazdan bir gün önce, devletleştirilmiş ormanları eski sahiplerine iade etmeyi öngören tasarı hakkında gazetecilerin sorduğu soruya cevap vermiş ve şunları söylemiştir:

«Orman Kanunu tasarısı etrafındaki iddialar, polemik yaratmaya matuf uydurmalardır. Ormanlar dağıtılmıyacaktır. Esasen aklı başında olanların buna inanması imkânı yoktur. Ancak yüzyıllardır muztarip olan orman köylüsünün derdine bir çare bulmak da gerekmektedir. Türkiye'de 10 milyon orman köylüsü vardır. Orman diye etrafı çevrilmiş hiç bir işe yaramayan araziden bu vatandaşların istifadesi için gereken formül elbet bulunacaktır.»

Orman Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve esasları basına akseden bu tasarı ormancı çevrelerde ve aydınlar arasında son dereec şiddetli tepki doğurmuştur. Bu tasarının gerekçesinde şöyle denilmektedir:

«Yekûnu 10 milyonu aşan orman içinde ve civarındaki bilhassa köylü vatandaşların hayat ve ekonomik varlığının ormanla doğrudan doğruya ve yakından ilgili olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Orman içinde ve civarında yaşayan vatandaşlarımızın büyük geçim zorluklarına maruz kalmalarından dolayı çeşitli yönlerden ormanların tahrib edildiği gerekçesiyle 6831 sayılı Kanunun uygulanması da halk-orman ilişkilerini gerçek anlamda bir düzene sokamamıştır.

«Bu kanunların gerekçelerinde orman ve halk münasebetleri ortak olarak ele alınmış ise de, ormanlarla gerçek orman olmayan sahaların biribirinden kesin olarak ayrılmasını sağlayacak teknik, ilmî ve ekonomik maksatları temin eden hudutlar belirtilmemiştir. Filvaki 6831 sayılı Kanunun birinci maddesindeki orman tarifi tam bir açıklık taşımaması yüzünden birçok anlaşmazlıklar çözümlenememektedir...»

Ormanın Tarifi

Bu gerekçe ile Orman Kanununun yeni birinci maddesi şöyle tertiplenmiştir:

«*Madde: 1 — Arazi kullanma kabiliyeti sınıflandırılması esaslarına göre:*

Dik ve daha fazla meyilli ve işlenmesi mahzurlu veya su ve rüzgâr erozyonuna müsait, sel teşekkülüne sebep olan arazi ile sığ topraklı, su tutma kapasiteleri düşük; kültüre ve mer'aya engel olacak şekilde yaşlık gösteren veya taşlı ve kayalı olmadan dolayı teknik ve ekonomik bakımdan işlenmeye elverişli bulunmayan topraklarla su muhafaza tedbirlerinin alınmasını icap ettiren veya ekolojik karakteri bakımından başka kültüre müsait olmayan veya kültür bitkilerinin yetiştirilmesinde sınırlayıcı faktörlere sahip olan ve ekonomik olarak ormandan gayrı kültüre elverişli olmayan yerler,

Tabiî olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç tolpulukları yerleriyle birlikte, yanan ormanların işgal ettiği yerler, 15.10.1961 tarihinden sonra ormanlardan açılmış sahalar ve ormanlar içinde bulunan üç hektardan küçük ziraate elverişli yerler ile elli hektara kadar olan mer'a, çayır ve benzeri açıklıklar,

Orman arazisi ve orman sayılır.

Ancak, yukarıdaki tarif gereğince ekolojik imkânlar ve toprak değerlendirilmesi yönünden,

a) Orman bütünlüğünü bozmayan üç hektardan büyük yabanî zeytinlik, fıstıklık,

sakızlık ve harnupluklar; diğer yabanî meyva ağaçları,

b) Bu kanunun yürürlük tarihinde ürün verecek hale gelmiş olan asılı zeytinlik, asılı kestanelik; emekle yetiştirilmiş fındıklık; çay ve narenciye bahçeleriyle her nevi meyvalık ve sebzelikler,

c) Sahipli arazide ve muhitin hususiyetlerine göre yetişmiş veya yetiştirilecek fıstık çamlıkları, palamut meşelikleri,

d) Sahipli arazide bulunan ve civarındaki ormanlarda tabii olarak yetişmeyen ağaç nev'ilerinin bulunduğu yerler.

e) Devlet ormanlarına bitişik olmayan ve yüzölçümü üç hektardan yukarı bulunmayan sahipli arazideki her nev'i ağaçlar:

f) Sazlıklar,

g) Parklar,

h) Devlet Ormanları dışında bulunan şehir, kasaba ve köy. mezarlıklarındaki her nev'i ağaçlar.

i) Orman içindeki dağınık evler ve her çeşit yapı ve tesisler hariç olmak üzere 15.10.1961 tarihinden önce şehir, kasaba ve köy iskân tpoluluğu içinde kalan yerler,

Orman arazisi ve orman sayılmaz.»

Ayrıca, tasarı taslağı eklenen bir geçici madde ile 1945 yılında kamulaştırılan ormanların sahiplerinin bir yıl içinde Tarım Bakanlığına müracaat etmeleri ve eski ormanları geri istemeleri şart koşulmaktadır.

Facia Sürüp Gitmekteydi

Ormancı Dernekleri ve Orman Fakültesi profesörleri, bu tasarı karşısında gösterdikleri tepkide haklıdırlar. Ancak bu davranışların, bundan 22 sene evvel yapılmış büyük haksızlıklarla ormanların devletleştirilmesinden beri aşağı yukarı 30 senedir sürüp giden orman faciaları karşısında neden seslerini çıkartmamış ve orman dâvasını millî felâket haline sokanları mesleki duygularla desteklemiş olmalarının omuzlarına yüklendiği günahı ve sorumluluğu örtemez.

Sayın Başbakan yüzyıllardan beri muztarip olan orman köylüsünün derdine elbet çare bulunacağından söz etmektedir. Bizim kanaatimizce orman köylümüzün ıstırabı, ormanların devletleştirildiği son otuz senenin işidir. Hemen belirtelim ki, ormanların devletleştirilmesi mutlak bir zarurettı ve devletin en başta gelen vazifelerindendi. Ama, bizde başlayan ve 1945 de de özel ormanların devletleştirilmesiyle son bulan sözde reform, yalnız ormandan geçinen Türk köylüsünü ıstıraplara değil, ormanlarımızı da harabiye sürüklemiştir. O zamanlara kadar ormanlara yalnız köylü baltası girmişti. Hayatını ona bağladığı için köylü ormanı koruma insiyakı içinde baltasını kullanırdı. Devletleştirmeden sonra baş tahripçi yerine geçen devlet, köylüyü ormandan atmaya çalıştı; son derece ağır ve çoğu haksız cezalar koydu; köylünün nasıl ve nereden geçineceğini asla düşünmedi. Ormana balta ile giren ve geniş kadrosunu, sayısız lüks, israf ve suiistimalleri bu balta ile karşılamaya çalışan devlet; 1936 dan bu yana en ilkel vasıtalarla çalışan dünyanın en sömürücü ve böylece canım ormanlarımızı gerçek mânasiyle tahrip eden bir işletmecisi oldu.

Özel ormanların devlete geçmesi lâzımdı. Ama bu devlete değil. Devlet ormanlara büyük yatırımlar yapacak, modern tekniği sokacak, yepyeni ormanlar yetiştirecekti. Her yıl bütçemizin önemli kısmını ormana ayıracaktık. Bunun için vatandaşa yeni mükellefiyetler ve fedakârlıklar yükleyecektik. Orman köylerini bulundukları çevrelerde her bakımdan refahlı duruma sokacak, ya da bir kısmını alıp başka bölgelerimize yerleştirecektik. Devlet ormanlara bunun için girecekti. Türkiye ormansızlıktan çöl olmaya, yarın barınılamıyacak bir memleket haline gelmeye doğru hızla gidiyordu. Hem topraklarımızı ve vatanımızı, hem de halkımızı düşünmek devletin ilk vazifesi olacaktı.

Bu vazifeyi 30 seneden beri Türk devleti tamamen aksi istikamette yaptı; ormanlara el koyarak kendi sömürmeye başladı. Şimdi köylü de, devletin muazzam kadrosu da bu zayıf bu güçsüz ve kökü kurumak üzere olan ormana musallat olmuştur.

Ormanın devletleştirme faciası Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında bütçe raportörü olan bir Milletvekili tarafından ilk defa ortaya atılmış ve bu gidişin hemen durdurulması istenmişti. Bu uyarma üzerine o zamanlar orman dâvası, iktidarın me-

selesi halini aldı; fakat ne yazık ki bu dâva şahsî politika hırsları ve çatışmaları arasında çabucak unutuldu. Demokrat Parti iktidarının bundan sonra yapabildiği tek şey, politikasını köylü baltasının ormana daha fazla girmesini ve orman köylüsünün oylarını sağlama hedefine yöneltmekten ibaret kaldı.

Şimdi AP iktidarının, 10 milyon vatandaşın hayatını ve ormanı kurtaracak ve aynı zamanda memlekette orman faciasına kesin olarak son vererek 25 — 30 sene sonra orman varlığımızı bugünkünün iki misline çıkaracak bir büyük hamle ile mi; yoksa orman köylerini ve ormandan zarar görmüş başka vatandaşları düşünen bir tutum içinde mi meseleyi ele alacağını zaman bize gösterecektir.

İDEOLOJİ

Huzur ve sükûnun korunması ve İstikrarın Sağlanması

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

SAYIN Başbakan Süleyman Demirel, 22 Nisan'da stanbul'da düzenlediği Basın toplantısında en çok huzur ve sükûnun muhafazasiyle istikrarın sağlanması üzerinde durmuştur. **«Her şeyden önce memleketimizin siyasî tarihinde hürriyet ve demokrasi nizamını en geniş ölçüde gerçekleştiren bir havanın artık teessüs etmiş bulunduğunu görüyoruz. Gerçeklere sırt çevirmiş ve kötü maksatlara saplanmış olmadıkça her Türk vatandaşının vicdanında bu havanın varlığını his etmemesi imkânı yoktur»** diye bu konuya giren sayın Demirel, «huzur ve sükûnun muhafazası ve istikrarın sağlanması» hedefine demokratik hürriyet iklimi içinde varılacağı inancındadır. **«Demokratik bir cemiyette bütün vatandaşların aynı fikirde olması, başka bir deyişle, bir örnek düşünerek aynı şekilde hareket etmesi beklenemez. Aramızda fikir farkları olabilecektir ve hattâ olmalıdır».** Demirel bu fikir ayrılıklarının huzur ve sükûnu bozmaya kadar gidemiyeceğini, **«milletimizin demokratik hukuk devleti içinde refaha doğru ilerlemesini teminat altına almış olan Cumhuriyet Anayasasının bu aykırı hareketleri doğmadan önleyecek müeyyede ve kuvveti hazi bulunduğunu»** söylemiş ve Türk Milletinin yaşama ve yükselme azminden gücünü alan bir iktidarın iş başında olmasının da bu konuda ayrıca bir teminat olacağını belirtmiştir.

Sayın Başbakanın huzur ve sükûnu koruma ve istikrarı sağlama hedefinde baskı ve terör tedbirlerine asla baş vurmayacağı, her meselenin demokratik hukuk devleti anlayışı içinde çözümleneceği kesin vaadini de taşıyan bu sözleri, vakitsiz ve ihtiyatsız ortaya atıldığı şimdi daha iyi anlaşılan mahut «temel hak ve hürriyetleri koruma kanun tasarısı» dolayısiyle kararan havayı dağıtmış olsa gerektir. Fikir üzerine her ne sebeple ve her ne şekilde konacak baskı, insan haysiyetine, insanın hürriyet ve yaşamak haklarına karşı vurulmuş en büyük darbedir.

Ortaçağlarda dünyanın yuvarlak olduğunu söyleyenlerin ağır cezalara çarpılmaları gibi, bugün dünyanın sosyalizme doğru gittiğini, kollektivist bir rejimin mutlak bir zaruret olduğunu iddia edenleri cezalandıran bir toplum, Ortaçağ'ın karanlıklarına gömülmüş demektir. Her fikre serbest akım hakkı tanımış memleketlerde, sosyal olaylar normal gelişme ve olgunlaşma seyrine uygun şekilde gözükür. Hiç bir fikirden korkmayan, hepsini kayıtsız şartsız serbest bırakan bir toplum — eğer Türk toplumu gibi binlerce yıllık tarihsel mirası ve varlıklarını koruyabilmiş bir millet ise — en uygun ve doğru yolu bulur. Fikrin olaylar üzerinde etkisi sanıldığı kadar büyük değildir ve

Baş ve Küp Hikâyesi

Hikâye malûm :

Bir öküz su içmek için bir küpe başını sokmuş, fakat çıkaramamış. köylüler çalışmışlar, çabalamışlar, bir türlü öküzün başını küpten kurtaramamışlar. Nihayet en akıllı birileri varmış, onu çağırmışlar, ne yapalım, demişler.

"— Kesin öküzün başını" demiş ve hemen kesmişler.

"— Kırın küpü!" demiş, onu da kırmışlar ve öküzün başını kurtarmışlar.

Halk Partisinde bir büyük fikir ayrılığı patlak vermiş, yıllardır bu Partinin ön safında çalışmış, savaşmış bir kadro ile Partiyi sol tarafa koymaya çalışanlar arasında büyük bir anlaşmazlık çıkmış. Bunu yatıştırmak "Sen haklısın, sen de haklısın" diyerek iki tarafı birleştirmek bir türlü mümkün olamamış. Nihayet Partinin Genel Başkanı İnönü'yü çağırmışlar, ne yapalım, demişler.

İsmet Paşa'nın yaptığı belli... Hem baş kesilmiş, hem de küp kırılmıştır!...

Küp kırılmış, bunun o kadar önemi yok... Baş kurtuldu ya... Siz ona bakın!...

olamaz. Materyalizme göre de fikir, olayları yaratmaz; olaylar, fikri yaratır. Bu kurala biz Türk milleti, son zamanlardaki hayatımızda parlak örnekler verdik. Olayların akışına uymayan kopya fikir satıcılarına, bu akışı çok iyi sezen bu Millet, bir çok şeyler yazılmış ve söylenmiş olmasına rağmen, seçimlerde asla yüzvermedi, ve kime oy vereceğini bildi. Seçimler baskı altında olmaz, hürriyet düzeni içinde yapılırsa Türk seçmenini — şüphesiz büyük çoğunlğuiyle hesaba almak gerekir — doğru bildiği ve inandığı yoldan çevirmek imkânı yoktur. Politikalar tepeden inme ya da ithalât malı fikirlerle beslendikçe, asla muvaffak olamıyacağını şimdiye kadar bu yolda olanlar da artık anlamış olmalıdırlar. Halk arasında coşturucu yaldızlı lâflarla kendilerini alkışlattıran ve omuzlarda taşıtanlardan oy sandıklarında uğradıkları hezimet sonunda: «Nankör millet!» ya da «Bu millete oy hakkı vermek yanlıştır» diyenler, yaşanan bunca olaylardan sonra hâlâ akıllarını başlarına almamışlarsa, onlara cidden acımaktan başka yapılacak bir şey kalmamış demektir.

MEDENİ toplumlarda fikir üzerine baskı koymanın gereksizliği ve yararsızlığı, olayların akışını fikrin değiştiremiyeceği tezine dayanır. Ancak, fikrin kayıtsız, şartsız serbest olması tezine rağmen, olaylara karışıp onlara ters istikamette yön vermeye çalışanların hareketleri her yerde önlenmektedir. İşte «Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma» için bazı tedbirler almak bundan dolayı lâzımdır. Zararlı olan fikir değil, harekettir; olayların seyrini değiştirmeye çalışmaktır. 27 Mayıs Anayasasının bu ayaklandırma hürriyetini de verdiği iddiası ve inancı içinde, solcu akımların son dört beş senedir memlekette huzur ve sükûnu nasıl bozmaya çalıştıklarını, ulu orta hareketlere ve tahriklere giriştiklerini gördük. Derslerden döne döne kurtlaşmış üniversiteli niteliğiyle tahrikçiliğin baş rollerini almış bir takım gençler, en yüksek perdeden devletin politikasını yerin dibine batırmaktan, başta bulunanları «soyguncu, sömürücü, milletin düşmanı» olarak göstermekten çekinmediler. Sokaklarda asfalt üzerinde polisin gözü önünde «kahrolsun Amerika! Kahrolsun onların uşakları!» diye yazılar yazma hürriyetini Anayasadan aldıklarını söylemekteydiler. Yeni yeni dergiler, gazeteler çıkararak memleketi sömüren aracıların, kompradorların, sermaye ve toprak ağalarının köküne kibrit suyu dökmeyi, kapitalist olmayan bir rejim kurmayı yazıp dursalardı kimse bir şey demeyebilirdi. Ama onlar bu zararlı, toplum akışına aykırı fikirlerini yaymak için, ayaklandırmalara giriştiler; serbestçe örgütleştiler; aydınlar, gençler ve işçiler arasında ulu orta tahrikler yaptılar. Memlekette manevî bir terör havası o kadar ustaca estirildi

ki, solcu olmak sosyetede, aydın çevrelerde moda dolu. Yaşadıkları hayata ve çalışma durumlarına bakılırsa, üzerine oturdukları servetin, sosyalizm doktrinine göre, hemen ellerinden alınması gereken bir takım mirasyediler bile solcu oldular. Ankara ve İstanbul sosyetelerinin genç ve şuh hanımları arasında TİP nin militan üyelerine bile şimdi rastlayabilirsiniz...

TÜRKİYE'DE sükûn ve huzuru bozmak için yapılan ayaklandırmalar ve tahriklerle, Ortaçağ artığı ekonomik ve sosyal bünyeden ve hızlı kalkınmadan doğan huzursuzlukların yarattığı fikirleri biribirinden ayırmak mümkün olsaydı, mesele çok kolay çözülebilirdi. Birincisi ne kadar tehlikeli ve zararlı ise, ikincisi de o kadar yararlı ve lüzumludur.

Bundan 40 yıl evvel toprak para etmezdi; verimli olan•toprakların işletilmesi veya kiralanmasından bile zengin olan yok gibiydi. Bir dönüm toprağın bir liraya satıldığı yerler çoktu. İstanbul'un dahi en yakın sayfiyelerinde, meselâ Caddebostan'ında deniz kenarında arsaların dönümü 300 lirayı geçmezdi. Ankara'da Emvali Metrûkeden kalmış içinde evi olan 15 dönüm bağlı arazi 1500 liraya satılıyordu.

Yine bundan 40 yıl evvel Türkiye'de fabrika açan batardı. Bir buçuk asır, içine düştüğümüz dış rekabet o kadar ağır ve teknoloji o kadar ilerlemişti ki, bizim su değirmenlerinde bile buğday öğütecek yerde buğdayımızı olduğu gibi dışarıya satmak ve dışarıdan un getirmek daha hesaplıydı.

Ama, 40 seneden beri bu memlekette çok şey değişti. Bağımsızlığımızı kazandık; demiryollarımızı yapmaya, fabrikalar kurmaya başladık. Dışarının öldürücü rekabetini, çok yüksek gümrük duvarlariyle, döviz tahditleriyle, sanayii teşvik tedbirleriyle, bazı ziraî maddelerde destek fiatlar koyma usulleriyle önledik. Ankara başta olmak üzere küçük kasabalar şehir ve büyük şehir halini almaya başladı. Kısası bir kalkınma hamtesi içine girdik. Sonunda toprak da para etti; fabrika kurmak ta insana milyonlar kazandırdı. Serbest alınıp satılmadığından devlet eliyle bir takım kombinezonlarla sağlanan dövizler yüzünden ve başka kanallarla yeni zenginler de doğdu. Bütün bu hareketler içinde dengesizliklerin, haksızlıkların, sosyal anlamda adaletsizliklerin olması normaldi. Bizde bunlar da oldu. Ama, bütün bunlar olayların akışı içinde vücut bulan; olayları yaratan değil, tersine olayların yarattığı şeylerdi. Şimdi bu dengesizlikler, haksızlıklar ve sosyal anlamda adaletsizlikleri olduğu gibi muhafaza etmek, böylece kurulmuş düzenin kılına bile dokunmadan yaşatmak istenirse, huzur ve sükûnu korumanın, istikrarı sağlamanın imkânı yoktur. Bütün bunlar değişecektir. Ama na-

Kanunları Uygulamamanın Cezası Yok mu ?..

ANAYASA Mahkemesi, İstiklâl mücadeleleri sırasında çıkarılan Düğünlerde İsrafın Men'i hakkındaki 55 sayılı Kanunu Anayasaya aykırı bulduğu için iptâl etmiş! Düğünlerde çehiz teşhiri, erkek tarafından iki kattan fazla elbise hediye edilmesi, bir günden fazla çalgı çaldırılması ve ziyafet verilmesi, köçek oynatılması gibi israflar bu kanunla yasaklanmıştı.

Ölüm - dirim savaşı içinde bu yasak konmuş, ama, belki hiç uygulanamamış! Böyle bir kanunun varlığından, aksine hareket edenlerin 6 aya kadar hapse çarpılacaklarından şimdi kimsenin haberi yok. Anayasa Mahkemesi, kendisine yapılan müracaat üzerine bu Kanunu iptâl etmiş. Zaten kendi kendine iptâl olunmuş bir Kanundu. Fakat madem ki böyle bir Kanun var ve yürürlüktedir, neye şimdiye kadar uygulanmamıştır? Kanunlarla konan yasakları dinlemeyenlerin cezalandırıldığı gibi kanunları uygulamayanların da ceza görmeleri gerekmez mi?...

sıl? Zorla, herkesin malını, servetini ellerinden alarak mı? Hayır!... İşte sayın Demirel bunu söylemek istiyor: Milletimizin demokratik hukuk devleti içinde refaha doğru ilerlemesini teminat altına almış Cumhuriyet Anayasasının kurduğu haklarla ve Türk milletinin yaşama, yükselme azminden gücünü alan iktidarları iş başına getirmekle...

Yatırımlar teşvik edilecek, özel teşebbüs desteklenecektir. Ama demokratik hukuk devleti kuralları içinde... «Devlet yatırım yapmasın, her şey özel teşebbüsün olsun» diyen ve bunun için kanunlar ve yasaklar koyan bir iktidar mı var karşımızda? Ya da özel sektör, daha genel deyimiyle burjuva böyle bir şey mi istiyor? Birinci Beş Yıllık Planda olduğundan fazla İkinci Beş Yıllık Planda kalkınmanın büyük yükü devletin sırtına binmiştir. Bunu özel teşebbüsten yana olan bir iktidar yapıyor. Yarın bu yük belki daha da fazlalaşabilir, ya da azalabilir. Ne çıkar bundan? Ama, «özel teşebbüs memleketi sömürüyor» diye topyekûn bu sektörü manevî baskı ve tehdit altında bırakmak, iş yapamıyacak duruma sokmak için halkı ayaklandırmaya, memlekette huzur ve sükûnu bozmaya çalışanlar var. İşte demokratik ve sosyal hukuk devleti anlayışı içinde hürriyetleri teminat altına almış olan Anayasanın ruhuna ve metnine uygun olarak kanunlarla önlenmesi gereken tahrikler bunlardır. Kimse «Toplu sözleşme ve grev olmasın, patronlar istediklerini yapsınlar» mı diyor? Denen, sükûn ve huzurun korunması, istikrarın sağlanması için temel şart olan ve bugün kurulmsaına çalışılan rejimin baltalanmasına ve yıkılmasına bu hakların âlet ve vasıta edilmemesidir.

Bununla beraber, demokratik ve sosyal hukuk devletine dayanan rejimin henüz çözemediği, el atamadığı birçok meseleler vardır. Devletin kendisini islâh etmesi başta olmak üzere, bu meseleler, kurulmasına çalışılan rejimin temel ilkelerine bağlı kalmak ve olayların akışını zorla değiştirmeyi öngören tahriklere meydan vermemek şartiyle, fikrin kayıtsız şartsız serbest olmasiyle çözümlenebilir.

Huzur ve sükûnu ilk şart olarak gören sayın Demirel'in bu ana meselelere artık el atacak zamanı bulmasını ve bu yönde milletin yaşama ve yükselme azminden gücünü alan yoğun bir çalışmaya girişmesini bekler ve temenni ederiz.

Solcu De Gaulle'cular ve Pankapitalizm...

Yazan : Prof. Dr. Atıf AKGÜÇ

HER BÜYÜK siyasî partiyi üç gruba (veya kanada) ayırmak, bugünün bir siyasî realitesi haline gelmiştir. Hiç bir büyük siyasî parti gösterilemez ki, belli ideoloji ve prensipler etrafında birleşmiş olmakla beraber onun sağı, ortası ve solu olmasın. Partilerin iç durumlarını böyle "topografik" işaret ile göstermek, siyasî şahsiyetlerin hoşuna gittiği için bu tabirler, hemen her memleketin siyasî edebiyatında esaslı bir yer tutmuştur. Sadece İngiltere ve Amerika'daki iki büyük partiye, Federal Almanya ve İtalya'daki Hıristiyan Demokrat partilerine bakmak kâfidir. Bugün bizdeki partiler de aynı gelişmeyi, aynı siyasî manzarayı göstermektedir. Hürriyet içinde yaşayan insanlar arasında her zaman ve bütün meselelerde tam bir fikir birliği tesis etmek mümkün olmadığı için bu ayrılışı tabiî bir hal telâkki etmek icabeder.

De Gaulistlerin, yani De Gaulle'cü çoğunluğun da Mecliste sol kanadı vardır. Ve bu solcuların, diğer solculardan sosyal ideoloji veya prensipler bakımından bir farkları yok gibidir. Meclis müzakerelerinde ve seçimlerde "Pankapitalizm" ismini verdikleri teklifler ve nazariyeler ileri sürmeleri bunu göstermektedir. Diğer solculardan farkları "Le socailsme c'est moi" yani "sosyalizm benim" diyen De Gaulle'ün şahsına ve kurduğu rejime olan güvenleri ve bağlılıklarıdır. Nitekim şimdiki , yeni Mecliste de De Gaullecülerin sol kanadını teşkil eden grubun (teknik mânada grup değil, çünkü Fransız Parlamentosunda grup kurmak için 30 milletvekili çıkaramamışlardır) başında bulunan ve bugün Fransız siyasî hayatında gürültülü bir şöhret yapmış olan Capitant, çıkardığı bir dergide (Notre Républiqne) seçimlerden sonra yayınladığı makalelerde Başvekil Pompidou'nun sağcı bir politika takip ettiğini ileri sürerek, son seçimlerdeki başarısızlığa onun bu politikasının sebep olduğunu iddia ediyor ve şöyle diyordu: **"De Gaulle'den istediğim şey, politikanın değişmesi için Başvekili değiştirmesidir. Eğer hükûmet Cumhurbaşkanının programına sadık kalmazsa aleyhinde oy vermekte tereddüt etmiyeceğim. Bugün Mecliste De Gaullecü bir çoğunluğumuz var denilemez. Çünkü çok zayıftır. Eğer parlamanter rejimde olsaydık vaziyet ve şartlar daha fena olabilirdi. Şükredelim ki Presidentiel (başkanlık) rejimimiz var. Eminim ki bu Meclis de Amerikan sistemi gibi işleyecektir. Amerika Cumhurbaşkanı aynı durumda bulunduğu yani çoğunluğu olmadığı zaman diğer oyları kazanmaya çalışır. Fransız Cumhurbaşkanı da bu taktiği tatbik etmek mecburiyetinde kalacaktır."**

Nitekim yeni Fransız Meclisi toplandığı zaman işler öyle başladı. 1958 den yani 9 seneden beri Meclis Başkanı olan eski radikalist şimdi De Gaullecü Chaban Delbas, yalnız De Gaullecülerin oyları ile değil, diğer oylarla ve De Gaullecü çoğunluğun üstünde büyük bir çoğunluk ile tekrar Meclis Başkanı seçildi. Bu da gösteriyor ki, De Gaulleistlerin Millet Meclisinde çoğunluğu olmasa bile, Meclis, çoğunluk varmış gibi fonksiyonunu yapmak imkânını bulabilecektir. Keza, bundan sonradır

ki De Gaulle, yukarıda temas ettiğimiz gibi kendi solcuları tarafından beğenilmeyen Pompidou'yu yine Başbakan tayin etti. Ve muhalefet, hükûmet programının Mecliste müzakeresi sırasında, hükûmet aleyhinde itimatsızlık önergesi vermeğe cesaret edemedi. (Ultrapresidentiel olarak tavsif edilen rejime rağmen, Anayasaya göre muhale fetin itimatsızlık önergesi vermeğe hakkı olduğu gibi, Başbakanın da icabında güven oyu istemeye yetkisi vardır). Çünkü bu güvensizlik önergesinin mutlak çoğunluk toplayacağından emin değildi ve reddedilmesinin hükûmetin prestijini artırmaktan başka bir şeye yarayamıyacağını anladı.

De Gaullecü bir çoğunluk olsa bile bu, hakiki bir parti çoğunluğuna benzemiyor. Partinin sol veya sağ kanadından bahsediliyor. Bunlar sözüm ona sol ve sağ kanatlar. Daha kuvvetli olan sağ kanat ki, Giscardistler deniliyor. (Liderleri eski Maliye Bakanı ve nüfuzlu Giscard d'Estaing olduğu için). Bunlar De Gaulle'e "Oui, mais" (evet, fakat) formülü ile bağlıdırlar. Yani evet demişler ama, fakat'ı da ilâve etmişler. Bunlara bağımsız De Gaullecüler de deniliyor. Sol kanada gelince, liderlerinin yukarıya aldığımız ifadelerinden anlaşıldığı gibi bunların, hükûmeti her zaman tutacaklarına güvenilmiyor. Onun için De Gaullecü denilen partiye bir koalisyon partisi olarak bakılıyor. Kendilerine göre ayrı prensipleri olan üç gruptan teşekkül eden bir parti.

Bir de Mecliste iki büyük siyasî teşekkülün arasında (De Gaullcü ve muhalefette solcu federasyon) Demokratik Merkez ismi verilen bir grup daha vardır ki, De Gaulle'e, "non, mais" (hayır, fakat) diyenlerdir. Bunlar da bugünkü Fransız siyasî hayatının meşhur simalarından olan Lecanuet'ye bağlı olanlardır. (Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde De Gaulle'e karşı dört milyona yakın oy almış ve son seçimlerde de önemli bir rol oynamıştı). Bunlar Mecliste küçük bir grup olmakla beraber, Fransa'nın iki parti sistemine gitmesine engel oldukları için bir siyasî kıymet ifade ediyorlar. "Hayır, fakat" formülünden anlaşıldığı gibi bunlar De Gaulle'e başlangıçta ve esasta muhalif olmakla beraber icabında ve pazarlık suretiyle beraber yürüyebileceklerini göstermektedirler. Bundan dolayı, bugünkü Fransız Millet Meclisi üzerinde yorum veya etüt yapanlar De Gaulle'ün Mecliste evvelden kurulmuş (préconstitue) ve sabit bir çoğunluğu olmamakla beraber ahval ve şartlara göre "fırsat çoğunluğu" (occasion) ismini verdikleri bir çoğunluğun sağlanabileceğine kanidirler.

BUGÜNKÜ Fransız Meclisinde çoğunluğun ve muhalefetin ve partilerin durumunu kısaca gördükten sonra asıl konumuz olan ve Fransa'dan başka yabancı Basında da akislerini ve tartışmalarını gördüğümüz "Pankapitalizme"in ifade ettiği mânaya geçelim. Gerçi tabir veya deyim yenidir. Belki bir neologisme'dir, fakat fikir veya anlam eskidir. Geçen Yüzyılın ilk sosyalizm doğuşunun başlangıcına kadar gider. O zaman ütopist (hayalci) sosyalistler ismi verilen kimseler tarafından ortaya atılmıştır. Ve zaman zaman muhtelif yerlerde az çok başarı ile veya başarısız olarak tatbik edildiği de görülmüştür. Bu sefer de, geçen Fransız Meclisinde, anonim şirketlerinden alınacak vergiler kanun tasarısı görüşülürken De Gaulle çoğunluğunun sol kanadı tarafından ortaya atılmıştır. (Vallon'un meşhur tadil teklifi). "Pankapitalizme" son seçimlerde de bu sol kanadın âdeta seçim platformunu teşkil etmiştir. Pankapitalizme'den maksat, iktisadî teşebbüslerde yahut istihsal birliklerinde elde edilen net kazancı yalnız sermaye ve teşebbüs sahiplerine bırakmıyarak işçileri ve çalışanları da iştirak ettirmek suretiyle "refahı herkese yaymak" gayesini gerçekleştirmektir. İsminden de anlaşılacağı gibi ve modern sosyalistlerin de tabiriyle herkesi kapitalist yaparak kapitalist ve işçi zıddiyetini de kaldırmaktır. Meseleleri yalnız sosyal yönden değil, iktisadî zihniyet ve prensiplerle de mütalâa eden veya inceleyen iktisatçılar, bu pankapitalizme teklifi kabul edildiği takdirde bunun zararlarının faydasından büyük olacağını iddia ediyorlar. Onlara göre pankapitalist sistemde, iktisadî faaliyetin hakikî motoru vazifesini gören "tasarrufu" ortadan kaldırmak tehlikesi vardır. Bugün birçok iktisadî işletmeler veya üniteler kazançlarından, sermayeyi hem teknik ve hem

iktisadî bakımdan korumak ve istihsal kabiliyetini azaltmamak için (eskiyen makine ve cihazları yenilemek veya yerlerine daha elverişli ve tesiri daha büyük modern makineler ve cihazlar koymak gibi) nasıl muayyen bir para ayırıyorlarsa (amortisman) teşebbüsün faaliyetini genişletmek ve artırmak için de belli nispette bir para ayırmaktadırlar. (Mecburî veya ihtiyarî tasarruf yahut otofinansman). Pankapitalizme taraftarları işte, bu otofinansmanın (yani kendi kendini finanse etmenin) yeni yatırımlara tahsis edilecek yerde işçi ve çalışanlara taksim edilmesini ve başka bir deyimle istihlâk eşyasına harcanmasını istiyorlar, demektir. Bu sefer teşebbüs veya işletme yeni yatırım yapmak için lâzım olan parayı faizle dışarıdan tedarik etmek mecburiyetinde kalacak veya yeni yatırımlardan vazgeçecektir.

Hülâsa bu gibi neticelerin, bir menfaat elde etmek gayesiyle tasarruflarını bir teşebbüse yatıran tasarruf sahipleri ve iktisadî gelişme üzerindeki menfî tesirlerini anlamak için bir iktisatçı olmaya da lüzum yoktur, diyorlar.

Herşeye rağmen solcular, pankapitalizm ismini verdikleri sosyal reformu gerçekleştirmekte azimli görünüyorlar. Fransız Anayasası, sosyal devlet prensibini temel bir esas olarak kabul ettiğine ve devlet başkanının "sosyalizm benim" sözü ile bu husustaki siyasî kanaatini açıklamakta bir mahzur görmediğine ve yeni seçilen De Gaullecü Milletvekillerinin, Meclis salonunda, sosyalistlerin itirazlarına rağmen (özellikle Marsilya Belediye Başkanı Deferre'in itirazı) solda oturmayı tercih etmelerine ve yeniden Başkan tayin edilen Pompidou'nun hükûmet programını okurken meşhur Vallon, yukarıda bahsettiğimiz tadil teklifine de temas edilerek işçilerin, çalıştıkları teşebbüslerin iktisadî terâkkilerine iştirak etmeleri lâzımdır, gibi pasajlar bulunmasına bakılırsa, pankapitalizm sisteminin, belki bazı tadillerle Fransa'da tatbik sahasına konulacağına inanılabilir.

Değişen Komünist Dünyası:

Sovyet Rusya!..

Yazan : Foy D. KOHLER

BİRLEŞİK Amerika Dışişleri Bakanı Yardımcısı ve Birleşik Amerika'nın sabık Sovyetler Birliği Büyük Elçisi...

Sovyetler bize kendi toplumlarının yeni ve ihtilâlci bir ideolojiye dayanan modern bir toplum olduğunu söylüyorlar. Fakat Sovyetler Birliğinde yaşamış herhangi bir kimse bunun büyük çelişmeler ülkesi olduğunu derhal anlar: Eski ile yeni arasındaki çatışmalar, Sovyetlerin gerçekle inandıkları arasındaki farklar, ileri teknoloji başarıları ile günlük hayatın fakirliği arasındaki tezatlar.

SOVYET bilim ve teknolojisinin en ileri bilim ve teknoloji seviyesinde olduğunu kabul etmek lâzımdır. Uzaydaki Sovyet başarıları bu gerçeği ortaya koymaktadır. Buna rağmen, vasat Sovyet vatandaşı Amerikalılara ve Batı Avrupalılara kolaylıkla sağlanan tatbikî teknolojinin çoğu menfaatlerinden uzaktır. Batı'nın çalışma ve eğlencesinde geniş çapta görülen makineleşme ve otomasyon Sovyetler Birliği'nde umumiyetle yoktur. Makinistten daha iyi kozmonot, su tesisatından daha sofistike elektronik, otomobillerden daha iyi sputnikleri meydana getiren bir toplumdaki tezatlara şaşmamak elden gelmez.

Temel Prensip : İdeoloji

Sovyet liderliği için temel prensipleri hâlâ Komünist ideolojisi sağlamaktadır. Resmî Sovyet sözcüleri, hareketlerini Komünist doğma terimleri ile haklı göstermek için büyük çabalar harcamakta ve prensiplerine uymadıkları dolayısı ile düşmanlarını yola getirmeğe çalışmaktatdırlar.

Fakat Sovyet yaşayışında ideolojinin rolü yine de azalmıştır. İdeoloji artık siyasî iktidarın etkili bir âleti değildir ve açıkça halkın günlük hayatı ile pek az ilişiği vardır. Sistemin devamlı ekonomik ve sosyal başarısızlıklarından dolayı öfke duyan birçok Komünist daha pragmatik hâl çarelerini aramaktadırlar.

Orta Sovyet vatandaşı da bu çelişmeleri bilmektedir. Dünyanın mühim bir kısmını etkilemiş olan büyük ümitler devrimi Sovyetler Birliği'ne nüfuz etmiştir ve büyük etkiler meydana getirmektedir. Ruslar Batıdaki insanların yaşayışları ile bunlara sağlanan menfaatleri gittikçe daha geniş bir şekilde müdrik bulunmaktadırlar. Bunlardan bazılarını kendileri için de istemektedirler ve idareciler üzerinde karşı konmaz baskılar meydana getirmektedirler.

Bununla beraber, bu isteği tatmin konusunda herhangi bir gelişme bazı çok sert kararları gerektirecektir. Sovyetler Birliğinin 1966 yılındaki brüt millî istihsali yaklaşık olarak 330,000,000,000 dolardı; aynı yıl içinde Birleşik Amerika'nın sağladığı yaklaşık olarak 740,000,000,000 dolarlık brüt millî istihsal ile mukayese edildiğinde Sovyetlerinkinin yarıdan daha az olduğu görülmektedir. Böyle oldukça dar ekonomik bir temele rağmen, Sovyetler Birliği uzay ve askerî programlarda hâlâ Birleşik Amerika ile rekabete çalışmaktadır. Fakat yeni Sovyet liderliğinin vaadetmiş olduğu beş yıllık planı tahakkuk ettirmede iki yıla yakın gecikmiş olmaları, kaynakları silâh, yağ ve sputnikler arasında tahsis için ge-

rekli kararlarda güçlükle karşılaştıklarını ortaya koymaktadır.

Dünya Komünizmi Sovyetlerin Elinde Değil

SOVYETLER Birliği idarecileri başka problemlerle de karşı karşıya bulunmaktadırlar. 1947'de Moskova, bütün dünya harekâtına hâkim dünya komünizminin genel merkeziydi. Bugün artık Çin-Sovyet blokundan bahsedemeyiz. Gerçekten, bir Sovyet blokuna dahi temas edilemez. Komünist dünya artık monolitik bir nitelik taşımamaktadır. Her geçen gün, bir zamanlar Moskova'nın tamamen emrinde olan hükümetlerin gittikçe artan istiklâl hareketlerinin yeni delilini sağlamaktadır.

Doktriner Komünizm bu asırda millî özlemlerin güçlü kuvvetleriyle boy ölçüşemiyeceğini ortaya koymuştur. Tabiatiyle, bunun en yeni tezahürü Sovyet-Çin anlaşmazlığı olmuştur. Fakat mekanizmada ilk çatlak 1948'de Sovyet-Yugoslavya anlaşmazlığı ile görülmüştür. 1956'da Polonya ile Macaristan Sovyet üstünlüğüne meydan okuması ile yeni çatlaklar daha belirmiştir.

Macar İhtilâli şiddetli bir şekilde bastırılmış olmasına rağmen, Polonya bir miktar muhtariyet kazanmıştır. Polonya Hükümeti Sovyetler Birliği ile ilişkilerini kesmemiştir; bu hususta bir hataya düşülmemelidir. Buna rağmen, Polonya hayatının önemli veçheleri Komünist kontrolünden hürdür. Polonya'da tarıma elverişli bölgelerin yüzde 80'den fazlası özel mülkiyete aittir, ve bunlar tarafından ekilip biçilmektedir. Bir miktar söz hürriyetine müsamaha edilmektedir. Batı ile geniş ilişkiler meydana getirilmiştir. Yüzlerce genç Polonyalı Batı müesseselerinde eğitim görmektedir.

Son bir kaç yıldır, Komünist dünyasındaki parçalanma Çin-Sovyet anlaşmazlığı ile artmıştır. Moskova ile Peking'in kendi acı mücadeleleri ile uğraşmaları daha küçük Komünist devletlerine ve partilerine, üzerinde uyuşmaya varılmış bir doktrinin baskılarından veya merkezî bir makamın hâkimiyetinden azade bir şekilde, kendi yollarına koyulma fırsatını vermiştir.

Değişen Dünya

HULÂSA, Komünist idarecileri kendileri için gittikçe daha fazla mal isteyen insanlar ve millî mülâhazaların gittikçe daha fazla hâkimiyeti altına giren bir dünya ile karşı karşıya bulunmaktadırlar.

Bu gerçeklerin ışığı altında, Hür Dünya insanları ideolojik bölünmelerin insanlar ve toplumlar arasında artık temel uçurumlar meydana getirmiyecekleri, biribirleriyle işbirliği yapan bir toplumlar dünyasını; şiddetin yerini kanun idaresine terkedeceği bir dünyayı; fakirlik ve ıstırabın insan refahını geliştirme yolunda dünya çapında gayretlerle bertaraf edildiği bir dünyayı meydaan getirmek için en iyi siyasetlerin neler olduğunu kendilerine sormaları lâzımdır.

1945'ten beri, Komünist ve Hür Dünya arasındaki anlaşmazlık bazen kuvvet denemeleri ve askerî çatışma devreleri şeklini almıştır; çok zaman, bu daha az şiddetli yollardan yapılmıştır. Daha geniş bir deyimle,; karşılaşmanın, askerî terimlerle ifade edileceği şekilde «savunma» ve «saldırma» veçheleri vardır.

«Savunma» yönünde, son yirmi yıldır, Birleşik Amerika ve müttefikleri terkar tekrar Komünist şiddet hareketleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Her seferinde bu tehlikeyi azimle karşılamışlar ve cesur hareketleriyle — ilk defa İran'da, ondan sonra Yunanistan, Berlin; Malaya; Filipinler, Kore ve tabiatiyle en son Vietnam'da olmak üzere — Komünistlerin silâh gücüyle yayılmalarına karşı koymak için gerektiği zaman savaşmaya hazır olduklarına şüphe bırakmamışlardır.

Böylece güç ve tedricen olmak üzere, Sovyet-Hür Dünya ilişkilerinde bir derece çekişme olmuştur. Bu, Birleşik Amerika'nın kuvvete kuvvetle karşı koyma azmine Sovyetlerin hiç bir şüphesi olmamasından ileri gelmiştir.

Bu şiddet devreleri Komünistlerin sistemlerini kuvvet yoluyle yayma teşebbüslerinin Hür Dünyanın azmiyle durdurulabileceğini göstermiştir ve Vietnam'da göstermektedir. Fakat bu tepkiler aslında «savunma» olmuştur. Ve bu mücadeleler aynı zamanda kuvvetin siaysî sistemler arasındaki temel anlaşmazlık için bir hâl çaresi

olmadığını da göstermiştir.

Birçok bakımdan Komünist dünya ile mücadelenin daha önemli ve uzun süren veçheleri «saldırganlık» veçhesidir. Bu, hepimizin içinde yaşamayı arzu ettiğimiz şekilde bir dünyayı meydana getirecek tedricî değişiklik ameliyesinin fiilen tesisidr.

Bu sessiz, müstesna ameliye Komünist dünyasında daha şimdiden temal evrimci gelişmeleri sağlamıştır. Milliyetçiliğin güçlü kuvvetleri Batı ile ilişkilerin geliştirilmesi hususundaki müspet programlarla teşvik edilmiştir. Genel olarak Sovyet toplumu dahi Batı medeniyetine iştiraki arzu etmektedir. Bir Demirperde veya ideolojik bir perde veya diğer herhangi bir jeşit perde ile Batı dünyasından ayrılmak arzusunda değildir.

Hürriyet sâri bir şeydir. Buna maruz kalanlar virüsün süratle çoğaldığını anlamışlardır. Batı'nın başarılarına ve Avrupa ile Birleşik Amerika'yı ziyaret etmiş birçok Sovyet vatandaşının müşahede ettiği serbest araştırma ortamında bir uyanma olmuştur.

Komünist dünya halkı şimdi Amerikalıların ve Batı Avrupalıların yaşayışları hakkında birçok şeyler bilmektedirler. Bunun kendi yaşayışlarından çok daha iyi olduğunu biliyorlar. Otomobillere, yeterli meskene ve daha iyi giyeceğe sahip olmak istiyorlar. Bu yüzden, Komünist dünya ile Batı arasında alış veriş sadece ticarî değildir; bu aynı zamanda siyasîdir.

Sovyet işçilerinin füzeler yerine binek otomobilleri yapmaları daha iyi olmaz mı? Daha fazla miktarda istihsal kaynaklarını daha yüksek kalitede et istihsaline hasretmesi Polonya için daha iyi olmaz mı? Romanya kaynaklarının tepkili uçak yakıtı istihsali yerine otomobil lâstiği sanayiine hasredilmesini kim faydasız bulabilir?

Ticaret Komünist dünyası üzerinde bir manivelâ vazifesini görmede ve Komünist memleketlerinde daha geniş miktarda tüketim mallarını karşılama isteklerini desteklemekte diğer faydalı bir vasıta olabilir.

1966 Ağustosu'nda Doğu-Batı ilişkileri hakkında yaptığı konuşmada Cumhurbaşkanı Johnson «Barışçı ilişkilerinin daha geniş bir görünüşünü» istemiştir. Bu Sovyetler Birliği ile derhal bir uyuşma çağrısı veya statüko esası üzerinden bir anlaşmaya temin gayreti değildi. Bu daha ziyade Birleşik Amerika'nın devamlı bir dünya barışının sağlanabileceği bir zemini aramağa devam taahhüdüydü.

Açık Oturum..

38. Oturum :

Devlet Makinası Nasıl Düzelir?..

OTURUMA KATILANLAR : Biz — Sosyolog — İdareci — Solcu Yazar — İktisatçı — Sosyalist Aydın — İşletmeci — Tarihçi — Sosyalist Profesör

BİZ — İki yıl kadar evvel bir Açık Oturumumuzu "Devlette Reform" konusuna ayırmıştık. Dergimizin Temmuz 1965 sayısında özeti çıkan bu Açık Oturumda, devlet makinesinde köklü bir reform yap malı, herşeyi değişmeli dedik. Hatırlarsanız "bu değişiklik nasıl olmalıdır, ne yapılmalıdır?" sorusunu bir başka Oturumumuzda cevaplandırmayı da kararlaştırmıştık. Aradan çok zaman geçti. Her toplantımızda birbirinden önemli meseleleri ele aldık. Sıra buna gelemedi. Oysa ki, bütün dâvalarımızın başı dev lette yapılacak reforma bağlıdır. Bu makine böyle kaldıkça ne yapsak nafile. Devlet makinesi bugün kalkınma hamlelerimizi destekleyecek yerde kösteklemėkte. Durum gittikçe kötüye gidiyor. Nisan ayında toplanan İstanbul Bölge Kalkınma Kongresinde ne ilkel, ne akla sığmayacak kadar hantal bir devlet makinesini işletmekte, olduğumuz aait dikkate değer örnekler de ortaya kondu. Artık bu durum böyle devam edemez. Bu düşüncelerle yarım bıraktığımız bu önemli konuyu tamamlamak ve bir sonuca bağlamak üzere ele almaya lüzum gördük.

Sözü Sosyolog arkadaşa veriyoruz.

SOSYOLOG — İki yıl önce yaptığımız toplantının çok kısa bir özetini vereceğim. Hatırlamamıza ve aydınlanmış konular üzerinde yeniden durmamamıza yardımcı olur sanırım.

Türkiye'de bir - çok alanlarda reform lar, devrimler yapılabildiği halde acaba neden devlet makinesinin bir çivisine kimse dokunamıyor?... Hattâ Atatürk bile neden bu dâvaya hiç değinmemiş, değinememiştir?

Bu soruya Oturumumuzda verilen yeterli ve doyurucu cevapları bir bir tekrarlamıyacağım. Bizde devlet idaresinin hiç bir suretle hiç bir zaman halkın eline geçmemiş, modern devlet kurulamamış olduğu bir vakıadır. Yeni Türk devletinde ise, temel felsefesi böyle olmasına rağmen, halk idaresi kurulamamıştır. Buna karşılık herşey ondan beklendiği için devletin bir reformla değiştirilmesi de devletten beklenmiştir. Oysa ki devlet, böyle bir değişime tamamen karşı olan, başka deyimle reform olduğu zaman temelden çökmesi gereken bir sınıfın elindeydi: Kapıkulu sınıfı... Demek iki baskı altındaydık: Biri halk idaresini kuramamış, yani dev-

lete "Gölge etme başka ihsan istemem" denebilecek bir tarihî dönem yaşamamış olduğumuz için ona boyun eğmeye, ikincisi de iktisadî kalkınma zorunluğu karşısında devlete sarılmaya mecburduk.

Atatürk'ün devletçilikte devrimler yapmamış olması bu zorunluktan doğmuştur. Konuşmalarda özellikle belirtilen şu noktayı da hatırlatacağım: Halka mal olmuş, onun idaresi altına geçmiş modern devlet, toplumların tarihsel ve sosyal evrimleri ve gelişmeleri sonucu meydana gelir. Ortamı uzun olgunlaşma dönemleri atlatılarak hazırlanmadan devrimci müdahalelerle devletin köklü reform geçirmesi ve modern hale gelmesi pek mümkün olamaz. Şunu demek istiyorum: Atatürk, devlet makinesini değiştirecek ortamda değildi. İdareyi halka veremezdi. Bunun için memlekette hızla ve devlet eliyle kalkınmayı hedef tutan bir devrimci dönem yaşanması gerekirdi. Aradan geçen uzun yıllar içinde Türkiye'de çok şey değişti. Bir orta sınıf teşekkül etti. Demokratik rejim kuruldu. Devletin asırlarca yönetimine el koymuş olan memur - Kapıkulu sınıfı şimdi karşısında gittikçe kuvvetlenen mukavemet grupları görmektedir. Artık bu makineyi kökünden kaldırıp yerine yenisini koyacak ortama girmiş sayılabiliriz.

İDARECİ — Usul bakımından bir sözüm var: Önce neyin değişmesi lâzım, onu görüşelim, sonra nasıl değiştirelim konusunu ele alalım.

BİZ — Hatırlatmanıza teşekkür ederiz. Biz de zaten bunu teklif edecektik. Bir nokta üzerinde de ricada bulunacağız. Pek değerli olacağına şüphe etmediğimiz teorik ve doktriner açıklamalar yerine konuyu tatbikatçılara ışık tutacak şekilde pratik açıdan, yani teklifler ortaya sürmek suretiyle inceleyelim.

İDARECİ — Müsaadenizle neyin değişmesi hakkındaki görüşlerimi özetleyeceğim: Değişmesi gereken şeyleri şu üç kategori altında toplayabiliriz: 1) Mevzuat, 2) Teşkilât, 3) Yetkiler.

Mevzuat bakımından son derece acınacak durumdayız. Hâlâ Osmanlı devrinden kalmış kanunlar yürürlüktedir. Bir örnek vereyim: Vilâyetler bugün 52 yıl evvel padişahlık zamanında hem de muvakkat kaydiyle çıkarılmış bir kanunla idare edilmektedir. O tarihten bu yana birçok şeyler değişmiş, zaten o zaman da tam ihtiyaç düşünülerek kanun hazırlanmamıştı, ama, 52 senedir kimse bu kanuna dokunmamış. Zaman zaman maddeleri değiştirilmiş, değişen maddelerin de sonra bir daha değiştiği de olmuş.

Bizde ne kadar kanun var? Bunların birbiriyle çelişen hükümleri nelerdir? Hayatiyetini kaybetmiş, fiilen yürürlükten kalkmış olanları hangileridir? Birleştirilecek, değiştirilecek, ya da kaldırılacak olanlar hangileridir? Emin olun bilenimiz yoktur. Çünkü bunların hakikaten bilinebilmesi için yüzlerce ihtisas adamının devamlı oturup çalışması lâzım. Bence devlet makinesinde yapılacak reformun ilk işi bu çalışmalara hemen başlamaktır. Başbakanlığa bağlı bir daire, ya da enstitü kurulmalıdır. Bu enstitü için yeni kadroya pek lüzum yok. Bakanlıklarda mütehassıs, ya da müşavir diye kızağa çekilmiş olan yüzlerce insan vardır. Boşuna para alırlar ve pasif durumlariyle Bakanlıkların işlerini de aksatırlar. Hemen hepsi uzun süre en yüksek devlet memurluğunda bulunmuşlardır. Bir araya toplamalı bunları, çalıştırılmalı. Tabii yanlarına yine her Bakanlıktan seçilecek bu işlere aklı erer elemanlar da koymalı, yoğun bir çalışmaya koyulmalı. Bu çalışmalarla birlikte mevzuat bakımından durumumuz anlaşılır ve bir envanter yapılırsa, ondan sonra kanunî rejimin yeniden nasıl kurulacağı, daha yüksek kademede bir çalışmaya ihtiyaç gösterecektir. Devrimci ve reformcu bir iktidar mutlaka bunu yapmalıdır.

İkinci iş teşkilâttır. Bugün merkezî

idare sistemi gittikçe kuvvetlenmekte ve her sahaya yayılmaktadır. İdarî rejimimiz bu yönde mi gelişecektir, yani reform bu hedefe mi yönelecektir? Yoksa ademî merkeziyet mi esas olacaktır? Benim bildiğime göre bizde şimdiye kadar bu mesele hiç bir zaman hiç bir iktidar tarafından ele alınmış ve bir karara varılmış değildir. Ama, âdeta bir gecekondu gelişmesi halinde kendiliğinden olan şey, merkeziyetçiliğe doğru her gün yeni bir adım atıldığıdır. Mevzuata göre vilâyetler vardır, belediyeler vardır, yani mahallî idareler vardır, fakat hakikatte ne vilâyetlerin, ne belediyelerin merkezden karar almadan yapacakları iş kalmamıştır dense, fazla mübalâğa olmaz.

Bizde uygulanan ve gittikçe alanını ve etkisini çoğaltan bu merkeziyetçilik usulü, modern devletin kurulmasına imkân vermez. Bu usulü bırakmadan hiç bir reform yapılamaz.

Sözü fazla uzatmamak için üç kategori altında mütalâa ettiğim değişmesi gereken şeylerden sonuncusuna da şöylece bir değinmekle yetineceğim: Yetki meselesi. Tabii bu mesele mevzuat ve teşkilât işiyle sıkı sıkıya ilgilidir. Mevzuat karışık, çelişmeli, içinden kolay kolay çıkılamaz halde ve hepsini bilip anlamak en yüksek memur için de imkânsız olduğu için, kamu işlerini yürütmede devlet hiç kimseye tam yetki verememekte, bazı müstesna hallerde yetki verilmişse bunu da memur kullanmaktan haklı olarak çekinmektedir. En basit iş için yapılan muamelede en azından beş altı imza vardır, evrak o kadar yerden geçmelidir. Çok defa bu imzalar aynı dairede, aynı yerde bulunan memurlara ait değildir. Başka daireler ve yerlerde de muamelenin gitmesi ve oralardan da karar veya tasvip alınması gerekir. Hepimizin bildiği gibi, birçok muamele de nihaî olarak Bakana kadar gider.

Haydi özel bir kararı gerektiren, takdire dayanan işler için bunların yapılması bir dereceye kadar savunulabilir, ama, rutinden olan işlere ne diyelim? Size en basit bir örnek vereyim: İmar durumu için belediyeye müracaat ettiniz, muameleniz bitti, imar durumunu alacaksınız. Bunun da 10 lira harcı vardır. Memura 10 lirayı makbuz karşılığı verip, ya da bir yere 10 liralık belediye pulu yapıştırıp işinizi tamamlayamazsınız. Elinize üç nüsha yazılmış bir formüler verecekler, siz onu ikinci katta falanca daireye götüreceksiniz, oradan kayda geçecek, tekrar kâğıtlar yazılacak, müdüre imzalatacaksınız, nihayet en azından yirmi dakika bu işin peşinde koştuktan sonra vezneye gidip 10 lirayı yatıracaksınız.

Kimse değiştirmeyi düşünmez bunları. Böyle gelmiş böyle gider. Bütün bu formaliteler nasıl ıslah edilecektir? Bir kere hepsini kapsayacak genel prensipler koymalı, sonra bu prensipler ışığı altında her iş üzerinde ayrı ayrı incelemeler yaparak bu muameleleri en basit ve en kolay şekilde yapılacak hale sokmalı.

SOLCU YAZAR — Ben ara sıra Oturumlarınıza gelir, konuşmam, konuşulanları dinleyerek istifade eder ve aydınlanırım. Bu benim için bir dinlenme, düşünce sporu oluyor. Şimdi de söze karışmak istemezdim ama, öteden beri romanlarımda, hikâyelerimde işlediğim bir konuyu konuşuyorsunuz, dayanamadım.

Devlet makinesi için karmakarışık acınacak halde diyor İdareci arkadaş, ve bize bu makinede neyin değişmesi gerektiğini de söylüyor. Bu makine kendisi için acınacak halde, onu başkaları öyle görmüyor ki...

Her toplumu bir sınıf, ya da bu olamamışsa kurulmuş bir koalisyonla iki sınıf idare eder. Türkiye'yi Cumhuriyete kadar —sizin deyiminizi kullanacağım, çünkü onu ben de beğeniyorum ve kullanıyorum— Kapıkulu sınıfı idare ederdi, Cumhuriyet'ten sonra toprak ağaları ve sömürme ile yaratılmış burjuva ile bu sınıf bir koalisyon kurmuştur ve şimdi memleketi idare eden bu sınıflardır.

Ne Kapıkulu, ne de burjuva devlet makinesini, İdarecinin söylediği gibi, acınacak durumda görmüyor. Her ikisi de bu makineden memnunlar, onun bir tek vi-

dasını bile değiştirmek istemiyorlar. Neden?...

Nedeni açık: Çünkü Kapıkulu, makinenin bu halinde durmadan kadro yaratıyor ve kuvvetleniyor. Burjuvaya gelince, onun memur olmaya, maaş alıp ta devlet kapısına b a ğ l a n m a y a hiç niyeti yok. Ama, okadar ustaca kurulmuştur ki bu makine, her türlü sömürmeler kanunlara ve usullere uydurularak yapılabilmektedir. Bizde burjuva bu yüzden doğmuş, palazlanmıştır. Kanunların kurduğu barajları aşabilme maharetini ve gücünü kazananlar, durumun böyle devam etmesinden başka bir şey düşünemezler. Elli lira vergi gizleyenin anası ağlayabilir, ama, yüzbinler, milyonlar hem de kanuna uydurularak vergi dışı bırakılabilir. Şeytanın bile bulamıyacağı açık kapıları bu adamlar bulurlar. Size yüzlerce, binlerce örnek verebilirim. Bakıyorsunuz birgün falanca umum müdür emekliye ayrılmış, filânca büyük kapitailstin hizmetine girmiştir. Devlet kapısında çalışırken aldığı iki bin liradır. Şimdi aralarında ayda 40 bin lira alanlar vardır. Bu zate kapitalistin bol keseden verdiği para boşuna mı sanıyorsunuz? Hayır, kapitalist vaktinde kendisine büyük hizmet etmiş bir adam dahi olsa eski umum müdüre, ya da müsteşar veya Bakana şimdi bu parayı bir hesaba dayanarak vermektedir. Malî müşavirse mutlaka yılda efendisine en azından bir iki milyon kazandırmaktadır. Türkiye'de sömürücü kapitalizmin gelişmesinde, Kapıkulu ile burjuva sınıfının yaptığı koalisyon başlıca etken olmuş ve bu başarı da devlet makinesinin bu durumu dolayısiyle kazanılmıştır. Kapitalistten yana değil, halktan yana bir idare kurulmayınca, sosyalist bir rejime kavuşulmadıkça devlette reform beklemek hayâldir.

İKTİSATÇI — Sayın Solcu Yazarın konuşması toplantı usulümüze uymuyor. İdareci arkadaşın tek lifiyle konuyu teorik ve doktriner açılardan değil, tatbikat bakımından ele almayı, önce nelerin değişmesi gerektiğini görüşüp sonra bu değişimin nasıl olacağını konuşmayı kararlaştırdık. Şimdi Solcu Yazar ortaya attığı ve birçok bakımlardan çelişmelerle dolu teziyle bu usulü bozdu. Burjuva sınıfı bizde Kapıkulu ile koalisyon yapmış, memleketi soymaktaymış! İddia herkesin bildiği maksada yönelmiştir. Devlet makinesinin bugünkü fecî halinden yararlananlar, açık kapılardan sızanlar bulunabilir. Ama, bu demek değildir ki iş adamı, burjuva, ya da başka bir deyimle devlet kapısına bağlanmadan iş görenler ve yaşayanlar bu makineden memnundurlar ve onu değiştirmek istemezler? Durum tamamen aksine... Reformu şiddetle isteyenler bunlardır. Devlette bir reform yapılamadığı için bizde kapitalist gelişme olabileceğinden çok daha zayıf olmuştur. Ve olmaktadır. Size bu konuda müsaadenizle bazı örnekler vereyim...

BİZ — Sayın İktisatçıdan metodumuza uyarak tatbikat meseleleri üzerinde durmalarını rica ediyoruz.

İKTİSATÇI — Ben de tatbikat meselelerine değinen örnekler vereceğim. Bugün işletmelerin bu devlet makinesiyle iş görme, formalite barajlarını aşma için yaptıkları masraflar, maliyetlerinde büyük yerler tutmaktadır. Mevzuat, teşkilât ve yetkileri bakımından bir reform olsa da devlet makinesi yenilense gerek ticarî, gerek sınaî maliyetlerde önemli tasarruflar olacağına şüphe yoktur. Başka memleketlerde bir saatte, bir tek memur tarafından görülüp bitirilecek bir iş için bizde ayların geçmesi ve birçok defalar Ankara'ya gidip gelmeler gerekmektedir. Benim de vazifeli olarak içinde bulunduğum işletme, ki orta çapta endüstriyel bir işletmedir,

kotadan ham madde sağlamak için yaptığı masraflar maliyete yüzde dört nispetinde in'ikâs ettiği hesaplanmıştır. Ecnebi sermayenin çoğu, bizdeki formaliteler yüzünden memlekete gelememektedir.

SOSYALİST AYDIN — Gelen pek güzel geliyor ve memleketi alabildiğine sömürüyor.

İKTİSATÇI — **Aramızda bu konuda derin ayrılıklar var. Ben ecnebi sermayesinin lüzumuna inanıyorum, siz onların topua birden düşmansınız.**

BİZ — **Konuyu dağıtmıyalım. Sayın İktisatçıdan sözünü bir sonuca bağlamasını rica ediyoruz.**

İKTİSATÇI — Sonuç olarak şunu belirtmek isterim: Bir gecekondu kuruluşu şeklinde tarihî tesadüflerle meydana gelmiş, bize Babıâli'den miras olarak intikal etmiş bugünkü devlet makinesinin değişmesi, iş adamlarımızın, daha geniş bir deyimle, burujvanın özlediği bir şeydir. Sayın Solcu Yazarın bu konudaki aksi iddiasını realitelere aykırı bulmaktayım.

İŞLETMECİ — **Hem işletmeci hem de idareci olarak konuşacağım. Devlet makinesinden yalnızca genel veya karma bütçeli daireler değil, özel idareler, belediyeler, ve diğer muhtar idarelerle İktisadî Devlet Teşekküllerini de anlamak gerekir.**

Önce mevzuat, sonra teşkilât ve yetkiler bakımından topluca kamu idarelerinin geniş çapta, köklü bir reforma ihtiyacı olduğuna kimsenin diyebilecek bir sözü yoktur. Bunlardan herkes şikâyetçidir, zaman zaman da ıslâhı için çareler aranır, tetkikler yapılır, kanunlar çıkarılır, teşkilâtlar kurulur. Hattâ birçok ecnebî mütehassıs da getirilmiş ve dosyaları mahzenlerde çürüyen raporlar yazdırılmıştır. Şimdiye kadar bunlardan hiç bir şey çıkmadı. Bir Bakan, ya da vali işe başlar başlamaz dairelere hemen genelge yollar: Bürokrasinin kaldırılmasını, işlerin çabuk ve zamanında görülmesini emreder. Hattâ bu emrinin yerine getirilip getirilmediğini kontrol için zamanlı zamansız baskın şeklinde teftişler de yapar. Fakat bu da yürüyemez. Ben böyle bir Bakanın kendi dışında bir Daireye yazdığı tezkereye gelen cevabın iki ayda eline geçmediğini, çünkü umum müdürlükler arasında mekik dokuyup "bu bize ait değildir, filân umum müdürlüğe ait olabilir" gibi tezkerelerle bir buçuk ay dolaşıp durduğunu bilirim. Sonunda bir tomar kâğıt ekli olarak tezkere Bakanın eline geçti ve böyle işleyen makineyi düzeltemiyeceğini anladığı için arkadaşım Bakan da ondan sonra işin arkasını bıraktı.

Şunu belirtmek istiyorum:

Devlet makinesini islah etmek, ya da baştan aşağı yenilemek şimdiye kadar bizim ciddiyetle ele alamadığımız çok önemli bir meselemizdir. İdareci arkadaşımın pek güzel belirttiği gibi, bir siyasî iktidar herşeyden önce bu meseleyi çözmek konusunda kararlı olmalıdır.

Bugün siyasî iktidar böyle bir karar verebilecek durumda mıdır? Bence yalnız kararlı olmak da yetmez. Dâvaya gönülden inanması gerekir. Toptan ele alınacak bir iştir bu, parça parça olmaz. Ben bir işletme umum müdürü tanırım ki, bağlı bulunduğu Dairenin başkanı 25 liradan fazla masraf yapmak için encümeninden karar alma zorunluğunda iken o umum müdür, bir iktisadî işletmenin başında diye 150 bin liraya kadar parayı kendi karariyle harcayabilmektedir.

Vatandaşın kamu idarelerindeki işleri çok güç, çok geç ve çok masraflı görülüyor. Ama, kamu idarelerinin kendi işleri sanki kolay, vaktinde ve masrafsız mı oluyor?

Dertler sıralanmak, söylenmekle bitmez. Çareler nedir? Bunu araştıralım. Bizim kendi aramızda yaptığımız bu konuşmalar, eğer siyasî iktidar dâvayı kesin olarak çözme kararındaysa, yararlı olabilir. Ben de idareci arkadaşıma katılarak

mevzuatın taranması, incelenmesi çalışmalarına hemen başlanması fikrindeyim. Enerjisine ve kavrayışına güvendiğimiz sayın Başbakanın bu işe bir gün dahi kaybetmeden derhal girişmesini temenni ederim.

Aynı zamanda yapılacak ikinci iş, kanaatimce, politik bir karara varmaktır.

İdarî teşkilâtta ve yönetimde merkeziyetçilik belâsından kurtulmayı ve yetki dağılımını istiyorlar mı, istemiyorlar mı? Tabiî bunu söylerken şahsen Başbakanın değil, temsil ettiği siyasî grubun isteğini kasdetmekteyim. Merkeziyetçilik belâsından siyasî iktidarların kurtulması kolay olamıyacağını da bilenlerdenim. Hele merkezin yetkilerini daraltmak, her ünitenin ve her ünitedeki küçük ünitelerin, hattâ kişilerin kanunlara ve usullere uygun karar alıp uygulama yetkilerini alabildiğine çoğaltmak siyasî iktidarların hoşuna gitmez. Meselâ bir belediyeye ya da bir işletmeye merkeze baş vurmadan, oradan karar ve tasvib almadan iş görebilecek, merkezin müdahalelerine karşı koyabilecek yetki verebilecekler midir? Adamlarını işe yerleştirmek, yerleştirilmiş olanları daha refahlı kılmak isteyen politikacı ve idarecilerin o idarelere hiç bir baskı yapamıyacak duruma konması mümkün olabilecek midir? Hem memura ve hem vatandaşa güven veren, fakat aynı zamanda onlara sorumluluk yükleyen bir idarî zihniyet yaratılabilecek midir?

Eğer bütün bunlar olabilecek şeylerse o zaman en büyük dâvamızın çözüm yolu önümüze açılmış demektir. Reform hazırlıkları yetkili bir teşkilât vasıtasiyle yapılmalıdır. Teşkilât derken, bizde şimdiye kadar alışıldığı ve uygulandığı gibi, müsteşarlar, umum müdürler seviyesinde kuruluşlardan tamamen kaçınmak ve böyle bir yola asla gitmemek lâzım olduğunu da belirtmeliyim.

SOSYALİST AYDIN — Reformu kim yapacak öyleyse?

İŞLETMECİ — Reformu siyasî iktidar yapacak. Kim yapar başka?

SOSYALİST AYDIN — Yanlış anladınız. Müsteşarlar, umum müdürler seviyesinde kuruluşları beğenmiyorsunuz da onun için bunların yerine kimi koymayı düşünüyorsunuz demek istedim. Yalnız bir noktada çelişme içinde olduğunuzu belirtmek isterim: Önce bir takım olmayacak, ş e y l e r i n peşinen g e r ç e k leşmesini şart koşuyorsunuz. Meselâ merkezî iktidar elindeki yetkileri dağıtmalı, siyasî iktidar da adamlarını yerleştirmek ya da refahlı kılmak için hiç bir çaba sarf etmemeli filân gibi şartlarınız var. Bunlar sağlanırsa reform olur, sağlanamazsa olmaz diyorsunuz. Oysa ki reform, asıl bunların sağlanması için yapılacak. Reform olması için bunların önce gerçekleşmesi gerekir demek işi olmayacak bir yola sürüklemektir.

BİZ — Sebep netice tartışmalarına girişmeye lüzum olmadığı kanısındayız. Vaktimiz daraldığı için bu nokta üzerinde durmadan işletmeci arkadaşımızın reformu hazırlayacak kuruluş üzerindeki görüşünü açıklamasını rica ederiz.

İŞLETMECİ — İktisadî Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonu, çıkarılan sözde reform kanuniyle müsteşarlar seviyesinde bir komisyona bırakıldı. Ne oluyor hep biliyoruz. Devlet makinesinde reformun prensipleri, biraz önce de söylediğim gibi, siyasî iktidarın karariyle belirmiş olacak. Sonra mütehassıslar bu ışık altın-

da çalışacak. Komisyonlar, komiteler, kongreler daha sonra gelir.

TARİHÇİ — Devlet makinesinde ıslahat mı düşünülüyor, yoksa bu makineyi olduğu gibi bırakıp yerine yenisini koymak mı isteniyor? Bence evvelâ bu soruya cevap vermeliyiz. Tanzimata kadar Osmanlı imparatorluğunda merkezî idare yoktu. Böyle bir idarenin kuruluşu, bildiğiniz gibi, daha çok Batılıların baskılariyle oldu. Daha önce vilâyetlere vali ve diğer yüksek memurlar tayin edilirdi. Fakat idare merkeziyetçilik esasına dayanmazdı. Devlet makinesinin bu yeni kuruluşuna rağmen merkezî idare çeşitli sebeplerle yine çok zayıftı. Teşkilât yok gibiydi. Vilâyetlerin idaresine ait kanunun çıkışı bile Meşrutiyet'ten sonradır.

Anadolu'da merkezi Ankara olmak üzere kurulan yeni Türk devletine olduğu gibi intikal eden o devirdeki devletin yaptığı düzmece, ilkel makineyi Cumhuriyetten sonra biz şurasından burasından tamir ederek, parçalar ekleyerek kullanıp durmaktayız. Şimdi devletin fonksiyonları eskisi ile ölçülemiyecek kadar geliştiği, değiştiği, yepyeni görevler devlete yüklendiği halde bütün işleri aynı makine ile yapmaya çalışıyoruz. Eğer reformdan tamir ve ıslah anlıyorsak kendi kendimizi aldatırız. Bir vidasını dahi kullanmadan bu makineyi atıp yerine yenisini koyabiliyor muyuz? O zaman iş olur.

Biraz daha ileri gideceğim: Eğer eski malzemeden de yararlanalım diyecek ve yeniye biraz eski katacaksak nafile bu işe girişmiyelim. Bırakalım olduğu gibi işlesin, dursun...

İDARE YERİMİZ

Cağaloğlu, Himayei Etfâl Sokak, Aydoğmuş Han, 18 - 19

Telefon: 22 08 91 — P. K. İst. - 478

SOSYALİST PROFESÖR — Devlet, hâkim bir sınıfın çıkarlarına uygun örgütleşme olduğundan işleyişini yöneten makine de buna göre şekil alır. Osmanlı devrinde memur - feodal ikilisinden kurulu hâkim sınıf yerine bugün feodal - burjuva ikilisi devleti idare etmektedir. Halka malolmuş bir devlet makinesi kurmak için iktidarı bu iki sınıfın elinden almak gerekir. Türkiye'de tarihsel ve sosyal gelişme, bunun olacağını gösterir. Feodal - burjuva ikilisi bu oluşa karşı durmaktadırlar. Merkeziyetçiliğin daha da şiddetlenmesi ve mahallî idarelerin görev ve yetkilerinin kısılması bundandır. Durum böyle olunca bugünkü iktidarın merkezî idare sisteminden vazgeçmesi, federatif devlet haline gelmemiz, bu olmasa bile bölgesel idarelerin yetkilerini çoğaltmak gibi temellere dayanacak reformlar yapmamız hiç bir suretle gerçekleşemiyecek hayallerden ibarettir.

BİZ — Sosyalist Profesörün kötümserliği, şüphesiz bağlandıkları doktrin dolayısiyledir. Biz Türkiye'de feodal - burjuva ikilisinin devleti tüm olarak elinde tuttuğu kanısında değiliz. Henüz büyük karakteristiği ile devlet, Kapıkulu sınıfının kumandasındadır. Şimdi, "Kapıkulu - politikacı" koalisyonu devrine girdik. Bu dönemi ekonomik ve demokratik gelişme sayesinde altayarak sosyal sınıflara yani halka mal olmuş devlet tipine ulaşmanın eşiğindeyiz. Bu bakımdan biz hayli iyimseriz, ve bugünkü siyasî iktidarın böyle bir geçişte önemli rolü olabileceğine, her şeyden önce bunu özlediğine inanmaktayız.

Bu bakımdan bu Oturumumuzda yapılan çok değerli konuşmalarla ortaya atılan fikir ve tekliflerin bu dâva hesabına yararlı olmasını temenni ederiz. Hepinize teşekkürlerimizi sunarak hayli uzamış olan toplantıyı kapıyoruz.

Aç kalma tehlikesi!

Yazan : Feridun AKDAĞ

DEVLET İstatistik Enstitüsünün son aylarda yayınladığı «1965 Ziraî Bünye ve İstihsal» adlı istatistik rakamları, tarımda nüfus artışı ve kalkınma hıziyle oranlı bir artış şöyle dursun, mutlak rakamlar ele alındığı takdirde dahi, bir gerileme olduğu gerçeğini gözlerimizin önüne seriyor.

Türkiye'nin bir tarım memleketi olduğuna şüphe yoktur. Nüfusunun % 70 i tarımla uğraşır ve geçinir, Tarımsal üretim bütün ekonomimizin yürütücü gücünü teşkil eder. Kalkınmamızın, millî gelirimizde reel ve devamlı bir artış sağlama durumuna girmemizin temeli, bu üretimi çoğaltmaya bağlıdır. Böyle olduğu halde istihsalimizin kendi ihtiyacımıza yetmemesi, dışarıdan yiyecek ve bir kısım tarımsal ham ve yarı mamûl madde getirme zorunda kalmamız, dayanmamız gereken temelin çürüklüğünü gösterir.

İçinde bulunduğumuz durumu, sözünü ettiğimiz istatistik Bülteninden aktardığımız rakamlarla açıklarken, milletçe kendisine umut bağladığımız AP iktidarından tarım dâvasına şurasından burasından birazcık dokunarak değil, topyekûn kalkınma hedefi olarak devrimci bir müdahaleyi programlaştırması ve uygulaması temennisinde bulunuyoruz.

Ekilen Topraklarımız ve İstihsalimiz :

«1965 Ziraî Bünye ve İstihsal» rakamları o sene ile önceki iki seneyi göstermektedir. Bu rakamlara göre 1965, 1964 ve 1963 yıllarında ekilen sahalarla elde edilen istihsal şöyledir :

	Ekiliş (1000 hektar)	*İstihsal (100 ton)*
1965	15.276	27.606
1964	15.367	26.636
1963	15.294	25.468

Demek oluyor ki üç yıl içinde ekilen saha aynı kalmıştır. Toprağımız mı yok? Bir iddiaya göre Türkiye'de artık ekilecek toprak kalmamıştır. Toprak reformunun gerekçesini kuran bu iddia ancak bugünkü tarım metotlarında ve uygulamada, mülkiyet örgüsünün durumunda bir değişiklik ve bir reform yapılmadığı takdirde bir dereceye kadar doğru sayılabilir. Mesele, yeni topraklar fethedip kazanmak ve bugünkü durumu değiştirmek haline koyunca, Türkiye henüz topraklarının belki % 20-30 denebilecek bir oranını işletememekte olduğu bir gerçek olarak meydana çıkar. İsrail ölçüsünde bir reformla, bu oranın % 50 ye kolaylıkla çıkabileceği söylenebilir. Özellikle bağ ve bahçe ziraatine, orman yetiştirmeye uygun topraklarımızdan çoğu bomboş durmakta, eroziyonlarla vatanımızdan sürüklenip denizlere ve komşu memleketlere akıp gitmektedir. Dicle ve Fırat nehirleriyle bizden her yıl binlerce hektarlık vatan parçamızı, daha doğrusu vatanımızın hayat örtüsünü hediye ettiğimizi acı acı düşünmeliyiz.

Son üç sene zarfında ekiliş sahalarının aynı kalışı, tarımda endişe kaynağı bir duraklamanın yerleştiğini gösterir. Bunun izahını yapmak gerekir. Düşüncemize göre, bu tehlikeli duraklamada son üç dört yıldır «topraklar dağıtılacak» korkusunu yaratan ve bir türlü gerçekleşemeyen Toprak Reformu Kanununun büyük etkisi olmuştur. Tarım yatırımları durmuş ve hattâ gerilemiştir. Eğer toprak reformunda ilk ve şaşmaz prensip olarak, yatırım yapılmış ve modern işletme durumuna sokulmuş topraklara dokunulmayacağı kabul edilmiş ve reformun bu temel prensipine kimsenin dokunamıyacağı kanaati de yaratılmış olsaydı, her sektörden fazla tarımda doğan yatırım eğilimi söndürülmemiş ve memleket de yarın aç kalma korkusu içine düşmemiş

olurdu.

Tarım reformunun bir an önce ele alınması mutlak bir zarurettir. Bu işi uyutmak ve bir süre geriye atmak yanlış bir politikadır. Dâva kesin prensiplere bağlanarak topraklar dağıtılacaksa dağıtılmalı, dağılmayacaksa o da belli olmalıdır. Bugün büyük toprak sahipleri, toprağa yeniden para dökecek olanlar, yarın ne olacağını bilemediklerinden, durum böyle devam ederse, önümüzdeki seneler tarımda yeni gerilemelere şahit olmamız şaşırtıcı olmayacaktır.

Üç senelik ekiliş sahasının aynı kalmasına karşılık istihsal hacmimizde görülen eksiliş, yalnız iklim şartlarından doğmamış olsa gerektir. Bu eksilişte yukarıda değindiğimiz yatırım duraklamasının da etkisi olduğuna şüphe yoktur. Bilhassa teraslama, sulama ve gübreleme suretiyle kuraklığın yarattığı zarardan teknik sayesinde kaçınmak yolu geniş ölçüde kapanmıştır.

•

Neler İstihsal Ediyoruz ?

1965 yılında ekilen 15 milyon 293 bin 867 hektar sahadan 12 milyon 960 bin hektarı hububata ayrılmıştır. Toptan ekiliş sahasına göre oranı % 80 e yakındır. Hububat ekiliş ve istihsalinin neticeleri şöyledir :

	Ekiliş (1000 hektar)	*İstihsal (1000 ton)*
Buğday	7900	8500
Arpa	2770	3300
Çavdar	730	775
Mısır	650	945
Yulaf	400	450
Kaplıca	129	130
Pirinç	50	130
Darı	45	60
Kuşyemi	6	5
Çeşitli	280	285
Yekûn	*12.960*	*14.670*

İyi bir mahsul yılı olan 1963 le mukayese edildiği zaman, 13 milyon 17 bin hektar sahanın ekilmiş ve 17 milyon 400 bin ton hububat istihsal edilmiş olduğu anlaşılır. Her iki yıl elde edilen randıman da farklı olmuştur. 1963 de bir hektar topraktan 1273 kilo buğday 1504 kilo arpa, 1298 kilo çavdar alındığı halde 1965 de bu rakamlar sırasiyle 1076,1191,1062 kilo olmuştur.

Nedir Bu Pahalılık ?..

ŞEKERE, çimentoya, Tekel maddelerine, akaryakıta yapılan son zamlar karşısında bir feryattır kopuyor:

«— Nedir bu pahalılık? Demirel millete bunu mu vadetmişti? Her şey ateş pahasına »

Sanki bütün pahalılık, fiatları devlet tarafından tayin edilen şu bir kaç maddeye yapılan zamlardan olmuş!... Muhalefet bunu insafsızca istismar ediyor; demagoji yaparak pahalılıktan canı yanan halkı iktidar aleyhine sürüklemek istiyor.

Oysaki gerçek tamamen başka:

Bu zamlar pahalılık yapmadı; pahalılık olduğu için zamlar yapıldı. Piyasa mekanizması öyle işler ki, eğer fiatlar arasında ayarlama olmazsa alt üst olur. Türkiye'de, kalkınan ve hattâ kalkınmayan her memlekette olduğu gibi, fiatlar durmadan yükselmektedir ve yükselecektir.

1965, henüz AP nin iktidar sorumluluğunu taşımadığı sene. İşte Devlet istatistiklerindeki rakamlar:

1963 te fiatlar neydi? 1965 te ne olmuş?

	1963	*1965*
Buğday	82.10 Krş.	85.80 Krş.
Arpa	58.80 »	65.10 »
Princ	257.70 »	414.30 »
Kuru Bakla	115.10 »	135.20 »
K. Bezelye	211.20 »	231.70 »
Mercimek	139.60 »	152.90 »
Kasapl. öküz	498.20 TL	554.80 TL
Kasapl. inek	408.00 »	498.50 »
Kaspl. manda	599.80 »	736.20 »

Ve her malın fiatı böylece artmış. Artan fiatlar karşısında devletin kendi mallarını da ayarlaması gerekmez miydi? Yoksa devlet zarar etsin ve bu zararı yeni vergilerle karşılasın mı deniyordu?

Hububat dışında Türkiye, yarım milyon

Özel Sektörün

TÜRKİYE'de özel sektörün gelişmesine karşı olan ve bu gelişmeyi kanunlar ve devlet güciyle, yarattıkları korku havasiyle önlemeye çalışan akım, son zamanlarda kuvvetini artırmış ve açıktan açığa hücuma geçmiş olduğu görülmektedir. Özel teşebbüs ve sermaye düşmanları çeşitli maskelere bürünmek ve saldırılarını bir takım sosyal ve ekonomik nedenlere dayamak lüzumunu artık duymamakta, doğruca yıkıcı cephe savaşlarına girişmektedirler. Ankara'da çıkan haftalık solcu bir dergide yayınlanan yazıda "Bravo Ticaret Odası Başkanı" diye Ankara Ticaret Odası Başkanına yaptığı saldırı, maksadın sadece özel sektörün gelişmesini önlemek olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bir gazete anketine Oda Başkanının: "Türkiye'de özel sektörün tam mânasiyle gelişebilmesi için evvelemirde ferdî teşebbüsün aşırı sol cereyanlara karşı korunması lâzımdır" cevabını vermesi karşısında Dergi, şöyle demektedir:

"Demek ki Servet Beyanı kaldırılmalı, özel sektör tam mânasiyle gelişebilmesi için aşırı sol cereyanlara karşı garanti altına alınmalıdır. Anayasa ile temel hak ve hürriyetler, böyle korunmuş olacaktır."

Dergi "Temel Hak ve Hürriyetleri Koruma" tasarısının özel sektörü sol akımlara karşı korumak amaciyle kanunlaştırılmak istendiğine, Ankara Ticaret Odası Başkanının demecini bir belge olarak göstermekte, ve: "İşte biz de öyle söylememiş miydik? Sayın Ticaret Odası Başkanına, samimi ve veciz cevap için teşekkür etmek gerekir," denmektedir.

TEMEL Hak ve Hürriyetleri Koruma Kanunu, özel sektöre yapılan ve gittikçe şiddetlenen saldırıları karşılamak için çıkıyorsa, pek yerindedir. Çünkü Türkiye'de Anayasa ile kurulu ya da kurulmasına çalışılan rejim, özel mülkiyet

ton kadar bakliyat, bir buçuk milyon ton kadar sınaî bitkiler ve 800 bin ton kadar meyva istihsal eden bir memlekettir. Son üç yıl (1963—1965 arası) bu alanda önemli bir gelişme kaydedilememiştir. Sınaî bitkiler arasında yalnız pamukta bir fazlalık vardır. Ekiliş sahası 1963 de 828 bin hektar iken, 1965 de 685 hektara çıkmış ve istihsal de 257.500 ton dan 685 bine yükselmiştir. Pamuktan sonra en geniş ekiliş sahasını kuran tütün (1963 de 236 ve 1965 de ise 222 bin hektar) istihsalinde ekilişiyle orantılı bir azalma olmuştur.

Sınaî bitkiler arasında ekiliş sahası bakımından 4. cülüğü alan patates, iki sene evveline göre 5 bin hektar ve 80 bin ton fazlasiyle 1965 de 145 bin hektar ekiliş sahası ve 1 milyon 680 bin ton istihsal kaydetmiştir. İstatistikte patatesle soğan ve sarımsağın neden dolayı sınaî bitkiler arasına konmuş olduğunu pek anlayamadık.

Pancar ekiliş sahası ve istihsalinde üç seneye nazaran hafif bir yükselme vardır: 140 bine karşılık 145 bin hektar ve 1 milyon 600 bin tona karşılık 1 milyon 680 bin ton. Ayçiçeği istihsali 94 bin tondan 160 bin tona yükselmişse de Soya fasulyası üretimi bir türlü 5 bin tonu geçememiştir.

Neden bu böyle?

Amerika'dan Soya fasulyesi getirdiğimiz için olacak. Artık gelmemeye başladığına göre 1966 istatistikinde artış beklenebilir.

Meyva istihsalinde Türkiye'de bu yıllarda da önemli bir ilerleme olmamıştır. İstatistik'e göre 1963 de 2.693.000 ton gösterilen üzüm istihsalinin 1965 de 3.350.000 ton olması, birincisinin yağmurlu, ikincisinin

Gelişmesini İstemiyenler

ve teşebbüse dayanmaktadır. 1961 Anayasası sosyalist bir ihtilâle doğru memleketi sürükleyecek bir yol açmış değildir. Solcuların, aydınları ve halkı ayaklandırmak suretiyle böyle bir ihtilâle zemin hazırlamalarına, Anayasa ile teminat altına alınmış hak ve hürriyetlerden bu maksatla yararlanmalarına müsaade edilemez. Türkiye'de sosyalizm ve sosyal adalet başta olduğu halde bütün dâvalar ancak bu temel üzerinde çözülebilir. Özel mülkiyet ve teşebbüs rejimini kökünden yıkmaya ve kapitalist olmayan bir başka rejimi onun yerine koymaya çalışan bütün fiil ve hareketlerin Anayasa dışı olması ve kanunlarla önlenmesi en normal bir sonuçtur.

Anayasa'nın aşırı sola açık olup olmadığı konusunun artık kesin bir sonuca bağlanması zamanı gelmiştir. Geçen sayımızda çıkan ideoloji yazısında ortaya attığımız bir teklif üzerinde direnmekteyiz. Anayasa aşırı sola, başka bir deyimle özel mülkiyet ve teşebbüs rejimini yıkarak kamu mülkiyet ve teşebbüs rejimini kurmaya açık mıdır, değil midir? Temel Hak ve Hürriyetler, bu hak ve hürriyetleri yıkmak için kullanılabilir mi? Bizce dâvanın başı buradadır. Türkiye hızla kalkınmaya muhtaç bir memlekettir. Özel sektörle devletin elele verdiği, birbirini desteklediği bir karma ekonomi rejimini kabul etmiştir. Bu rejimin son hedefi, özel mülkiyet ve teşebbüs rejimine mi, yoksa kamu mülkiyet ve teşebbüs rejimine mi varmaktır? Bunun tartışması yapılabilir, fakat korku yaratarak, halkı ayaklandırmaya çalışarak özel teşebbüs düşmanlığı yapılamaz.

Temel Hak ve Hürriyetlere sığınarak, bu hak ve hürriyetleri kökünden ortadan kaldırmaya çalışan aşırı sol cereyanların artık maskesinin düşmesi ve özel sektöre toptan ve her yandan saldırıya geçerek bir umumî harp ilân etmesi, rejimi ve Anayasayı korumayı vazife bilenleri uyarmıştır. Bunu memnunlukla karşılarız.

kurakça geçmiş seneler olmasındandır.

Turunçgillerin ekiliş sahasında ve istihsalde üç sene arasında % 10 oranında bir artış, fındığın yalnız istihsalinde % 20 civarında bir azalış vardır. Zeytin istihsali de 1965 de iki sene evvele nazaran % 40 oranında eksik olmuştur.

Ne ile Besleneceğiz ?

EN HAYATÎ problemimiz şudur: Ne ile besleneceğiz? Nüfusumuz yılda % 3, safi gelir de ortalama % 4 artıyor. Yalnız bu artışı karşılayabilmek üzere tarım üretimimizde yılda ortalama % 7 artış olmalıdır. Mukayesesini yaptığımız üç yıldaki sonuçlar bizleri kötümserliğe ve derin endişeye sürükleyecek niteliktedir. Vakıa 1963 yılının iyi geçtiği, bu bakımdan kıyaslamanın doğru olamıyacağı söylenebilir. Fakat ekiliş sahası aynı kaldığına ve 1965 de fazla kurak geçmediğine göre, ortalama yüzde 7 artış nasıl sağlanır? Oysa ki artış oranı bundan daha fazla olmalı ki, aradaki açığı kapayabilelim. Türkiye Amerika'dan buğday, yağ ve diğer yiyecek maddeleri getirmese, kendi halkını besleyecek durumda değildir. Hayvancılığımızda da bir gelişme yok.

İstatistiklerde, 32-23 milyon baş koyun, 12-13 milyon sığır, 1 milyon kadar manda, 4 milyon kadar inek, her yıl beş aşağı beş yukarı aynı kalmaktadır. Hayvanî ürünlerde de aynı duraklama, senesine göre azalma var. 1963 de mezbahalarda 7.876 bin hayvan kesilmiş; 1963 de bu rakam 7.810 bine düşmüş. Et, deri, süt istihsalleri de aynı durumda; azalma var, çoğal-

ma yok. Fakirlik azalınca insanlar ekmek yerine et yerler. Biz et de yiyemiyoruz. Zengin Batı memleketlerini bir yana bırakalım, Yunanlılar kadar et yesek hayvanlarımız bize dört ay yetişmez.

Bir kıtlığa doğru gidiyoruz. Buğday anbarı içinde aç kalacağız. Düşüneceğimiz ve her ne bahasına olursa olsun bir çözüm yolu bulmaya çalışacağımız ana mesele budur.

Tarımsal Madde İhracatımız :

TÜRKİYE tarımsal madde ihracatçısı bir memleket olduğu halde, ürettiği malların yetersizliği bir yandan, dünya standartlarına göre mal yetiştirip hazırlayamaması, öbür yandan, bu alandaki ihracatımızda dikkate değer bir gelişme yoktur. Nüfus başına düşen ihracat bakımından dünya memleketlerinin en gerisinde yer almaktayız. Bizim otuzbeşte birimiz kadar toprağı olan ve on üçte birimiz kadarki halkını bu topraklardan besleyen İsrail'in tarımsal ihracatı bizi aşmıştır.

Elimizdeki istatistike göre 1963 ve 1965 yılları (1000 TL olarak) başlıca tarımsal madde ihracatı şöyledir :

	1963	*1965*
Hububat	39470	36990
Bakliyat	31027	45219
Yağlı tohumlar	9383	33355
Nebatî yağ	115298	105498
Küspe ve değirmen artıkları	124855	184737
Kuru meyvalar	711980	861097
Tütün	600804	805752
Pamuk	715617	894372
Afyon	17730	26853
Hayvanlar	153680	156419
Balık	16704	20504
Tiftik	115183	77377
Kuru deri	47108	47621
Yün	30507	30453
Barsak	22073	16034

Tarımsal madde ihracatımız arasında pamuk ve tütünden sonra gelen fındık 1963 de 486 milyon lira civarında döviz sağlamamıza karşılık bu rakam 1965 de 555 milyona yükselmiştir. Bu da her iki yıl arasındaki istihsal artışını ifade etmektedir. Yaş meyva ihracatında bir azalma vardır. 1963 deki 1088 tona karşılık 1965 de ihracatımız 631 tondan, memlekete sağladığı döviz ise bu son sene 556 bin liradan ibaret olmuştur. Geçen sayımızdaki bir inceleme yazısında da belirtildiği gibi, yalnız bu kalem ihracatını çoğaltmakla Türkiye'nin döviz açığını kapaması mümkündür.

Sonuç :

Tarım reformu, ekiliş sahalarını genişletmek, mevcut sahalarda randımanı arttırmak, istihsalimizi kendimize yetecek ve ihracatımızı en azından bir misli artıracak şekilde çoğaltmak dâvasıdır. Bu dâvayı köklü olarak ele almak ve başarmak millî hedefimiz olmalıdır.

Prens Sabahaddin

Meşrutiyet'ten sonra, Saraya mensup bir büyük fikir ve mücadele adamı, Osmanlı devletini ve Türk milletini kurtaracak yolu bulmuş ve gerçekleştirme mücadeelsine girişmişti. Aşağıda ilk kısmını yayınlamaya başladığımız bir yazı serisi içinde bu ilk ve tek fikir adamımızı okuyucularımıza hatırlatmaya çalışacağız.

Yazan : Selâhaddin DEMİRKAN

TÜRKİYE'NİN batılılaşma yolundaki mücadelelerinde sağlı sollu ortalı birtakım eğilimler ve davranışlar vardır ki, bunların yalnız tarih bakımından değil, sosyolojik bir kadro içerisinde dikkatle incelenmesi faydalı olur.

Osmanlı İmparatorluğunun XVI. asırda başlayan gerileme ve çökme dönemlerinde, ayrıca batılılaşma akımları da hayli sarsıntılarla devam etmiş; nihayet 1908 lere kadar gelip dayanmıştı.

Bu döneme gelmeden önceki «Lâyihalar» modasını ve 1839 da ilân olunan Tanzimatı Hayriye Fermanını ve bu arada Batı'dan alınan yeni müesseseler yanında Medresemektep ikiliği ortasındaki çeşitli siyaset ve fikir çatışmalarını incelerken, 1908 den sonra bizim için o zamana göre yepyeni fikir-aksiyon akımları ile de karşılaşırız.

1908 inkılâbiyle, Abdülhamid'e zorla kabul ettirilen Meşrutiyet rejimi, zamanın aydınları için; Türklüğün hürriyete kavuşması ve batılılaşma yolunda aydınlık yolların açılmasıydı.

Bu yazımızda batılılaşma yolundaki mücadeleler tarihinden değil, yalnız bir vakitler hayli çetin sarsıntılar meydana getirmiş olan bir akımdan bahsedeceğiz.

Prens Sabahaddin
(Gençlik resmi)

Bir Önsöz

BATILILAŞMA hareketinin en hızlı görünen dönemini, sinema şeridi halinde olsun, şöyle bir zihnimizden geçirelim:

İkinci Abdülhamid'e karşı çetin bir savaşa girişen bazı aydın kişilere «Yeni Osmanlılar», «Jön Türkler» ve bunlardan Avrupa'ya gidenlere kaçak mânasına gelen «firarîler» denirdi. Bizim firarîler ilk zamanlarda aynı maksat etrafında birleşmişlerdi: Sultan Abdülhamid'i devirmek yahut O'na Meşrutiyet'i kabul ettirmek. Ahmet Rıza, doktor Nazım Beyler gibi kaçak ih-

tilâlcilere sonradan bir yenisi daha katılmıştı: Prens Sabahaddin. Bunlar ilk zamanlarda sarmaş dolaş olmuşlar; Sultanın aleyhinde yaziyle, ihtilâli hazırlayan hareketleriyle aynı hedefe doğru birlikte yürümek kararını vermişlerdi. Fakat az zaman geçtikten sonra, aralarında fikir ayrılığı başlamış ve bu ayrılık daha sonraları kin ve nefret duygularının kabarması suretiyle âdeta düşmanlık derecesine varmıştı.

Bunun sebebi neydi acaba?

İşte bu «sebebin araştırılması, bize günümüze kadar gelen bir yanlış anlayışı da izaha yarıyacaktır sanıyoruz. Şimdi bu «sebep»i yaratan adam hakkında kısaca bilgi verelim:

Prens Sabahaddin Kimdir?

AVRUPA'YA «firar» edenler arasında bir de Mahmut Celâlettin Paşa vardır. Bu zat Abdülhamid'in kızkardeşi Seniha Sultanla evlenmiş; Saraya damat olmuştu. Bu damat Paşa ile Sultan'ın arası siyasî sebeplerden ötürü hayli açıktı. Bir süre bu açıklık Paşa için tehlikeli bir durum göstermeye başlayınca, O'da Sabahaddin ve Lütfullah ismindeki iki oğlunu yanına alarak, öteki ihtilâlciler gibi Paris'in yolunu tutmuştur. 14 Aralık 1889 günü Marsilya'ya çıkmıştı.

Paşa, Paris'te hemen ihtilâlci faaliyetlere başlamış ve orada tanıştığı «Jön Türkler»le işbirliği yapmıştır. Bir taraftan da oğulları babalarının izinde yürümiye başlamışlar; biraralık Mısır'a gitmişler ve orada bir Beyanname yayınlamışlardır. Bu Beyannamede — şimdiki ifadelerle — şu fikirler yer almıştır:

«Hürriyet ve istibdat tarih olaylarının iki ana sebebidir. İnsan cemiyetleri önce dış tabiatın baskısı altında bulunur, manevî kuvvetler ilerledikçe istibdattan kurtulmakla beraber, hemcinslerinin istibdadına maruz kalır; hürriyet ve adaletten istifade edenler öteki kardeşlerine karşı baskıya başlarlar...

«Bugün azınlıkta bulunan aydınlarla çoğunluktakiler arasında bulunan Osmanlılar, ancak sosyal hayatımızın özünü kuvvetlendirmek suretiyle, aydınlar çoğunluğu yerine geçebilir. Bunun sağlanması ise memlekette hürriyet ve adaletle, sağlam ve millî bir terbiye ile mümkündür. Her şeyden önce zulmün önüne set çekmek lâzım geldiği unutulmamalıdır...

«Eseflerle itiraf etmeliyiz ki; Osmanlı sülâlesi içinden çıkan bir Hükümdarın tarihimizin son yirmi beş senelik faslına sürdüğü leke o kadar büyüktür ki, yine o saltanat ailesi erkânı gerekirse, bu kara lekeyi kendi kanlariyle silmedikçe milletimizin önünde hiç bir vakit borçlarını ödeyemezler...»

Bu Beyanname 1902 Şubat'ında Paris'te toplanan Birinci Jön Türk Kongresine de sunulmuştur. Kongreye Paris'te bulunan Ahmet Rıza ve Doktor Nazım beylerden başka diğer ihtilâlci Türkler ve ayrıca Romanya'dan, Bulgaristan'dan gelen delegeler de üye olarak katılmıştır. Kongrenin daha ilk toplantısında Ahmet Rıza Beyle Sabahaddin Bey arasında iki ayrı grup meydana gelmiştir. Uzun süren tartışmalardan sonra Sabahaddin Bey (Teşebbüsü Şahsi ve Ademi merkeziyet Cemiyeti) ni, Ahmet Rıza Bey de (Terekki ve İttihat Cemiyeti) ni kurmuştur. Sabahaddin Bey ayrıca bir de aylık (Terekki) dergisini yayınlamıya başlamıştır.

Asıl Dâva Nedir?

SABAHADDİN Beyle İttihatçılar arasında açılan uçurumun sebebi nedir? Bunu anlamak için o günlerin siyasî havasını yakından izlemelidir. Biz bu geçmiş mevzua ayrıca temas edeceğiz. Şimdi az da olsa bu hususta bilgi verebilmek için, anlaşmazlığın sebeplerini açıklayacak bazı yayınlar hatırlamalıyız.

Sabahaddin Bey, 2 Eylül 1908 tarihinde İstanbul'a dönmüştü. Onun bu dönüşü ile birlikte zamanın basınında da hayli çetin tartışmalar başlamıştır. Başta Tanin gazetesi bulunmaktadır. Başyazarı Hüseyin Cahit Bey ilk yazısında şöyle demektedir:

«... Evvelki gün şehrimize gelen Sabahaddin Beyin reislik ettiği heyet, hareket rehberi olarak «Teşebbüsü şahsi, Meşrutiyet, Ademi merkeziyet» esaslarını kabul etmiştir... Teşebbüsü şahsi sözünü Osmanlı okuyucularının umumî heyeti anlamazlar. Bu fikrin en anlaşılacak, basit mânası, herkesin sırf kendi azim ve iktidarına güvenip

kendisine; vatanına faydalı olacak teşebbüslere atılmasında hükümetten yardım beklememesinden ibarettir... Şu halde teşebbüsü şahsi esasında hürriyet fırkalarının kabul edemiyeceği bir nokta yoktur...

«Fakat teşebbüsü şahsiyi bu makbul esasta bırakmayıp da ifrat derecede genişletilerek tefsir edilecek olursa, o zaman ademi merkeziyet vâdisine düşülmüş, Osmanlı memleketi uçuruma kadar götürülmüş olur. Ademi merkeziyet tâbiri ile Vilâyet Meclisleri teşkili, Nahiyeler nizamnamesinin tatbiki isteniyorsa buna hiç itirazımız yoktur. Zaten bu yolda kanunumuz vardır...»

Hüseyin Cahit Beyin bu fikirleri etrafında öteki gazetelerde de haylı geniş yorumlar yapılmış, lehte aleyhte çeşitli yazılar yazılmıştır. Sabahaddin Bey nihayet bunlara cevap vermek lüzumunu duymuş, 3 Eylül 1908 günü Varyete tiyatrosunda verdiği bir konferansında yeniden izahatta bulunmuştur. Sözleri arasında şunlar geçer:

«Ademi merkeziyet, siyasî ve idarî olmak üzere iki kısımdır... İngiltere — Kanada münasebeti siyasî ademi merkeziyete misal teşkil eder. Bizim lüzum gördüğümüz usul ise teftiş hakkının tekmil vilâyetlere yapılmasından başka bir şey değildir. Hattâ bu usul Kanunu Esasi'nin (Anayasa) 108 inci maddesinde dahi açıkça yazılıdır. Bugün memleketimizde Türk, Arap, Arnavut; Kürt, Rum, Ermeni v.s. gibi birçok unsurlar vardır. Bunların umumunun menfaatleri siyasi birliğimize zarar vermemek noktasına bağlıdır. Bu muhtelif memleketler, bu muhtelif milletler, bir Osmanlı sancağının altında bir büyük topluluk teşkil etmeye müsaittir... Biz eğer istihsal kudretimizi şahsî çalışmalarımızla temin etmezsek kanunlardan, hükümetten bir fayda

gelemez ve Meşrutiyet nasıl büyük bir nimet olursa olsun, yine esir oluruz...»

Fakat mesele bu kadarla kapanmıyor; daha fazla alevleniyor. Bütün bu fikirler etrafındaki tartışmalar, hep Ademi merkeziyet formülünün, imparatorluğu parçalamak istenmesine kadar gittiği etrafında dönüp dolaşıyor. Bu sıralarda 31 Mart Vak'ası patlak veriyor; Vak'ada onun da adı geçiyor ve tevkif edildiği haberi yayılıyor. Daha sonra da Mahmut Şevket Paşanın öldürülmesi olayı ile karşılaşıyor. Etrafında çemberlenen tehlikeyi görünce tekrar Paris'e «firar» ediyor.

Sabahaddin Beyin İttihatçılarla mücadelesi bu kadar kısa bir yazıda anlatılamaz. Asıl dâva, İttihatçıların onu kendilerine rakip saymalarından doğmuştur.

Şimdi Paris'te iken yazdığı mektuplar hakkında biraz izahat vereceğiz ki, bunlarda kendi mesleki hakkında biraz daha açık fikirler göreceğiz.

«İttihat ve Terekki Cemiyetine açık mektuplar» başlıklı yazılarında, bütün bu mücadelelerin nasıl geçtiği anlatılmaktadır. Şimdi «Meslekimiz hakkında üçüncü ve son izah» isimli kitaptan bize ait olanları okuyalım:

«Eski tarih devirlerinde devlet başkanları kendilerini Allah zanneder; hışımlarına uğrayan kullarını işkencelerle dünyadan uzaklaştırırlardı. Orta zamanlarda da din adamları din namına kalkar, günah işleyenleri ateşle temizlerdi. İkinci Abdülhamid, Allah'ın gölgesi olduğunu ilân eder, kendisinden şikâyet edenleri hapseder; nefyeder; susturdu. Siz de (yani ***İttihatçılar****) işinize gelmeyenleri toptan sürdürüyor, Meşrutiyet namına söz söylemek isteyen saf insanlara «Sizi Abdülhamid'in pençesinden kurtaran kimdi?» deyiveriyorsunuz. Bu gidişle yarınki Beyler de «Sizi İttihat'ın pençesinden kurtaran kimdi?» deyiverecek, eğilen başlara süngü indirecek. Dün Abdülhamid'in yakınlarından birine çatmakla başları göklere erişen siyasiler, bugün İttihatçıların önde gelenlerine çatmakla baş kaldırıyor.»*

«İkinci Meşrutiyet'imizin ilânından hayli evvel, eski Terekki dergisinde, Ahlâkımızın çökme sebeplerini tayine çalışan şu satırlar; bugünkü halimize de ayniyle tatbik edilemez mi?:

«Müşküller ve zorluklarla yapayalnız çarpışmaya mecbur olan adamlar, elbette yaşadıkça sosyal kabiliyetlerinin arttığını görürler. Biz ise yaşadıkça azaldığını görüyoruz. Engelleri aşmak onlara eğlence, bize işkence oluyor. Onların şahsî menfaatleri umumî menfaatin bir parçası... Çünkü işleriyle memleketlerinin zenginliklerini, saadetlerini artırıyorlar. Bizde ise şahsî menfaat, umumî menfaatin zıddı. Çünkü şahsî menfaatimizi, servetin üç kaynağını teşkil eden ziraat; sanayi; ticaretle teminden ziyade tehakkümde, istibdada âlet olmada arıyoruz. Şahsî çalışma ile yaşamak, zenginleşmek için malûmat, tecrübe; gayret; sebat ve ihtiyat gibi birçok meziyetlere malik olmak şart. Biz çoğunlukla bunlardan mahrum olduğumuz için (doğduğumuzdan beri aldığımız terbiye neticesi) kazanmadan yaşamak, çalışmadan zengin olmak istiyor ve böylece hükümet memurluğuna göz dikiyoruz. Lüzumundan yüz kat fazla memuru olan bir hüküümete çatmak için de tek çare, liyakat değil himaye. Demek ki daha cemiyete birinci adımı atarken başkalarının himayesine sığınıyoruz. Şahsî hayatımıza bu ilk vedaı ettikten sonra kayrıldığımız yerde ilerleyebilmek için yine himayeye muhtacız.

«Böylece her yükselme kademesi bir koltuk değneğine ihtiyaç gösteriyor. Kayrılmadan başka hiç bir ilerleme vasıtası bulunmayan, kuvvetli bir şahsiyete sahip olabilir mi?

«Eğer fakirliğimizden başka bir de ahlâksızlığımızın damarlarımıza işlemesini istemiyorsak, tek çare aydınlar sınıfı arasında bugün sayıları gittikçe artan politikacıları, bu korkunç müstehlikleri azaltacak, teşebbüs sahibi müstahsilleri çoğaltacak vasıtalara bir an evvel başvurmalıyız... Eski ve yeni birçok misallerle isbat edilen bu gerçek şudur: Eğer çalışmalarımızın yönünü bu maksada çevirmezsek, emin olun; kuru Meşrutiyet bizi iktisatça olduğu gibi fikir ve ahlâkça da son bir iflâsın uçurumlarında kül kömür olmaktan kurtaramıyacaktır...

«Sosyal tekâmülde muvaffakiyetin anah-

tarı, şahsî teşebbüstür. Hangi cemiyette fert daha müteşebbis, daha müstahsil ve daha müstakıl ise, o cemiyet o nisbette hür ve medenî, kuvvetli ve ileri oluyor. Bundan dolayı da en kesin bir ihtiyaç; erkek; kadın cinsi ayırmaksızın bütün mekteplerimizi müteşebbis ve müstahsil insanlar yetiştirecek bir hale getirmeyi emrediyor.

«Meşrutiyetimizin üçüncü senesine bastığımız halde ihtiyaçlarımızın bu en lüzumlusu, en şiddetlisine cevap verecek bir icra başlangıcı, bir iptida nümunesi nerede? Bizi medeniyetin en aşağı tabakalarında sürüklendiren, mazi mirası ile geçinen bir müsrif, bir müflis haline getiren tenbellikten teşebbüse doğru ilk adımı atmak demiyorum; fakat tasavvuru nerede? Bu çok acı sualin cevabını cesaretle veren bizzat Tanin gazetenizdir. Ne diyor bakınız: «Maarife gelince (terbiyenin ismi ortada yok) evvelce yapılanı bozduk, demekten başka söyleyecek söz yok» diyor.

Sabahaddin Bey böylece İttihatçılarla olan fikir ayrılığından dolayı memleketin daha neler kaybettiğini ve edeceğini de uzun uzun anlatıyor ve alınacak tedbirleri de gösterioyr: Bunlar şu başlıklar altında yazılmıştır:

«Mesleki içtimaîmiz ve terbiyede islâhat — Mesleki içtimaîmiz ve askerlikte islâhat — İdarede islâhat — İtibarı Millî —»

Mektupların sonlarına doğru «Tehlike» başlıklı kısımda şunları yazıyor:

«Bugün cümlemizi fecî bir akibete doğru sürükleyip götüren sebep, daima yanlış bir prensibi hareket noktası olarak almak: Zannediyoruz ki, milletler siyasî vasıtalarla kurtulur, medeniyetler siyasî vasıtalarla kurulur. Bu takdirde Mebuslar Meclisi milletin biricik ümidi diye kabul edilmek zaruridir. Halbuki olanca ümdini, bir kaç yüz kişiye, o bir kaç yüz kişinin de bir kaç Baş'a bağlayan bir memleket, elbette ümidinde aldanır. Zira Millet Meclisinin vazifesi kanun koymaktan ve mevcut kanunların tatbikiyle yükümlü hükümetin icraatını teftişten ibaret. Bu, lâzım hattâ elzem ise de, âdetlerden, törelerden yani hususî hayatın tekâmülünden doğamyan kanunların, ölü doğmuş çocuklardan ne farkı olabilir? Kanun kuvvetiyle bir memleketi kurtarmanın imkânsızlığı bugün hukukçular nazarında bile açık bir hakikat şeklini aldı. Demek Mebuslar Meclisinin — hatasız bile olsa — memleketin biricik ümidi haline gelmesi imkânsız. Nerede kalır ki hatasızlık şöyle dursun, henüz usul ve intizam dairesinde bir müzakere yürütmekten bile âciz.»

İki Meslek

MEKTUPLARIN sonunda gidilecek yolu gösteriyor ve özet olarak şöyle diyor:

«Hastalık, özel hayatımızdadır: Durgun bir görenek, şahsiliğin verimli ve meşru çalışmalarla yükselmesine mani bir geçim tarzı; bu tarzı nesilden nesile sürükleyip götüren menfi bir terbiye.

«Umumî hayatımızda:

Hususî hayatımızdaki durgunluğu bu zemine geçiren, mahallî ihtiyaçlarımıza uymayan, en çok masrafla az iş gören ve Türkiye'yi baştan başa bir mezarlık haline çeviren merkeziyetçilik.

«Bu halde tedavi çaresi:

Hususî hayatımızın damarlarını, şahsiyeti durgunluğa sevkeden tedbirler değil, - müspet ve amelî terbiye sayesinde - şahsiyeti yaratacak teşebbüsle doyurmak.

«Hususî ve umumî hayatımızın mesaisini birleştirerek, lüzumlu vasıtalarla silâhlanmış, teşebbüs sahibi bir kolonizatör (toprağa yerleşmiş) bir sınıf yetiştirmek ve böyle yetişen gençlerin bomboş duran topraklarımızda kendi hesaplarına yerleşip, maişetlerini kendi elleriyle kazanmayı öğrenmeleri ve köylüye de öğretmenleri için vasıtalar hazırlamak...

«Umumî hayatımızın kuvvetlenmesini ise, gittikçe artan mahallî ihtiyaçlarımıza uyacak, siyasî merkeziyeti kuvvetlendirecek; bugün mevcut olmayan Osmanlılık birliğini kuracak, içtimaî faaliyetlerimizin gelişmesine ve Osmanlı hanedanının reisliği altında hâkimiyet ve istiklâlimizin sağlanmasına yarayacak ademi merkeziyete dayalı sahih bir Meşrutiyet...»

Gelecek yazılarımızda bu formülün dayandığı sosyolojik destekler üzerinde duracağız.

Sayın Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanıyle

Bir Hasbihal

Dr. Kâmil İDİL

BAZI sağlık tesislerine baskın yaparak denetledikten sonra gazetelerde yayınlanan beyanlarınız beni sizinle bir hasbihale sevketti.

İki mühim mesele üzerinde konuştunuz:

1 Yurd içinde ve bilhassa köylük bölgelerde yetecek kadar hekim bulunmadığından yakınıyor ve, eğer gazetelerin yazdıkları aynen sizin ifadeniz ise, Üniversitelerle temas ederek köyde hekimlik yapmıyacak tıb mezunlarının diplomalarının verilmemesi için çalışacağınızı söylüyorsunuz.

Sizden yirmi iki sene eski bir hekim arkadaşınızım. Bu bakımdan bizim mezun olduğumuz senelere doğru giderek hadiselerin cereyan tarzını ve onlardan alınacak dersleri zikretmek gayesiyle size azıcık yardımda bulunmak istedim.

Cumhuriyet kurulurken Türkiye'mizde 12 küsur milyon nüfus ve bunların sağlak hizmetlerine bakacak ancak 700 küsur hekim vardı. Bu hekimlerin üçte ikisi de büyük merkezlerde toplanmışlardı. On beş vilayet merkezi dahil olduğu halde kazalarımızın yüzde sekseninde hekim yoktu. Bulaşıcı ve salgın hastalıklar, sıtma, frengi, trahum ise alabildiğine tahribat yapmakta idi.

Refik Saydam merhum zamanın Sağlık Bakanı ve Atatürk'ün gözdesi akıllı bir kişiydi. Yurdun sıhhi durumunun vehametini vaktinde fark ederek birçok tedbirlere baş vurdu. 1924 senesi başlarında, tıp mezunu hekimlerin yurd içinde çalışmalarını sağlamak üzere, iki senelik bir mecburi hizmete tâbi tutulmalarını ve buna uymayanların ise beş sene müddetle icrayı tababetten men edilmelerini öngören bir kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisinden geçirdi. Bu suretle mecburî hizmete tâbi olan ilk hekimler arasında ben de vardım. Yurd içinde münhal hükümet ve Belediye tabibliklerine atanmak üzere kur'a çekecektik. O zamanki kontrolumuzda dörtyüz kaza ve belediye tabibliğinin açık olduğunu görerek hayretler içinde kalmıştık. Birinci dünya Harbini ve İstiklâl Savaşını yaşayan, gören bizler içinde mecburi hizmete boyun eğmeyen yalnız bir tek tabib çıktı. Diğerleri kaderlerine razı olarak çektikleri kur'aya göre tayin edildikleri vazifeye koştular. Tuhaf bir tesadüf olarak o sene 98 kişi mezun veren sınıfımızın yarıdan fazlası Doğu illerindeki münhallere gittiler. Şimdiki profesörlerimiz arasında hiç olmazsa on kişisi bunlardandır.

Fakat kısa zamanda şahıs ve meslek hürriyetini kısıtlayan bu Kanunun uzun zaman yürürlükte kalamıyacağı anlaşıldığından Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı leylî tıp talebe yurtlarını açarak bunlara lise mezunlarını kabul etti. Bunların altı senelik tahsil, bakım ve beslenmeye karşılık sadece dört senelik bir süre hizmet kabul etmeleri icap ediyordu. Böylece tıp tahsiline rağbet arttı. Senede yüz mezun yerine bunun birkaç misli hekim yetişmeye ve Yurdun her tarafında vazife görmeye başlandı, ve mecburî hizmet kanunu yürürlükten kaldırıldı.

Diğer taraftan hastalıklarla mücadele etmek için hastahane ve diğer savaş araçları temini çaresine başvuruldu. İlk hamlede Nümune hastaneleri açıldı. Elli ve yüz yataklı hastahane planları örnek olarak hazırlattırıldı. İllere hastahane inşası için gönderildi. Ayrıca maddî ve manevî yardımlar sağlandı.

Sıtma, trahom, frengi mücadele teşkilâtı kuruldu ve doğrudan doğruya Bakan-

lığa bağlı gezici salgın hastalıklar mütehassısları tayin edildi. Bu çalışmalar 1938 senesine kadar hararetli bir şekilde devam ederken yeni bir fikir gelişmeye başladı. 17 milyon nüfusa karşılık hekim sayısı yedi bini bulmuştu. Münhal hükûmet ve belediye tabibliklerinde ve hattâ hastahanelerde münhal kadro kalmamıştı. Yurtlarda hekim yetiştirmeye devamda bir mâna yoktu. Tahsil gençliğinin rağbeti ve Tıp Fakültesinin normal çalışması bundan sonra teşekkül edecek boşlukları rahatça karşılayabilirdi. O halde Tıp Talebe yurtlarının devlet bütçesine külfet yüklemesinde lüzum kalmamıştı. Nitekim kısa zamanda ve bilhassa İkinci Dünya Harbi başladıktan sonra talebe yurtlarına ancak istisnaî kabiliyet gösteren gençler alındı ve bir müddet sonra da talebe yurtları kapatıldı.

Fakat Türkiye'de hayat şartları, devlet hizmeti ifa eden hekimlere verilen maaşlarla karşılanamıyacak kadar zorlaşmıştı. Hastahane mütehassısları en çok 55 lira aslî maaş alırlardı. Hariçte tababet icra edebilecekleri düşüncesi bunları devlet parasında birinciden altı derece aşağıda kalmaya mahkûm ediyordu.

12 milyon için çıkarılan Mecburî Hizmet Kanunu aynı zamanda tabib maaşlarına yüzde elliden yüzde yüze kadar yükselen (mahrumiyet bölgelerine göre) bir tazminatı da öngörmüşken bu zamlar çoktan kaldırılmış, üstelik normal maaşlardan gelir vergisi de kesilmeye başlamıştı. Sonraları iş başına gelen idare adamları merhum Refik Saydam gibi düşünemediler ve müstakbel tehlikeyi sezemediler. Hekimler yine büyük merkezlerde toplanmaya baş-

ladı. Yeni hekimler ise İstiklâl Savaşının doğurduğu havadan çok uzak bir zihniyetle yetiştiklerinden çalışacakları yerlerde konfor ve çeşitli kolaylıklar aradıkları gibi hekimliğin kendilerine tam bir refah getirmesini istiyorlardı. Sağlık Bakanlığı, zamanında tehlikeyi önleyecek tedbirlere başvuramadı ve tedricen Doğu bölgeleri tamamen ve orta derece mahrumiyet bölgeleri ise yarı yarıya hekimsiz kaldı. Bugün bile hükûmet veya belediye tabibi aylık geliri normal geçim ihtiyaçlarını karşılayamıyacak kadar azdır. Kaldı ki meslekte ilerleme için gerekli kitap ve araçları tedarik imkânlarından da mahrumdurlar. Hattâ kazanç imkânları daha müsait gibi görünen hastahane mütehassısları bile bugün çok pahalılaşmış olan kitap ve araştırma araçlarını satın almak gücüne sahip değildirler. Fultaym çalışma sisteminde ise hekime ancak nâmerde muhtaç olmayacak bir gelir sağlanmaktadır. Refahlı bir gelir akla gelmez.

İşte, başına geçtiğiniz Bakanlığın hekim problemi budur. Hemşire ve laborant ve diğer yardımcı personel fazlaca bulma söz konusu edilemediğinden kamunun dikkatini pek çekmemekte ise de, sağlık dâvasının hekimler kadar önemli bir konusudur.

İstiklâl Savaşı sıralarındaki gibi, Yurdun tehlikeye düşmüş durumu ve gençliğin bundan doğan mücadele azmi, fedakârlıklara katlanma havası maziye karışmıştır. Bu bakımdan insan ve mülkiyet haklarını ve serbest meslek hürriyetini kısıtlayıcı kanunların Büyük Millet Meclisinden geçirilmesi ve bilhassa Partiniz program ve Tüzükleri karşısında hemen hemen imkân dışındadır. Bu bakımdan bir mecburî hizmet kanunu veya Üniversitelerle temas ederek köyde hekimlik icrasını kabul etmeyen genç ve yeni hekimlere diploma verilmesini önlemeyi değil icraya koymak, bu arzuyu konuşmak bile şiddetli tepkilere yol açacak bir keyfiyettir. Nitekim gazetelerde tepkileri başlamıştır. Eğer yeni mezunları veya genç hekimleri mahrumiyet bölgelerine veya köylere göndermek istiyorsanız bir başka yönden, yanı hiç olmazsa Refik Saydam'ın yaptığı gibi, burs vererek hekim yetiştirmek, köyde veya mahrumiyet bölgesinde çalışmayı onlar için cazip bir hale getirmek gibi daha düşünülebilecek başka metotlara başvurunuz.

2 Beyanlarınızın ikinci bölümünde bahis konusu buyurduğunuz Yurd içinde mevcut resmî veya özel sektöre ait sağlık tesislerini tek elden idare etmenin tek çıkar yol olduğuna gelince:

Beş - altı senedir Sağlık Bakanlığı bilhassa Sosyal Sigortalar Kurumunca inşa edilen modern hastahanelere elkoymak istiyor. Son demeçlerinizde bunlardan başka Silâhlı kuvvetlerle, Demiryolları, Evkaf ve özel sektöre ait hastahanelerin de tek elden ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından idare edilmesi gibi bir tezin ortaya atıldığı ve size de benimsettirildiği dikkati çekmiştir.

Her bakımdan mahzurlu olan bu görüşün Sağlık Bakanlığınca ve ısrarla üzerinde durulmasına üzülmemek kabil değildir. Kaldı ki, Sağlık Bakanlığı bugünkü tesislerinin idare tarzından, iyi işlememesinden ve kifâyetsizliğinden sorumlu görülmektedir. Sizin Bakan olur olmaz baskılar yaparak denetlemeleriniz ve bunların sizi huzursuz yaptığını, gazetelerde okuduğumuza göre, Sağlık Bakanlığının elindeki tesislerde bile başarılı bir kontrol yapamadığını gösterirken, bütün yurttaki tesislere el attığı takdirde ne duruma düşeceğini endişe ile düşünmemek mümkün olmuyor. Devlet bütçesi bugünkü haliyle çok ağır olan bu yükü kaldıramaz. Silâhlı kuvvetler, Sosyal sigortalar ve özel tesisler sahiplerinin sarfettikleri parayı da hükûmet onlardan alıp Bakanlık emrine verecek durumda değildir.

Kaldı ki, senelerce evvel döner sermayeli birer tesis haline getirilen ve istiklâl verilen devlet hastahanelerinden bazıları doğrudan doğruya idare edilenlerden daha başarılı bir şekilde çalışmaktadır. Yoksa Sağlık Bakanlığı bu tesisleri alarak döner sermayeli bir hale koymak mı ister? Sağlık Bakanlığının gücünün yetemiyeceği teşebbüslere girişmekten ise elindeki mevcut hastahaneleri doğru dürüst çalışan birer müessese haline getirmeye gayret etmesi daha doğru bir hareket olmaz mı? Özel sektörün bu işe önem vererek harekete geçmesini teşvik etmek herhalde daha faydalı olacaktır. Saygılarımla...

Doktorlar ilâç sanayii ile uğraşabilirler mi?

Doktorların şirketler kurarak ilâç yapmaları ve bunların sürümünün sağlanması için hastalarına bu ilâçları vermeleri Basında, radyolarda ve hattâ Senatoda birçok tartışmalara yol açtı. Bu konuda eski bir eczacı olan yazarın görüşlerini olduğu gibi sütunlarımıza aktarıyoruz.

Yazan : Esat KORYAK

REÇETELERE ilâcı formül halinde yazmak sistemi bugünkü kolaylıklar karşısında yavaş yavaş terkedilmiştir. Yabancı kimya fabrikaları yeni keşfettikleri ilâç ham maddelerini kendilerine ait patentli isimleriyle, klâsik formülleri hususî adlarla hazır ilâç şeklinde imâl ederek piyasaya sunmaktadırlar. Aynı şekilde bizde de müstahzarların benzerleri başka başka namlarla yapılarak tababete arzedilmeye başlandı.

İlâç yapımında dışarıdan ithal edilen kimyevî madde, mustahzar maliyetinin ortalama yüzde 20 sini teşkil eder. Döviz tedarikindeki zorlukların doğurduğu imkânsızlıklar, ve aradaki büyük fiyat farkı dolayısiyle, yerli ilâç sanayii memlekette gelişmeye başladı. Nitekim İkinci Cihan Harbi süresince ve onu izliyen senelerde yerli ilâç fabrikaları memleketi ilâçsız bırakmamış olduğundan birçok yabancı ilâçlar unutulmıya başlamıştı. 1950 den sonra çıkarılan "Laboratuvarlar Talimatnamesi" ile eczahanelerde müstahzar yapılmasına son verildi. Bazı yerli müteşebbislerimiz uzun vadeli kredilerle büyük ilâç fabrikaları kurdular. Bunlar en modern teknik ve bilgili elemanları bünyesinde toplayarak Yurdumuzun ilâç ihtiyacını karşıladı. Yabancı fabrikaların araştırma mahsülleri müstahzarlarını da lisans anlaşmalariyle memleketimizde yapan bu müesseselerimiz, temsil ettikleri yabancı firmalarla hekimlerimizin itimat ve takdirini kazanmışlar ve halka da kendilerini beğendirmişlerdir. Rahmetli Refik Saydam'ın büyük bir titizlikle kurduğu düzen içinde yürüyen Sağlık Bakanlığı, piyasaya çıkarılacak her ilâcı tetkik, tahlil ve fiatını tesbit ettikten sonra ruhsatını veriyor ve daimî bir kontrola tâbi tutuyordu. Türkiye en ucuz ilâç satılan bir ülke haline gelmişti. Bu durum karşısında müstahzarlarını burada yaptırmayan yabancı fabrika mümessilleri, piyasanın kendileri için kaybolmaya başladığını gördüler ve o sıral[illegible] da yürürlüğe giren Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan yararlanarak Türkiye'de ilâç fabrikaları kurmağa başladılar. Dışarıdan ham madde getirerek burada ona şekil vermekten başka fanksiyonu olmayan ve ancak yerli teşebbüsün mükemmel surette başardığını kendileri yapan bu fabrikalar, müstahzarlarını tekrar piyasaya çıkarmaya ve sanki arada hiç bir fasıla olmamış gibi satmaya başladılar.

Senelerce yerli ilâcı emniyetle kullanan hekimlerimizden birçoğu yabancı markaları görünce, hemen eskiye dönerek millî vazife şuurundan uzaklaştılar ve böylece 500 milyon lirayı aşan yıllık ilâç tüketiminin yüzde 65 oranı yabancıların eline geçti.

1960 yılı başında ilâç endüstrimiz böy-

le bir tempo ile çalışıyordu. Büyük bir rekabetin yapıcı etkisiyle ilâcı hekime daha çok beğendirmek, halka daha iyi bir şekilde ve daha ucuza verebilmek maksadiyle müesseseler, yeni tekniklerle donanıyor, en yeni ilâcı ilk evvel piyasaya çıkarmak için büyük gayretler gösteriyorlardı. İlâçları hekimlere tanıtmak ve sürüm sağlamak için: Nümune, seyahat, matbua ve posta gibi muazzam masraflara katlanıyorlardı.. Üniversite kliniklerine, hastahane ve sıhhî müesseselere, muayenehanelere, Anadolu'nun her kasabasındaki hekim ve eczacının ayağına kadar propagandacı ve satıcı memurlar gönderiliyordu.

İşte bu sırada ortaya bir fikir atıldı: Madem ki ilâç hastaya hekim eliyle ulaşıyor, o halde bu satışlardan reçeteyi yazanları faydalandırmak suretiyle büyük sürüm temin etmek, az propaganda masrafı ile çok kâr sağlamak. Bu maksatla başta bir kısım profesörler, idarî makam sahibi doktorlar, çok reçete yazan poliklinik ve dispanser şefleri, büyük miktarda ilâç sarfeden müesseselerde vazifeli hekimler, serbest iş yapan hekimler ve bazı eczacılar, meslekten olmayan yabancılara kapalı bir statü ile 10 milyon lira sermayeli "Deva" isimli bir Anonim ortaklık kurdular. Bütün laboratuvarların yapmakta oldukları en çok kullanılan 100 kadar müstahzarın benzerlerini yapıp —bu suretle ilâç enflâsyonunu bir kat daha artırmışlardı — bunları ortak ettiği memleketin faal birkaç bin hekimi ve bir kısım eczacısı vasıtasiyle sattıran Deva Firması, kısa zamanda çok sürüm yaptı. İdareci, kurucu ve ihtiyat payları çıktıktan sonra her sene yüzde 25 kâr dağıtarak taahhüd edilen sermayeyi —cepten para çıkmadan— ödeme imkânlarını ortaklarına sağladı. Ve bugün de ortaklarını çoğaltıp sermayesini 65 milyona yükseltti.

Bu fikir yeni bir buluş değildi. Çeşitli ülkelerde denenmiş, fakat sakıncalarından ötürü yetkili makamlarca kanun yoluyla yasaklanmıştı. Zamanında yapılan uyarmalara rağmen Sağlık Bakanlığının bu problemi ele almaması (ki Bakanlık bünyesinde de ortakları vardır) yüzünden bir nevi ilâç tröstü meydana geldi. Bu teşebbüsten asıl müteessir olan yabancı sermayeler değil, yüze yakın millî laboratuvarlardır. Bunlardan bazıları bu suretle emin ve kârlı olduğuna kanaat getirdikleri bu yola yönelmişler ve hekim - ilâç şirketleri bu suretle yediyi bulmuştur. En büyük millî müesseselerimizden biri olan İbrahim Etem İlâç Fabrikası da malî sıkıntılarını giderme yolunu Deva Firması ile yarı yarıya ortak olmakta bulmuştur. Bu hal böyle devam eder ve bir tedbir düşünülemezse yarın acaba ne olacaktır?

Eskiden hekimler eczahanelerde ve üstündeki odalarda hasta kabul ederlerdi. Eczahaneler ve Eczacılar Kanunu ile 1927 senesinde bu usul yasaklanmıştı. 1928 de çıkarılan İcrayı Tababet Kanununu 12 nci maddesiyle: "Hekimlerin her türlü ticaret yapması" menedilmiştir. Aynı zamanda eczacılık diplomasını haiz bulunan bir tabibin eczahane açması ve keza bir tabibin tıbbî müstahzar lâboratuvarı mesul müdürlüğünü ifa edebilmesi, bu kanunlarla icrayı tababet hakkından feragat etme şartına bağlanmıştır.

Türk Tabibleri Birliği Kanununa dayanılarak yürürlüğe konulan Tıbbî Deontoloji Nizamnamesinin 12 nci maddesiyle, tabiblerin "Hastalarından herhangi suretle olursa olsun haksız bir menfaat temini istihdaf eden fiil ve hareketlerde bulunmaları ve şahsî bir menfaat düşüncesi veya gayrimeşru bir gaye ile ilâç, tıbbî âlet ve vasıtalar tavsiye etmeleri" açıkça yasaklanmıştır.

Görülüyor ki âmme otoriteleri hekimlerin mesleklerini icra ettikleri sırada ilâç mevzuu ile doğrudan doğruya ve dolayısiyle maddî ilişkiler kurmasını yasaklamış, bir taraftan hekimin tedavide tam serbestliğini muhafaza etmesini, diğer taraftan da hastanın hekime ve ilâca itimadını sağlamayı düşünmüştür.

Deva Anonim Ortaklığının Ana Sözleşmesini hazırlayıp Ticaret Bakanlığına bir beyanname ile sunan ve kurucu olarak bunu imzalayan hekimlerin ticaret icrasından ve kazanç arzusudan başka bir maksat ve gayeleri olabilir mi? İdare Meclisi üyesi, murahhas aza, murakıp gibi ilgililerin de durumları aynı değil midir? Müesseselerin yalnız hekim değil, çoğunun aynı zamanda devlet memuru olmasının ka-

nunların açık hükümleri karşısında bu ortaklık nasıl kurulabilmiştir?

İlâç sanayiinde kurulan sermaye şirketlerine hekimlerin aksiyon sahibi sıfatiyle iştiraklerine mani açık bir hüküm yoktur. Şu kadar ki bugünkü mevzuat, hekimlerin ilâç imâl eden müesseselerle menfaat ilişkileri kurmasını önliyen bir mâna taşımaktadır. Ancak sarahat yoksa hekimin şeref ve istiklâlini, hastaların sıhhat ve servetini korumak maksadiyle yeni kanunî mevzuat konması düşünülmelidir. Nitekim Fransa'da Kamu Sağlığı Kanununun 459 uncu ve sonraki maddeleriyle bu gibi hareketler yasaklanmış ve ağır cezaî müeyyedelerle hekimlerin ilâç işleriyle maddî ilişki kurmaları kesin olarak önlenmiştir.

Belçika'da bu mesele 80 sene evvel ele alınmış, hekimlerle eczacılar arasında doğrudan doğruya veya dolayısiyle kazanç ve kâr teminine matuf her türlü anlaşmalar yasaklanmış, hekimlerin ilâçların ihzarına re'sen veya bilvasıta herhangi bir suretle karışmaları menedilmiştir. Mesleğini icra eden bir hekimin, çalışma konusu ilâç olan bir şirkete aksiyoner olarak katılamıyacağı kabul edilmiştir.

İspanya'da 1963 tarihinde çıkarılan İspanyol Tıbbî Müstahzar Kanununda aynı hükümler mevcuttur. Üstelik sağlık idaresinin teftiş işleri ile vazifeli memurlarının da ilâç firmalarında hisse sahibi veya sair suretle menfattar olmaları yasaklanmıştır.

Noterler, borsa simsar ve komisyoncuları, ortaklık tesis veya hisse senetlerinin devir vesikalarını tanzim etmeden evvel ilgililerden, kanundaki yasaklardan hiç birine karşı gelmediklerine dair bir taahhüdname almağa ve bu gibi muameleleri bir ay içinde Sağlık İdaresine bildirmeğe mecbur tutulmuşlardır.

Hakkımızı ve haysiyetimizi emanet ettiğimiz bir hâkim ne kadar dürüst ve namuslu olması lâzımsa, canımızı ve sıhhatimizi emanet ettiğimiz kimse de o kadar güvenilir kimseler olmalıdır. Bu güveni hasis bir menfaat uğruna zedelemeye kimsenin hakkı yoktur.

Yine suç ve suçluya dair

Yazan : Belkis Halim VASSAF

BAŞKAN Johnson'un suçun mahiyetini iyice anlamak ve ondan sonra da önlemek için tedbir alabilmek amaciyle bir buçuk yıl evvel halk arasından seçtiği kimselerle kurduğu komisyon, 340 sahifelik bir rapor yayınladı. Bu rapor her şeyin üstünde suç hakkındaki bilginin ne kadar az olduğunu ve suça dair pek çok şeyin bilinmediğini ortaya çıkardı.

Aralarında Üniversite profesör ve başkanları, tanınmış savcılar, belediye başkanları, polis müdürleri de bulunan bu komisyon, konferanslar tertiplemiş, surveyler ve binlerce kişi ile mülâkatlar hazırlamıştır. Komisyonun raporundan çıkarılan ilk mâna, suç denen şeyin ne tek bir teori, ne tek bir formül, ne de tek bir genelleştirme ile anlatılamıyacak kadar kompleks bir davranış olduğudur. Yaşlı bir kadının çantasından iki üç kuruş çalan gencin, mahalle arasında bilya ile kumar oynayan sevimli şeytan çocuğun hareketi, esnafın bozuk, çürük veya yüksek fiatla mal satması, ırza geçmek gibi çeşit çeşit şeylerin hepsine suç adı takılmaktadır. Kültürden kültüre suç denen şeyin değişeceği de tabiidir. Bir kültürde suç sayılan bir şeyin diğer kültürde hoş karşılandığı görülmektedir. Bundan başka bazı şeyler herhangi bir yaş grubu için suç olarak kabul edildiği halde diğer bir yaş grubu için ciddî bir hareket olarak düşünülmez. Şu halde suçu önlemeye kalkışmadan evvel suçun ne olduğunu, ne gibi davranışların bizim kültürümüz için suç sayıldığını anlamak gerekir.

Birkaç yıl önce İstanbul'da bana kurtlu kiraz satan bir manavın hareketinin, kirazları Hâl'den aldığı için bir suç sayılmıyacağını Belediye zabıtasından öğrenmiştim.

Araştırılacak problemler arasında suçun en çok kimler tarafından nerelerde işlendiği de vardır. Başkan Johnson'un Suç Komisyonunun raporuna göre, Amerika'da en çok suç işlenen yerler büyük şehirlerde insanların âdeta üst üste yaşadığı kalabalık, kenar mahalleleridir. Ve suçluların çoğu da 15-16 yaşları arasındaki delikanlılar teşkil etmektedir. Suçlu erkeklerin sayısı suçlu kadınların sayısının yedi katıdır. Daha çok birbirlerini tanıyan insanlar arasında işlenen suçların sayısı, gelişi güzel yapılan suçların sayısından fazladır. Aynı zamanda bu husus suçuna göre değişmektedir. Bundan başka Komisyon, çeşitli ırk grupları arasında ve buraya göçmen olarak gelenler arasında da araştırmalar yapmış, hangi kuşakların daha çok suça sürüklendiğini tayine çalışmıştır. Acaba bizde suçluların çoğu hangi yaştadır? Bunlar memleketin nerelerinden gelmektedir? Şunu da hatırlamak lâzımdır ki, Amerika'da bir devletten ötekine Yasalar değişir. Meselâ bir devlette 19 yaşında olan birisi içki satın alabildiği ve içki içebildiği halde başka bir State'de aynı yaştaki gencin böyle bir hareketi suç teşkil eder. Memleketimizde bu gibi ayrılık gayrılıklar olmadığı, aynı yasalar her yerde carî olduğu için yapılacak araştırmalara bu çeşit zorluklar karışmamış olacaktır.

Komisyonun en son ele aldığı problem de, bu işin devamı, çaresidir. Tavsiye ettiği şeyler arasında doğum kontrolu herkese asgarî bir gelir sağlanması, büyük şehirlerin suç yatağı olan kenar ve kalabalık mahallelerindeki yaşama şartlarının düzeltilmesi vardır. Bunlardan başka karakollarda, mahkeme salonlarında, hapishanelerde suçluların yakalamada, söyletmede kullanılan ilâç ve silâhlarda yapılması lâzım gelen değişiklikler üzerinde durulmakta ve tavsiyelerde bulunulmaktadır.

Bizde yapılacak araştırmaların ortaya koyacağı gerçekler büsbütün başka ve göstereceği çare ve devalar da kendi sosyal bünyemizin çerçevesine göre bunlardan elbette farklı olacaktır.

Suç, sosyal anlamda bir olaydır. Tek başına yaşayan bir insanın suç işleyeceği düşünülemez. Suçun mevcut olabilmesi için en aşağı iki kişinin bulunması gerekir. Köyde iki kişinin bir araya gelmesiyle şehirde iki kişinin bir araya gelmesi birbirinden farklıdır. Bu münasebet, yaş ve kültüre, ekonomik seviyeye, geleneklere, hattâ dine göre de değişir. Suçu ve suçluyu anlayabilmek ona bir istikamet verebilmek için bu olayı kendi sosyal bünyemiz içerisinde mütalâa etmemiz gerekir. Bu ise bir ilim meselesidir. Hükûmet yapamaz ve ondan böyle bir şey beklenemez. Yalnız onun ihtiyacı belirtmesi ve teşvik etmesiyle Üniversitelerimiz ve ilim adamlarımız, öğrencilerimiz ve kimyagerlerimizden tutarak, mühendislerimiz, doktorlarımız, psikolog ve sosyologlarımız, kriminolojist ve cezacılarımız, polisimiz, hukukçularımız, antropolojistlerimiz, ekonomist ve idarecilerimiz bu işi üzerlerine alabilir. Memleketimizin kalkınabilmesi politik ilerlemelerden fazla ve her şeyden evvel, onu bugünkü bilgimizin nimetlerinden faydalandırılmasına bağlıdır. Üniversitelerimiz, bilginlerimiz ve her bölümdeki aydınlarımıza düşen ödev, toplumun üstünden halkın içine katılmak, onun problemlerini öğrenmek, ortaya çıkarmak ve çözüm yolları araştırmaktır. İlmî araştırma yollarının genel çizgileri her yerde aynı olabilir, fakat bizim meselelerimiz bize mahsustur, çaresi de kendimize göre olacaktır.

Duyduklarım ve Düşündüklerim

Yazan : Dr. İlhami MASAR

Yüksek Tahsilin Fecî Durumu

ÜNİVERSİTELERİMİZİN standardı, siyasî partilerin oyuncağı haline geldiklerindenberi, gittikçe düşmektedir.

Üniversitelerimiz, ilimden ziyade siyasetle alâkadar olan doçentlerle dolmuştur. Bunlar, eski hocalarını saymamayı marifet telâkki ediyorlarmış. Kimin profesör olması lâzımgeldiğine öğrenciler bile karışıyorlarmış. İzzeti nefis sahibi bir profesör ahbabım bana, "Bir bankada memur olmayı, bugünkü vaziyetime tercih ederdim" dedi.

Bir akrabam bu sene hukuk fakültesine girdi,hep tiyatro ile meşgul oluyor, yakında temsil vermek üzere Fransa'ya gidecekmiş, bana "zaten mevcudun yüzde yetmiş beşinin derslerle alâkası yok" dedi.

Bu vaziyeti islâh etmek, hepimize düşen millî bir vazifedir. Partiler üstü bir komisyon kurarak çareler aramalıdır. Ben, kendi düşündüklerimi aşağıda sıralıyorum:

1— Liselerin arka kapısından çıkanlar meslek okullarına sevkolunmalıdırlar. Bunları üniversitelere yazmak, sinemalardan başka, kimsenin işine yaramaz.

2— Üniversitelere sıkı bir giriş imtihanından sonra öğrenci alınmalıdır ve öğrenci adedi radikal tarzda azaltılmalıdır.

3— Mevcut üniversiteler birer ilim merkezi haline sokulmadan evvel yeni üniversite açılmamalıdır.

4— Büyük şehirlerin havası, ufak yerlerden gelen gençleri zehirlemektedir. Daha ziayde Vilâyet merkezlerinde meslek mektepleri ve talebe yurtları açılmalı ve buralara gidecek öğretmenlere iyi para verilmelidir.

5— Ne kadar fazla meslek okulu açarsak bu memlekete o kadar iyilik etmiş oluruz.

Trafik

1 — Son Sür'at 90 Km.

TÜRK şoselerinde azamî süratin 90 Km. olarak tesbiti yerinde bir karardır. Bu suretle hem kazaların önüne geçilir. hem de benzin tüketiminden tasarruf yapılır. Fakat acaba otomobil karbüratörlerinin 100Km. den fazla sür'at yapmamak üzere ayarlanması uygunlanamaz mı? Hiç olmazsa yeril yapısı otomobiller için bu yola gidilemez mi?...

2 — Düdüklü Trafik Memuru

TAKSİM bahçesinin önünde haftada bir kere, bir trafik memuru peyda olur, trafiğin normal olduğu saatlerde yollarına düzgün bir şekilde devam eden otomobillere daha çabuk gitmeleri için birtakım işaretler yapar ve boyuna durmadan düdük çalar. Sağa, sola dönülmez işaretlerine aldırış etmeyen veya yaya kaldırım üzerinde park yapmış otomobillere ses çıkarmaz, yalnız düdük çalar. Trafik Müdürü inanmazsa gelsin bir kontrol etsin.

3 — Numara Plâkası

DOLMUŞDA şöyle bir muhavere geçti:

Şoför: Nihayet plâkayı alabildin mi?

Diğeri: 15 gündür uğraştım, vermediler, sonunda komisyoncu gelsin dediler, o hemen aldı.

Şoför: Para istediler mi?

Diğeri: Komisyoncu 500 lira istiyorlar, dedi. Ben 300 lira verdim. Parayı kabul etmişler ama, istediğim dört köşe plâkayı vermediler. Uzun plâka verdiler.

"Bir devlet dairesi için bu gibi isnatta bulunmak hem çirkin, hem de yalandır. İhbar edersem ceza görürsünüz" dedim. "Baba, bırakdığımız yerde otluyorsun" dediler.

4 — Taksimetreler

BİR taksi durdurdum. Binerken: "A-

ma taksimetroyu aç" dedim. Ayrıca 1-2 lira bahşiş te vereceğimi söyleme vakit kalmadı. Şoför, buna imkân vermedi, suratıma "Sen de adamımısın be" der gibi baktı. Ayağımın birini otomobile almış olduğumu görmesine rağmen, belki de beni yere yuvarlamak için, deli gibi hareket etti.

İlerde duran bir trafik memuruna arabanın plâka numarasını verdim. "Bey, ne yapalım, taksimetreler az yazıyor" dedi. Numarayı isteksiz olarak kaydetti ama, bir şey yapmayacağı, suratından belli idi.

Profesyonel Dilencilik

ALÂKALI makamların bir türlü başa çıkamadıkları profesyonel dilenciliğin sosyal bir yara olduğu şüphesizdir. Bu hususda bana şu anlatıldı:

İstanbul'da dilencilik ajansları varmış. Bunlar çok para kazanıyorlarmış. Bunların emrinde çalışan dilenciler turistlerin en çok dolaştıkları yerlerde çalışırlarmış.

Taksim'de oturduğum için bu dilencileri son zmaanlarda epey tetkik ettim:

1— Dilenciler, bir kazada elleri vaya ayakları kesilmiş insanlar oluyorlar. Bunlar Anadolu'da dolaşan ajanlar tarafından 500 liraya kadar maaş verilerek angaje ediliyorlarmış.

2— Dilenciler çocuklar oluyor. Bunlara mütemadiyen soğuktan titremek öğretiliyor. Kışın soğuk günlerinde bunlara birkaç yün fanila giydiriliyor, sonra turistlerin yolu üzerinde oturup boyuna titriyorlar.

3— Yazın bu metod sökmediğinden bilhassa kız çocuklar mektep talebesi gibi temiz giydiriliyorlar, başlarına kurdelâ bağlanıyor ve yolda turistlere sözde şeker ve sakız satmak ister gibi, dileniyorlar.

Dilencilerin civarında nöbet bekleyen ajansın adamları bulunuyor. Bir polis göründüğü zaman hemen işaret veriyorlar ve dilenciler yürümeye başlıyorlar.

Dilenciler topladıkları paraları zaman zaman ajansın adamlarına teslim ediyorlar. Bazan bir polis görünüp ortalık karıştığı zaman bir dilenci çocuğun bir bakkal dükkânına girip çikolota aldığını ve bunu bir dakika içinde yuttuğuna şahit oldum.

Profesyonel dilenciler yabancılar sayesinde para kazanıyorlar. Bir vapur geldiği gün bir dilencinin günde 100 lira kazanması işten bile değilmiş.

Biz mademki başa çıkamıyoruz, acaba memleketimize gelen turistlere bu gibi dilencilere para vermemelerini ihtar etsek nasıl olur?

Orman Kanunu Meselesi

ADALET Partisi hükûmeti Türk aydınlarının prensip meseleler addettiği konularda acele kararlar vermekten çekinmektedir. Bu çok yerinde bir harekettir ve biz aydınlar da bu sebepten dolayı sayın Demirel'i destekliyoruz.

Tarım Bakanı sayın Dağdaş, Orman Kanununun daha tetkik sahasında olduğunu söylemiştir. Görüştüğüm Adalet Partili arkadaşlarım da aynı görüşü savunmuşlardır.

Bazı çevreler orman vasfını kaybetmiş olan 200 kadar vatandaşa, bu sahalar mera olarak kullanabilmek üzere iade etmeyi düşünüyorlarmış.

Halbuki bu yerlere keçi sokmak, civardaki bütün ormanları keçi tehlikesine arzetmeyi ifade edebilir.

Baş problem köylü işletmeleri elinde bulunan on milyon keçi değildir. Zenginlerin elinde bulunan o 5 milyon keçidir. Bunlar ortadan yok edilmelidir. Bu memleketi ancak bu suretle çöl olmaktan kurtarabiliriz. Hükûmetin bu meselenin üzerinde hassasiyetle durduğunu memnuniyetle görüyoruz.

Fethiye ve Side

1— Temiz ve güzel Ege vapuriyle güney sahillerimize bir gezi yaptım. Bu gezi esnasında Fethiye ve Side de şahit olduğum iki mesele üzerinde duracağım:

1— Feyhiye'de Emlâk Bankası modern bir otel inşa edecektir.

Bu otel, ancak, yer sarsıntısından sonra kurulan mahallenin önündeki deniz kenarında, tesis edilirse çok sayıda müşteri celbedebilir. Fethiye halkı da bunu böyle istiyor. Bunun için yeni mahallenin

lâğımlarını denize akıtmaktan vazgeçip şehir kaalizasyonuna bağlamak icabediyormuş. Bu masraftan kaçınan mühendisler, oteli şehrin Kuzey kenarındaki bataklığın yanıda tesis etmek istiyorlarmış. Burada hem denize girilemez hem de sivrisinekten oturulamaz imiş. İki milyon sarfedip müşteri bulamayan otel yapmaktan sa yüzbin lira fazla harcayarak oteli halkın beğendiği ve müşterinin beğeneceği yerde inşa etmek daha doğru olur.

2 — Side de, Türk-petrol, Turtel ismi altında çok güzel bir motel inşa ettirmiş. Çok memnun kaldık. Çok temiz idi, yemekleri de bizi tatmin etti.

Ancak mahallî hükûmet vadini tutup lüzumlu istımlâkları yapmadığından otel ana şoseye bir yol ile bağlı değildir. Otomobiller otele plâjdan gelmektedirler.

Turtel, paralı turistlerin en çok kaldıkları moteldir. Bu yol meselesine hayret ettiklerini bana defalarca ifade ettiler.

(Basım: 16337 - A - 20706)

İdare Meclisi beni azletti, ben de onları kapıdışarı ettim !

● BELKİ dünya yüzünde başka örneği bulunmaz: Bir Şirketin İdare Meclisi U. Müdürü azlediyor; U. Müdür bu kararı dinlemeyip İdare Meclisini kapıdışarı ediyor!. — Mavnacıların ustaca bir tertibiyle pusuya düşürülmüştüm. — Liman Şirketi'nde yaptığım ihtilâl ve ilân ettiğim diktatörlüğün eğlenceli hikâyesi. — İsmet Paşa, benim Liman'dan atılmamı istemis ve yerime İzmir Şirketi Reisi Dr. Hulusi (Alataş) Bey'i yollamıştı. — Benim belâlı işimi üzerine alacak adam, bulunamıyor. — Buhran atlatılmış ve ben galip cıkmıştım. — Fakat mavnacıların grevi belimi büktü — En buhranlı ve karanlık günlerim. — Delicesine verdiğim kararla bu bâdireyi de atlatmış oluyordum...

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

MALİYEDEN hiç bir yazılı vesika vermeden, hiç bir yere imza koymadan aldığım 100 bin lira, kasasında fareler cirit atan Sanayi ve Maadin Bankası'ndan yüzde 6 faizle sözde borçlandığım 80 bin lira beni ve Şirketimi feraha kavuşturmuştu. İnhisarımız altında olan Liman işlerine de başlamıştık. Gelirimiz çoğalmıştı. İlk işim bu paralarla mavna satın almaya başlamak oldu.

İmtiyaz mukavelesine göre zaten mavnaları değer bedelleriyle almaya ve mavnacıları da kullanmaya mecburduk. İdare Meclisinin «mavna satın almama» kararı paramızın olmamasındandı. Elimize para geçince artık Meclisten yeni bir karar almaya lüzum yok, dedim ve başladım mavna satın almaya. Ticaret Odası'ndan, Limandan da bilir kişiler çağırarak bir komisyon kurdum; pazarlık yaptırıyor; biraz da mavnacıları koruyor, her gün beş on mavnayı şirkete mâl ediyordum.

Daha önce anlatmıştım: Meğer bizim Liman Şirketinin İdare Meclisi mavnacılar eline geçmiş gibiymiş! 15 kişilik Mecliste şirketlerinin 2 temsilcisi vardı. Ayrıca bizim üyelerden başta reis Sadullah Bey olmak üzere iki kişiyi müşavir olarak emirlerine almışlarmış! Benim bunlardan haberim yoktu. Çok defa İdare Meclisi 7-8 kişi ile toplanırdı, 4 mavnacılardan, 4 te bizden, yani Bahrî Muamelât şirketinden; gerisi arasıra İstanbul'a geldikçe uğrayıp tek tük toplantıda bulunan Mebuslardı. Bunlar etliye sütlüye karışmazlardı. Mavna satın almayı İdare Meclisine getirsem reddedeceklerinden korkuyordum. Mavnacıların bu işte daha tecrübeli oldukları için, sözleri dinleniyordu. Şimdilik almayalım dedirtebilirlerdi. Ben ise onların borusuna ot tıkamak için mavna sahibi olmak istiyordum.

Önerge Veriliyor

MAVNALARI satın almaya başlamamdan iki hafta ya da üç hafta geçti. Birgün (1926 Ağustos sonları) İdare Meclisi toplantısında üyelerden Mütercimzade İsmail Hakkı Bey (Mavnacılar şirketi temsilcisi) daha önce hazırlanmış bir önergeyi Başkan Sadullah Bey'e verdi. Önerge şöy-

(1) Yazı serisi 50 nci sayıdan başlamıştır.

leydi:

«Ehliyet ve liyakatsızlığı bilfiil tahakkuk etmiş olan Müdürü Umuminin azlini ve zamanı idaresine ait muamelât ve hesabatın tetkikini Şirketin selâmeti namına bir zaruret telekki ederek arz ve teklif ederim...»

Benim yerime Hareket Şubsi Müdürü Sadi Bey'in vekâlet etmesi de teklif ediliyordu.

Reis Sadullah Bey takriri okudu ve bana bakarak: «Sen karışma, ben bu takriri red ettireceğim» mânasına gelen bir yüz işareti çaktı. Söz istedim. İki elini kaldırarak «Sen merak etme, konuşmana lüzum yok» demeye gelen tavırlar takınarak konuşmamı önledi ve takriri oya koydu. Yüzde yüz red edileceğine o kadar emindim ki ağzımı açıp bir tek söz söylemedim.

Mecliste 9 kişiydik. Beşi onlardan, dördü bizden. Çünkü durumu bilmeyen mebuslardan Doktor Fikret Bey de onlara katılmıştı. Takrir sahibinden başka kimse elini kaldırmıyacak diye beklerken bir de ne göreyim, beş el birden kalkmasın mı? Takrir kabul edilmiş, İdare Meclisi karariyle Umum Müdürlükten azledilmiştim.

Bu sahne beş dakika ya sürdü ya sürmedi. Yıldırımla vurulmuşa döndüm. Pusuya düşürülmüştüm. O âna kadar bana son derece iltifat eden, beraber çalışmamızdan zevk ve şeref duyduğunu söyleyen, hep beni destekler gözüken Sadullah Bey, karar alındıktan sonra, aylarca içinde biriktirdiği hırsını artık açığa vurmakta sakınca görmedi ve zehir saçan gülümser bir yüzle:

«— Ne yapalım Hamdi Beyciğim, henüz geçsiniz; kendinize her zaman iş bulabilirsiniz. İsterseniz bu konuda ben de size yardım ederim.» diye benimle alay etmeye bile başladı. Eski bir asker olan Sadullah Bey, bir cephe muharebesi kazanmış kadar keyifliydi.

İstifalar Başlıyor

YEDİĞİM müthiş darbenin sersemliğinden hemen kendimi kurtardım. Aynı zamanda hem Umum Müdür, hem de İdare Meclisinde üye olduğum için o anda aklıma bir arkadaşımla birlikte üyelikten istifa ederek 15 kişilik Mecliste bulunanları müzakere ve karar alma yetkisinden yoksun bırakma tedbiri geldi. Yanımda oturan Cemal Hüsnü hemen istifa etti. Onu K. Ziya, ve Emin Beyler takip ettiler. Son olarak da ben:

«— İdare Meclisinden istifa ediyorum» dedim. Böylelikle toplantıda bulunanlar 5'e düşmüştü. 5 kişilik Meclisin ise toplanma ve karar alma yetkisi yoktu.

Cemal Hüsnü ile ben toplantı salonundan çıkıp yanındaki Umum Müdürlük odasına geçtik. Arkamızdan Emin Cester ve Kâzım Ziya arkadaşlarımız da geldi. Komplo hepsini benden fazla sarsmıştı. Duruma hâkim olacağımız hakkında arkadaşlarıma teminat verdim ve hemen Kâtibi Umumilikte çalışan Reşat Bey adında eski bir asker olan güvendiğim memuru yanıma çağırarak kendisine bir tamim yazdırttım ve onun hemen teksir ettirilmesini ve bütün memurlara birer birer yollanarak imzalarının alınmasını emrettim. Tamim (yeni adiyle Genelge) aşağı yukarı şöyle idi:

«1— Ekalliyette olan bir kısım İdare Meclisi azaları, toplanma ve karar alma nisabı olmadan U. Müdürün azli ve yerine bir başkasının vekâleten tayini hakkında usulsüz bir karar almışlardır.

«2— Bu karar, hükümsüzdür. Şirket memur ve müstahdemlerinden bu hükümsüz karara uyanlar ve İdare Meclisiyle temas edenler derhal azledilir.

«3— Keyfiyet hükümete arzedilmiştir. Alınacak emre göre hareket edilecek ve keyfiyet ayrıca tamim olunacaktır. Umum Müdür olarak vazifemin başındayım. Bütün arkadaşlarımın vazifeseverliklerine ve bağlılıklarına güvenmekteyim.»

Kâtibi Umumi olarak kullandığım Asım Bey, Sadullah Beyin adamıydı. Onun için bu tamimi yazdırma ve dağıtma işini eski bir asker olarak güvendiğim Reşat Beye havale etmiştim. Tamimin balmumlu kâğıda yazılması, basılması ve dağıtılmaya başlanması beş dakika bile sürmedi.

İlk önce o kattaki memurlara, hademelere okutularak imzalatıldı.

İsyan Bayrağını Çekmiş ve Diktatörlüğümü İlân Etmiştim

BU SIRADA bizim beş kişilik İdare Meclisi, toplantı salonunda verdikleri kararı formüle etmekle meşguldüler. Zil

çaldı; hademeyi çağırıyorlardı. Hademe, İdare Meclisiyle temas edenlerin Şirketten atılacağını bildiği için, içeri girmedi. Durmadan çalan zilin de faydası olmadı. Gelmeyince İdare Meclisi Kâtibi Hüsnü Bey (merhum mühendis ve sonra Rabak şirketinin kurucularından Bedri Bekiroğlu'nun babasıydı) hademeyi çağırmak için dışarı çıktı. Hemen tamim okutulduğundan ve imzası alındığından o da içeri giremedi.

Bunun üzerine Sadullah Bey hiddetle dışarı çıktı ve açık olan odamın kapısının önünden geçerken: «Yaptığının cezasını fazlasiyle göreceksin» diye bana bir tehdit savurdu. Sadullah Bey kendi adamı olan Kâtibi Umumi Asım Beyin odasına gitmiş; yanına onu ve kâğıt filân da alarak tekrar toplantı salonuna dönmüştü. Biraz sonra Asım Bey ezile büzüle yanıma geldi:

«— Beyefendi, bunları yapmasanız Sadullah Bey sizin tarafınızdan olacak ve kararı değiştirtecektir. Şimdilik bu karara uyunuz» diye ricada bulundu. Asım Beyin yüzüne sert sert baktım ve önüne tamimi sürerek: «Bunu oku ve imza et» dedim. Okudu ama imzalamadı ve tamim hilâfına toplantı odasına giderek İdare Meclisiyle temas ettiği için kendisini hemen işten el çektirdim.

Sadullah Bey ve arkadaşları, İdare Meclisi salonunda tecrit edilmiş bir vaziyette olduklarını görünce, toplantılarına Seyrisefain idaresinde (Deniz Yolları) devam etmek üzere söylene söylene, bana tehdit savura savura Şirket binasını terk ettiler. Onlar çıkar çıkmaz şirketin kapısına güvendiğim iki hademeyi nöbetçi koydum. Bunlardan biri Enver Paşa'nın muhafızlarından bir Çerkes, ötekisi de Karadeniz uşağı cin gibi bir çocuktu. Onların vazifesi, şimdi Şirketten çıkan İdare Meclisi azalarını bu kapıdan içeri sokmamaktı.

Meğer komplo günlerce evvel hazırlanmış! Tophanede'ki Seyrisefain idaresi binasında Sadullah Beyin odasında benim Ankara'dan para ile dönüp mavna almaya başlamadan beri toplanırlarmış. Bir hafta verdikleri kadınlı içkili bir ziyafette Sadullah Bey, Mütercimzade İsmail Hakkı Bey, Asım Bey hep bana elbirliğiyle çalışmaktan, mavna işinden bahsedip durmuşlardı. Ben ise içinde boğulduğum çetin işin doğurduğu büyük yorgunluğu biraz dinlendirmekten, biraz gülüp eğlenmekten başka bir şey düşünmüyordum. Hattâ tekliflerine çakır keyif «olur» bile demiştim.

İki gün sonra Sadullah Bey beni şirkette ziyarete geldi; mavna almayı durdurup durdurmadığımı sordu. Kendisine durumu anlattım. Limanı millîleştirmek için mutlaka Şirketin kuvvetli olması, bütün Liman vasıtalarını kendine maletmesi lâzımdı. Mavnacılar, Şirketi ellerine geçirmek istiyorlardı. Buna muvafakat edemezdik. Bu lâfları konuşurken Sadullah Bey beni destekliyor; teşvik ediyordu. Onun hakkımdaki iyi niyetine, yaşlı ve tecrübeli olduğu için ağabey muamelesi yapıp beni koruduğuna o kadar emindim ki, içimi açmış; asıl hedefimi kendisine anlatmıştım: «Limanda mavnacıların hâkimiyetini tamamen kıracaktım. Bütün mavnalar Şirketin malı ve bütün mavnacılar da memuru olacaktı.»

İdare Meclisimizde Reis olan Sadullah Beyle aramızda hedef ve fikr birliği kurulmuş olmasından kuvvet almıştım. Zaten bu kuvvetledir ki bir kaç gün sonra başkanlık ettiği İdare Meclisi toplantısında, Mavnacıların adamı Mütercimzade İsmail Hakkı Beyin takririni okuyup oya koyduğu zaman en büyük desteğim kendisiydi. Ve bu yüzden kolaylıkla pusuya düşürüldüm.

Herşey Önce Hazırlanmış

BENİM Umum Müdürlükten idaresizlik ve ehliyetsizlik yüzünden azledildiğimi, yerime vekâleten şube müdürü Sadi Beyin (eski Polis Umum Müdürü) tayin olunduğunu belirten tamim (genelge) iki gün önce hazırlanmış ve Seyrisefain matbaasında bastırılmış!... Sadi Beyin de haberi varmış. O da polisçe tertibini almış. O Sadi Bey ki, Mütareke senelerinde Polis Umum Müdür muavini olarak M.M. Grubunda beraber çalıştığımız için kurduğum şirkete kayırarak aldığım ve Hareket şubesi Müdürü yaptığım bir arkadaşımdı. Yerime göz diktiğini söyleyemem; çünkü o sıralarda yerim pek göz dikilecek cinsten değildi. Bu dâvayı başaracak adam olmadığını kendisi de bilirdi. Ama, Mavnacıların idaresi altında trafik polisliği gibi bir vazifeyi başaracağına inanmış olacak ki, kendisine teklif edilen Umum Müdür vekâle-

tini kabul etmişti. Olayın cereyan ettiği günün ertesi yanıma geldi ve kendisini güç mevkide bırakmayıp vazifeyi devir almasına müsaademi istedi. Bu zavallı trafik polisine bunları bana söylerken bile kızmamaktaydım Şirketteki işinden olmaması için tamimi kendisine göstererek imza etmesini, gereğini fiilen yapmasını ve verilen vazifeyi kabul etmemesini söyledim. Ezildi, büzüldü;

«— Bana acıyın Beyefendim; aranızdaki anlaşmazlığa beni karıştırmayın; bu tamimi bana göstermemiş olun, imzalayamam» diye yalvardı. Tabii emir gereğince o andan itibaren ona da işten elçektirdim. (Asım ve Sadi Beyler «Bizi U. Müdür azledemez, biz İdare Meclisi karariyle tayin edildik» diye direndiler; Ben de «azillerini İdare Meclisine teklif ettim, verilecek karara kadar da işten elçektirdim» dedim). Sadi Bey, Heydar hanındaki hareket şubesine umum müdürlük yaparak vazifeye başladığını memurlara tamime kalktı. Onun emrini dinleyen iki üç memuru da derhal azlettim ve bir günlük umum müdür vekâletinden sonra Onu Haydar hanına da sokmama tertibatını alarak, duruma bütün cepheleriyle hâkim oldum.

Basında Hâdise Bomba Tesiri Yaptı

SENE 1926. O zamanlar Ankara ile İstanbul'un henüz telefon bağlantısı yoktu. Hem Ticaret Vekili Rahmi Beye, hem de İş Bankası Umum Müdürü Celâl Beye hâdiseyi olduğu gibi aksettiren ve sonunda «vazifemi bırakmamı emrediyorsanız devir alacak zatın yollanması» ricasını taşıyan iki telgraf çektim. Ayrıca Cemal Hüsnü de telgrafla beni teyid etti ve galiba da Ankara'ya giderek Vekile ve Celâl Beye gerekli bilgiyi verdi.

Hâdise basında bir bomba tesiri yapmıştı: Bir Umum Müdür kendisini azleden idare meclisi üyelerini kapı dışarı etmiş ve diktatörlüğünü ilân ederek bir şirketin işine tek başına el koymuştu.

Günlerce bütün gazetelerin sayfalarını dolduran tek konu Liman Şirketi hâdisesi oldu. Belki yirmi gün başmakaleler, röportajlar, iki tarafın demeçleri; karikatürler çıktı durdu. Biz işimize devam ediyorduk.

75 Sene Evvel...

(Avrupaya seyahat eden Ahmet İhsan'ın Avrupa'da gördüklerim kitabından, biraz Türkçeleştirilerek) :

"3 Mayıs 1891. Avrupa usulüyle yaşamak insanı etiket denilen birtakım kaidelere riayete mecbur eder. Vakaa seyyah olmak cihetiyle bu kaidelerin pek çoğuna riayetten istisna ediliyorsak da, yine uymaya mecbur bulunduklarımız bizim gibi yaşamış insanlara ağır yük oluyor. Meselâ beş günde bir defa traş olmakla yetindiğimiz halde buralarda en azından gün aşırı traş olmak icabeder. Hattâ bazı yerlerde hergün traş olanlar dahi vardır!..."

Mavnacıların çoğu Mavnacılar şirketine karşıydı. Onlardan kolaylıkla mavna bulabiliyorduk. Şirketteki en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün memur arkadaşlarım da canla başla çalışmaktaydılar. Gece gündüz hepsi, hepimiz vazifemizin başındaydık. Hattâ ben, ne olur ne olmaz; geceleri Şirket merkezinde kanapelerin üzerinde uyuklayarak geçirdim. Bir komploya uğrayıp Şirket binasını ellerine geçirmelerini önleyecek bütün tedbirleri almıştım ama, yine içim rahat değildi. Müdür arkadaşlarımızın çoğu benimle beraber şirkette geceledikleri çok oluyordu. Böylelikle buhran devrinde limanın hiç bir işi aksamadı, kimse şikâyet etmedi.

Nihayet Yenilmişlerdi

FAKAT Ankara'dan bir haber gelmiyordu. Ben usulsüz bir İdare Meclisi karariyle işimi bırakamıyacağımı, şirketin sorumluları ve sahipleri beni azle yeltenen şu kimseler değil, hükümet olduğunu, bundan dolayı ayrılmam gerekiyorsa vazifemi tayin edilecek bir zata hemen devre hazır olduğumu bir iki telgraf daha çekerek Ticaret Vekâletine bildirdim. Böyle kararsız

20 gün geçti. Ne kal diyen var, ne de git diyen. Ben tabiî haber gelmeyince bunu «kal» mânasına anlıyorum ve böyle yorumluyorum. Şirkette Hükümet Komiseri olan Aziz Bey'e de (Ali Çetinkaya'nın arkadaşı Çopur Aziz), «Vekâletten emir gelinceye kadar vazifenin başında kal» diye Şirkete bir de talimat yazdırmıştım. Ama kuşkuluydum ve kara kara düşüncelere saplanmaya başlamıştım. Nihayet beklediğim emir telgrafla verildi. Bu telgraf:

«İdare Meclisinin diğer azaları da istifa etmiş ve yeni bir idare meclisi teşkili için kurucular toplantıya çağırılmıştır. Bu vakte kadar vazifenizde kalmanız ve yeni İdare heyetinin vereceği kararı beklemeniz» gibi birşeydi.

Arkamızdan kahpece bizi vurarak yere sermek istiyenler yenilmiş ve dâvayı biz kazanmıştık. Bayram yapmak hakkımızdı.

Üç haftaya yakın bir zamandır çektiğimiz çileyi hemen unutmuştuk. Sanki bunlar hiç olmamıştı. Hattâ telgrafın geldiği günün akşamı müdür arkadaşlarımı, tabiî Reşat Beyi de alarak, motorla Boğaz sefasına çıktık ve Beykoz'a kadar saatlerce deniz üstünde yedik, içtik; eğlendik.

İlk işim İdare Meclisi odasının kapısına sombolik bir kilit asarak kapamak ve Sadullah Beyin adamı olduğu ve tamime imza koymadığı için işten elçektirdiğim Asım Beyin yerine Reşat Beyi Kâtibi Umumî yapmak oldu. Yine aynı şekilde işinden azlettiğim Hareket şubesi müdürünün yerine de, eski Bekirağa bölüğü kumandanı emekli Albay Ali Beyi tayin ettim. Ali Çetinkaya ve Saffet Arıkan gibi eski asker arkadaşlarının tavsiyesiyle Şirkete küçük bir memur olarak aldığım Ali Bey, bana çok bağlı gözüküyordu. Kendisine güveni-

yordum. Elimden gelen iyiliği de ondan esirgemedim. Fakat daha ileride anlatacağım gibi, seneler böyle geçtikten sonra politik sebeplerle kötü kişi olduğum zaman arkamdan en büyük tekmeyi atan adam da bu zat oldu.

Nasıl olur da, Liman Şirketine İdare Meclisi azası olarak kayrılan kimseler hükümetten bir emir ve muvafakat almadan beni azledebilirlerdi? Gürültüye papuç bıraksam, boyun eğip işimden ayrılsam şüphesiz her şey olup bitmiş olacaktı. Hükümet ya da Fırka beni istemese haber yollar: «Çekil bu işten» der; ben de hemen tası tarağı toplayarak giderdim. Direndim ve kazandım. Fakat cidden merak ediyordum, bu kişiler kimden kuvvet ve cesaret aldılar diye...

Çeşitli kaynaklara baş vurarak işi derinden derine araştırdım ve öğrendim:

Meğer Benim Azledilmemden İsmet Paşa'nın Haberi ve Muvafakati Varmış!...

YENİ azleden İdare Meclisi üyeleri içinde İsmet Paşa'nın akrabası olduğunu söyleyen, ayrıca Ordu kumandanlarından Sait Paşa ve hanımı ile de yakınlığı bilinen Mütercimzade İsmail Hakkı beyle yine İsmet Paşa'nın eski arkadaşlarından ve amvnacılar şirketi müşavirliğini kabul etmiş Nahit Bey adında emekli albay, benim azlim işiyle Ankara'da gerekli temasları yapmışlar ve Başvekil Paşa'dan da «atın bu adamı» emrini almışlar. Hakikaten bu iki zata böyle bir emir verildi mi? Yoksa kendilerini mi uydurdu? Bunu bilemem. Bildiğim şey, Mütercimzade İsmail Hakkı Beyin emir aldığını söyleyerek arkadaşlarını ve bu arada İdare Meclisinin o toplantısında tesadüfen bulunmuş olan doktor Fikret Beyi ikna ettiğidir. Fakat evdeki pazar çarşıya uymadı. Ben Şirket içinde ihtilâl yaparak idareyi elime alınca Ankara'da da bir şaşkınlık ve kararsızlık olmuş. «Atalım bu adamı» diyenler olmuş. «İyi, atalım ama, kimi getirelim?» denince adam bulunamamış. Nihayet İsmet Paşa, çok güvendiği doktor miralay Hulusi Beyi (İzmir Liman Şirketi reisiydi, sonra sıhhiye vekili olan Hulusi Alataş) Ankara'ya çağırmış: «Seni İstanbul'a tayin ediyoruz» demiş. Hulusi Bey İzmir'deki durumundan ve işinden çok memnun: Liman Şirekti Reisi ve aynı zamanda zengin aileler hep müşterisi... İzmir'in tanınmış doktoru... Sonra çürük tahtaya basmayacak kadar tecrübeli ve akıllı... Kabul etmemiş. Israr üzerine yeni İdare Meclisi Reisliğini kabul etmiş; bütün masrafları ve İzmir'den ayrıldığı günlerin ayrıca tazminatiyle diğer hakları tanınmak şartiyle haftada iki gün İstanbul'a gelip işleri tetkik edebileceğini, bir umum müdür arayıp tavsiyede bulunabileceğini söylemiş. Bunun üzerine yerime birisi bulununcaya kadar şimdilik vazifemde devamıma karar vermişler.

Yeni İdare Meclisini seçmek üzere kurucular, Şirket merkezinde toplandı. Seyrisefain İdaresi ve Mavnacılar Şirketinin temsilcileri «Biz mademki idare meclisinden ayrıldık; Umum Müdür de çekilsin» diye direttiler. Tabiî kurucular arasında Bahrî Muamelât Şirketinin mümessilleri olarak biz de vardık. Ben yeni İdare Meclisi seçilip vazifeye başlar başlamaz istifa edeceğimi söyledim ve böylece zapta geçti. Henüz Şirketin umumî heyeti toplanmamış olduğundan yapılacak seçimle idare meclisine getirileceklerin süresi kısa olacaktı, yani ilk umumî heyet, İdare heyetini yeniden seçecekti. Bu seferkine eskilerden kimseyi almamaya karar verdiler. Reis doktor Hulusi (Alataş) olmak üzere İş Bankasından Muammer Eriş ve İzzet Akosman ve diğer teşekküllerden de Ankara'nın münasip gördüğü kimselerden yeni idare meclisi kuruldu.

Alataş'a Verilen Talimat

SONRALARI yakın dost ve arkadaş olduğum doktor Hulusi (Alataş) dan öğrendiğime göre, İsmet Paşa Ona ilk yapılacak iş olarak benim şirketten atılmamı istemiş. Hulusi Bey, muntazam çalışır; akıllı ve zekî bir adamdı. İzmir'den haftada iki gün için İstanbul'a geldiği sıralarda — gayet haklı olarak — binlerce lira tazminat ve masraf alırdı. Şunu da sırası gelmişken söyleyeyim: Benim de aldığım para az değildi. 1925 — 1926 tarihlerinde mebusların, vekillerin aldığı paradan çok fazla: ayda 750 lira maaşım, yılda 1500 lira ödeneğim; ayrıca üç maaş ikramiyem ve Şir-

Arkadaşı Samet, Menderes'ten Öc mü Alıyor ?..

«Arkadaşım Menderes» başlığiyle SON HAVADİS'te yayınlamakta olduğu seri hâtıra yazılarında Samet Ağaoğlu, sanki övüyormuş gibi rahmetliden öc alıyor. Meğer Menderes ne kadar merhametliymiş! Meselâ yazıyor:

«Bir gün komşularımızdan küçük bir memurun hanımı ağlayarak yanına geldi; Çocuğum hasta, ameliyat için Avrupa'ya yollayınız diye yalvardı. Meseleyi Adnan Bey'e açtım. Hemen emir verdi ve çocuğu devlet hesabına tedavisi için Avrupa'ya gönderdi.»

İyi ki Yassıada'dan önce Samet, arkadaşının (!) bu merhametli hallerini açıçlamamıştı. Yoksa bu yönde eski Başbakanın verecek çok hesabı olurdu!...

Yine o yazılardan bir parça:

«Hava sıcak ve rüzgârlı... Samyeli esiyor. Adnan Bey gözleri dalgın; yüzü sapsarı... Elimi tuttu; titrek sesle: içim yanıyor Samet, içim yanıyor; dedi. Bu rüzgâr şimdi Anadolu'yu kavuruyor». Yüzüne baktım, gözlerinden yanaklarına sessiz yaşlar dökülüyordu.»

Bu hâtırasını Ağaoğlu «Adnan Bey ruh hastasıydı» demek için mi naklediyor?... Samyeli eserken ağlayan Başbakan, Zelzelede çıldırabilir.

Ankara'da 1955 de Bentderesi taşmış; Menderes kabaran azgın suların içinde taştan taşa sıçrayarak, çocukları; kadınları kurtarmak için kendini feda etmiş!... Ya arkadaşı Samet ne yapıyordu acaba?... Yazdıklarına göre O, koşan, çırpınan; kendisini sulara kaptırmayı göze alan Başbakan arkadaşını bir kenardan seyredermiş!. Şimdi arkadaşının hayali, o haliyle dimdik gözünde canlanırmış!...

Samet, biraz da edebiyatçı sayılır. Galiba, eski edebiyatta makbul bir hüner olan «Medih yoliyle zemme» yeni örnekler vermiye çalışıyor.

ketin kârından az da olsa payım vardı. Altıma Şirket otomobil de vermişti. Tabiî deniz motorları da emrimdeydi. Yenilmez adam olmamdan sonra bunların keyfini fazlasiyle çıkardığımı, toyca ve çocukça hareketlerimle bir çok kişilerin antipatisini ve düşmanlığını kazandığımı, hepsinin üstünde yarını düşünmeden har vurup harman savurduğumu, işimden atıldıktan sonra yaşamak için güçlüklere uğradığımı saklayamam.

Doktor Hulusi Bey İstanbul'da liman işlerinin ne baş belâsı, ne arap saçı, ne yutulmaz leblebi olduğunu anlamakta gecikmedi. İstanbul İzmir'e hiç benzemiyordu. Liman Şirketi henüz tam mânasiyle kurulmuş bile sayılmazdı. Eski İdare Meclisinin düşürülmesi, eskilerin yeniden seçilmemeleri, Mavnacılar şirketinin menfî durumu filân her gün kritik birçok meseleler çıkıyor ve bunları yenmek çok güç oluyordu. Öte yandan Şirketin hiç dostu yoktu. Ecnebi vapur kumpanyalarının acenteleri, işleri ellerinden alınanlar, mavnacılar; köprüden her gelip geçenin lânet okuduğu bu Şirketin kuyusunu kazmak için fırsat bekliyorlardı. Gazeteler ise daha önce de belirttiğim gibi, pahalılık başta olmak üzere hemen hemen her işte Liman şirketine hücum etmek konusunda âdeta söz birliği etmişlerdi. Şark isyanı, İzmir suikastı, Takriri Sükû Kanunu gibi devreler yaşarken Basında hükümete, Fırkaya, hattâ Belediye'ye filân tenkit ve hücum yapılamıyor; vur abalıya bütün hınçlar Liman Şirketi'nden alınıyordu. Bütün bu şartlar içinde hükümetin de bizi tutmaması; «Nereden girdik bu işe?» demiye başlaması tabiî karşılanmak gerekirdi.

Bu sıralarda Büyük Millet Meclisinde Liman Şirketi aleyhine Mebusların sual takrirleri (Soru önergeleri) vermeleri de bizi hayli sarsıyordu. Bunlardan birisine cevap vermek üzere Ticaret Vekili Rahmi Bey beni telgrafla Ankara'ya çağırdı: «Şimdiye kadar neler yaptınız?» diye sordu. Ne yapmıştık? İçin için kaynaşmaktan, bin bir gaile ile uğraşmaktan, parasıklıktan birşey yapacak halimiz mi vardı? Ballandıra ballandıra, şişire şişire yaptıklarımızı anlattım. Bunların arasında yeni tesis olarak Üsküdar ve Kabataş'ta gemilere su vermek üzere iki su ağzı açmıştık. Vekil Rahmi Bey Mecliste verdiği izahatta en

fazla bu açtığımız su ağızlarından söz etti. Aldığı cevap şu oldu:

«Su ağzı açtınız, bizim ağzımızı kapadınız.»

Hulusi Bey bu ortam içinde yapacağı en iyi işi bulamkta gecikmedi: Ankara'ya giderek Başvekil İsmet Paşa'ya «Bu iş yürüyecekse başında Hamdi Bey olmalıdır» dedi. Bu suretle şahsıma karşı en büyük hizmeti de yapmış oldu.

Hulusi Beyin bir kaç ay sonra Ankara'ya giderek: «Artık benim İstanbul'a gidip gelmeme lüzum kalmadı, bu işten beni affediniz» demesi için İstanbul'da mavnacıların greviyle başlayan büyük bir olayın patlak vermesi yetmişti. Bir aya yakın süren ve kanlı hâdiselere yol açabilecek olan bu grev, haklı olarak, beni himaye eden bu arkadaşın gözünü korkutmuştu. Bu sıralarda ben acınacak bir durumdaydım ve en büyük destek olarak gördüğüm doktor Hulusi Beyin manevî yardımından da yoksun kalmıştım.

Şimdi hâdiseyi anlatacağım.

Mavunacıların Büyük Grevi

YENİ İdare Meclisine, ilk toplantıda istifamı verdim. Kabul etmediler. Menfaat çarpışması içinde olmayan bir Meclisle çalışmak beni kuvvetlendirmişti. Teşkilâtımızı da tamamlamış gibiydik. Yalnız yeteri kadar mavnamız yoktu. En azından 7-8 yüz kadar mavnamız olması gerekirken aldıklarımız henüz 50-60 ı geçmiyordu. Bize mavna da satmıyorlardı.

İdare bakımından kuvvetlenmiştik ama, mavnamızın olmaması yüzünden her an bir tehlike karşısında kalabilirdik. Peşin para veriyor, fiatlarını yükseğe tutuyor, sahiplerini ya da çalışanlarını maaşlı olarak Şirkete alıyorduk ama, satmadıkları ve paramız da olmadığı için ileriye gidemiyorduk.

O zamanlar limanın bütün boş ve dolu mavnaları Galata köprüsünün yakınında Yağkapanı'ndaki bekçi yerinde dururdu. Bizimkilerin de orada esnaf mavnalariyle bir arada kalması sakıncalıydı. Unkapanı köprüsü yakınında ayrı bir bekleme yeri kurarak bizim mavnaları oraya çektik.

Mavnalar işe nöbetle, yani sıra ile giderdi. Bizimkiler için sıra tabiî söz konusu değildi. Şirket kendi mavnalarını kullanır; ihtiyacı olan gerisini nöbetten kiralardı.

Bir sabah baktık ki Yağkapanı'ndaki bütün mavnalar gece bizim Unkapanındaki bekleme yerinin etrafını sarmışlar; mavnalarımızı bir çember içine almışlar. Çıkmalarına müsaade etmedikleri gibi, ne verirseniz nafile, kendileri de işe gitmiyorlar. Hem malımızı gasbetmişler; hem de grev yapmışlardı. Limanın bütün işleri zınkkadak durmuştu.

İlk günlerde ihtiyacımız olan mavnaları Mavnacılar şirketi aracılığı ile kiralardık. Kısa zaman sonra bu usulden vaz geçtik; doğrudan doğruya mavnacılardan yevmiye ile kiralamaya başladık. Kimse ile mukavelemiz olmadığı, kimsenin de çalışmaya zorlanmıyacağı için durumumuz çok kritik: «Mavnacılar grev yaptı; bunlara mâni olun; limandaki işler durmasın» diye Vilâyete baş vurduk ama; Vilâyet «Biz bu işe karışmayız, kimseyi çalışmaya zorlayamayız» dedi. Mavnalarımızı da zaptetmişler; bizi çalıştırmıyorlardı. Buna mâni olmak Vilâyetin vazifesi değil miydi? Bu şikâyetimizde haklı olduğumuz için Vilâyet, Polis Müdürlüğüne emir verdi; zabıta kuvvetleri seferber oldu; yüz kadar polis, tahsis ettiğimiz romorköı ve motorlara binerek Unkapanı'ndaki Bekleme yerine gittiler. Mavnacılar, ellerinde kanca, polislere karşı koydular; hattâ motorlardan mavnalara atlayan birkaç polisi kanca darbeleriyle denize döktüler.

Ben olayları arkada bir motorun içinde telâş ve heyecanla seyrediyordum. Polislerin silâh çekmek, zor kullanmak için emir almadıkları anlaşılıyordu. Denize düşen polisler bir motora alındı. Ben de aynı motorun yanına gittim. Orada bulunan kafile başkanı komiserin duraklamasını ve çekingenliğini görünce, vazifesini hatırlattım. Onunla beraber mavnaların üstüne çıkarak elebaşılarını çağırdık. İstedikleri, bizim de onlar gibi nöbete girmemiz. Kendi mavnalarımızı dilediğimiz gibi kullanamıyacağız, sıramız ne vakit gelirse o zaman işe gideceğiz!...

Mavnacılar Nuh diyor peygam demiyorlardı. «İmtiyaz bizim; sizinle nasıl müsavi oluruz?» «Liman işlerinden sorumlu biziz; hepimizin mavnaları iyi bedellerle satın alacağız; hepinizi aylığa bağlıyacağız, yapmayın, etmeyin» gibi lâflar hiç para etmi-

yordu. Verin bizim mavnalarımızı, ne hakkınız var buna?» deyince buna; Çıkarabilirseniz, alın, biz mâni olmuyoruz ki?» cevabını vermekten başka söz bulamadılar.

Hakikaten bizim mavnalar çıkabilecek udrumda değildi. O zmaan mavnacılarla itişe kakışa polis himayesinde romorkörlerimizle güç belâ geçebilecekleri kadar bir yol açtık; o yoldan hepsini çekerek bu sefer biz onların boş bıraktığı Yağkapanı Bekçi yerine yerleştik.

Yerleştik ama, bu kadarcık mavna ile biz nasıl koskoca limanın işini görebilirdik? Yüklerini boşaltmak için bekleyen ecnebi vapurların yalnız o gün istedikleri mavna 60 ı buluyordu. Bizim bütün mavnalarımız da ancak bugünkü işi karşılayabilirdi. Ya öteki işler, ya yarın ne olacaktı? Bugün dolan mavnalar mallarını boşaltmak için en azından iki gün Bekçi yerinde dolu bekleyeceklerdi. Kötümserliğe ve ümitsizliğe kapılmamalıydık: Elimizde 60 mavnamız var ya, birkaç gün bunlarla işlerimizi çevirsek, mavnacılar aç kalacak değiller ya; elbet gelip iş isteyeceklerdi. Grevi bozmak için tutacak başka hiç bir yolumuz yoktu.

Olmıyacak İşti Bu...

MESELE mavnaları boşaltmak, eşya deposu olmaktan kurtarmaktı. Gümrükler Umum Müdürü Adil Beye müracaat ederek bu konuda yardımını istedik: Gümrük, supalan malları mesai saati dışında gece bile iskelelere boşaltma müsaadesi vermeli; rıhtım ve ambarlar önündeki boş yerlere muhafaza altında gümrüklü mallar boşaltılabilmli. (Biz bu malların altına tahta ıskara ve üzerlerine muşamba koymayı kabul ediyorduk), kapısı olmadığı ve ötesi berisi açık olduğu için Sarayburnu'nda kullanılmayan iki saç ambar da mal kabul etmeli ve bu gibi pratik birtakım tedbirlerle mavnaların eşya deposu olma durumu ortadan aklkmalıydı.

Adil Bey (Allah rahmet eylesin) değerli bir maliyeci, sonra Müsteşar, Borsa komiseri filân da oldu; ama; fazla formalitelere bağlı... Bizim yardımımızı bir türlü kabul etmiyor. Sarayburnu'ndaki saç ambarların kapısının ve öteberisinin tamiri, mal alacak duruma sokulması bir iki bin lira ile üç günde olacak iş... Emir verdim; bizim adamlarımız yapmaya bile başladılar. Açıkta depolanacak gümrüklü mallar için de tahta ıskaralar yaptırmak ve mal ların üzerine örtülecek muşambaları tedarik etmek de yine birkaç bin lira ile olup bitecek... Biz bu paraları harcamıya hazırız ama, gelgelelim bürokrat Adil Bey, «olmaz» diyor. Devlet malına kimse dokunamaz; devlet iane kabul etmezmiş!... Bana birkaç misal gösterdi: Falanca yerde Mal Müdürü, filânca yerde mektep müdürü, filânca yerde gümrük müdürü böyle dışarıdan yardımla soba kurdurmuş, masa almış; bina tamir ettirmiş diye mahkemelerde sürünmüş; memuriyetten atılmış.

«— Adil beyciğim, bunlar bize örnek olur mu? Liman Şirketi nedir, nasıl bir Şirkettir? Liman işlerini görmek için devletin kurduğu ve âmme işlerini görmeye memur ettiği bir şirkettir. Durumumuzu da görüyorsunuz; mavnacılar grev yapmışlar. Biz size rüşvet vermek için mi, yoksa âmme işlerini görmemiz için mi yapacağız bu masrafları?...»

Ne dedikse nafile!... Ama biz de sorumluluğu üzerimize alarak ambarları tamir ettirdik; daha alt kademede müdür ve şeflerle anlaşarak sundurmalara, rıhtımlara filân gümrüklü eşya boşalttık.

Şunu da hemen söyleyeyim, kimseye rüşvet filân da vermedik.

Tabiî yalnız bununla yetinemedik. O sıralarda limanda bomboş duran biri gazinocu İbrahim Beye, diğer ikisi de Nihat Beye ait üç büyük dubayı da — ileride satın alacağımız vâdiyle — kiraladık. Parasına bakmıyorduk. Depo gibi kullanacağımız bu üç duba bize 20 mavnalık yeni bir kapasite kazandırmıştı.

İstanbul limanında bu kadar çabuk yükleme boşaltma olduğu görülmüş, işitilmiş şey deşildi. Günde bir mavnanın iki, hattâ üç defa gemiden yük alıp karaya verdiği oluyordu. Şirketin batmasını hedef tutmuş bir komplo olduğuna inandıkları için bütün arkadaşlarım, müdüründen mavnacısına ve vinçlerde çalışan işçisine kadar, grevin devam ettiği bir ay hergün canla başla çalıştılar.

Dayanma Gücümüz Kalmamıştı

GREV yapanlar ertesi günü yelkenleri suya indireceğimize, onlarla anlaşmaya zorlanacağımıza çok emindi-

ler. Oysa ki değil ertesi günü bir hafta, üç hafta işler durmamış, yürümüştü.

Uzun süre işsiz de kaldıkları için mavnacıların yumuşamaları, «Biz ettik siz etmeyin» deyip teslim olmaları beklenebilirdi... Hayır!... Anlaşılan grevin bir ölüm-dirim meseelsi olduğuna onları inandıranlar ve işsiz günlerinde besleyenler var. Pek azı gelip bizden iş kabul ediyor; çoğunluk çelik gibi sert, dayanıyor.

Doğrusu bizim dayanma gücümüz de son kertesine gelmişti. Aldığımız bütün tedbirlere rağmen limana gelen gemileri boşaltamıyorduk. İstanbul için ecnebi limanlarından yüklenen malların çoğu Pire'ye boşaltılıyordu. Şikâyetler çoğalmaktaydı. Bir gün limanda yük boşaltacak altı gemiye yalnız dört mavna yollayabilmiştik. Hayatımda bu kadar ümitsiz, bitkin ve olaylar karşısında yenilmiş olduğumu hatırlayamıyorum. Yapacak hiç bir şeyim kalmamıştı. Birkaç ay önce İdare Meclisinin beni azlettiği zaman bunu fırsat bilip bu belâlı işten sıyrılamamış olduğuma çok pişman oluyordum. Azgın bir açık denizde dev dalgaların arasında bir tahta parçasına sarılmış, ölümünü bekleyen adam gibiydim. Bu ruh haleti içinde bir gece geç vakit şirketten tek başıma çıkarak hemen altındaki Cenyo lokantasına gittim ve içmeye başladım. Ne kadar içtim; ne kadar zaman geçti; farkında değilim. Yalnız vaktin hayli ilerlediğini lokantada hemen hemen kimsenin kalmamış olmasından anladım. Artık gitmeliydim. Fakat nereye?...

Aklıma müthiş bir fikir geldi: Mavnacıların çokluk gittikleri Yağkapanı'ndaki kahveleri dolaşacak ve onlarla dobra dobra konuşacaktım. Oralarını az çok bilirdim. Bizim Hareket Şubesinin bulunduğu Haydar han Yağkapanı'ndaydı. Gelir geçerken kahvelerin önünde oturan mavnacılar beni görür; ayağa kalkar; selâmlarlardı.

Gece karanlık sokakları geçerek bir mavnacı kahvesinin içine daldım. Sigara dumanlarından göz gözü görmeyecek hale gelen kahve, ağzına kadar doluydu. Kahvelerine gelen bir yabancı onları şaşırtmıştı. İlkten tanımamışlardı. «Merhaba arkadaşlar» dedim ve kendimi takdim ederek boş bir iskemleye iliştim.

İçlerinden biri yanıma gelerek elimi öptü. Adını şimdi unuttuğum bu orta yaşlı, sakallı Abana'lı bir mavnacıydı. Mütareke yıllarında M.M. grubu hesabına çalışanlardan biriydi ve beni o zamandan tanırdı. Onun arkasını sıvazladıktan sonra ayağa kalktım ve tekrar «merhaba arkadaşlar, beni dinleyin!» dedim ve konuşmaya başladım:

Ne kara günler geçirmiştik? İşte bu arkadaş bu kara günlerde bu memleket hesabına, millet hesabına kellelerini ortaya koymuş olanlardan biriydi: «Bana inanmazsanız ona sorun; Gâvurlarındı bu memleket... İstanbul'u onlardan kurtardık. Şimdi Limanı da milletimize mâletmeye çalışıyoruz. Reva mıdır yaptığınız? Gâvurların ekmeğine yağ mı süreceksiniz? Sizin biz düşmanınız mıyız? Hükümet bu Şirketi sizin için kurdu. Cahillik ediyorsunuz; bırakınız bu grevi. Başlayın yarın sabah işinize. Kaç gündür işsiz kaldınız, size bir hafta çift yevmiye vereceğim. Sonra da ilk işe başlayanlardan itibaren mavnalarınızı peşin para verip alacağım. Haydi yiğitler, haydi aslanlar...»

Ne bileyim ben ne söylediğimi? Aklım bşımda olsaydı tek başıma buraya gelir miydim? Ama, demek çok iyi söylemişim ve aklım başımdaymış! Çünkü on dakika kadar konuştuktan sonra hepsinin, benim babam yerinde olacaklar da dahil, babamız diye elime sarıldıklarına, «Emret; kurbanın olalım» gibi heyecanlı lâflar ettiklerine, isteğim üzerine öteki kahvelere dağılarak; öteye beriye haberler yollıyarak yarın işbaşı etmeye söz verdiklerine şahit olmuştum!...

Hakikaten ertesi günü grev sona ermiş ve hepsi işe gitmişti.

Böylece en büyük, en tehlikeli dâva çözülmüş oldu.

Liman Şirketinin gerçek kuruluşu mavnacılar grevinin son bulduğu bu tarihten başlar.

Basının «Liman prensi» demeleri, doğrusu benim şımararak bir çeşit prenslik taslamam ve Limancı diye tanınmam da bundan sonra olmuştur.

Şimdi de bu altın devrin hikâyesini anlatacağım.

Gelecek Yazı:
LİMAN PRENSLİĞİ DEVRİM

(Basın: 10346)

383 — 63

384 — 64 Basın : 20685